

135287

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**AVRUPA BİRLİĞİ - TÜRKİYE
İLİŞKİLERİNDE
LOBİCİLİĞİN KONUMU**

135287

Doktora Tezi

Meltem ÖZTÜRK

Danışman: Prof. Dr. Arif ESİN

İstanbul-1999

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı**

**AVRUPA BİRLİĞİ - TÜRKİYE
İLİŞKİLERİNDE
LOBİCİLİĞİN KONUMU**

Doktora Tezi

Meltem ÖZTÜRK

Danışman: Prof. Dr. Arif ESİN

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7

GİRİŞ 11

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAM VE LOBİCİLİK YÖNTEMLERİ

1. Lobıcılık Kavramına Genel Bakış.....15

2. Lobıcilikte Çalışma Yöntemleri.....17

2.1. Lobi Faaliyetlerinde Uygulama Teknikleri 18

2.1.1. Doğrudan Temas 18

2.1.2. Yerel Boyutta Halkın Lobi Faaliyetlerine Katılması 18

2.1.3. Ortak Lobıcılık.....19

2.2. Lobıciliğin Yöntemleri.....19

2.2.1. Üyelere Yazmak.....19

2.2.2. Yazılı Medya Organlarına Yazmak 20

2.2.3. Üye ya da Yardımcısıyla Görüşmek 21

2.2.4. Komisyonlarda Etkin Görev Almak 21

3. Lobi Çalışmasını Gerektiren Faktörler	22
3.1. Lobi Hizmetlerine Gereksinim Duyan Kurumlar, Kuruluşlar ve Lobiciliğin Konumu	23
3.2. Lobi Hizmetine Gereksinim Duyan Kurum ve Kuruluşlarda Lobinin Konumu.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN DOĞMASI VE ŞEKİLLENMESİ

1. Avrupa'nın Yapısı ve Avrupalılık Düşüncesi.....	32
1.1. Avrupa Birliği Fikrinin Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi	33
1.1.1. Avrupa Birliği Yolunda Önemli Bir Adım: AKÇT	36
2. Avrupa Toplulukları'nı Kuran Antlaşma: Roma Antlaşması	37
2.1. Avrupa Birliği'nin Organları	39
2.1.1. Avrupa Parlamentosu.....	39
2.1.2. Bakanlar Konseyi.....	41
2.1.3. Avrupa Komisyonu.....	42
2.1.4. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve Birlik Mahkemesi	43
2.1.5. Ekonomik ve Sosyal Komite	45
2.1.6. Sayıştay	45
2.2. Avrupa Birliği'nin Kararalma Sistemi.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA'NIN TOPLUMSAL YAPISI

1. Avrupa Birliği'nin Kuruluşu.....	48
2. Post-Modern Avrupa'nın Ortaya Çıkışı	50
3. Amerika ve Sovyetler'in Avrupa'dan Çekilmesi	51
4. Avrupa Birliği'nin Sağlanmasının Belli Başlı Sorunları.....	54
5. Avrupalı Kimliği'nin Temelleri.....	54
5.1. Avrupa Kimliği ve Kültürü	60
5.2. Kültür ve Uygarlık	62
5.3. Kültür, Toplum ve Kitle.....	63
5.4. Toplum, Devlet, Ulus ve Kültür	64
5.5. Avrupa Ulusları: Kültürel Mozaik.....	66
5.5.1. Geleneksel/Kırsal-Modern/Şehir Farklılığı	68
5.5.2. Zengin/Merkez-Fakir/Çevre Farklılığı.....	69
5.5.3. Kuzey Ekseni-Akdeniz Havzası Farklılığı.....	70
5.5.4. Avrupa Topluluğu Kültür Mozaği Üzerine Genel Değerlendirme	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÜMRÜK BİRLİĞİ’NDEN SONRA AVRUPA BİRLİĞİ KURUMLARINDA LOBİCİLİK İHTİYACI

1. Gümrük Birliği.....	73
1.1. Gümrük Birliği’nin Türk Ekonomisine Etkileri	77
1.2. Gümrük Birliği’nin Siyasi ve Sosyal Boyutları	77
2. Gümrük Birliği’nin Ekonomik Etkileri.....	79
2.1. Sektörler Üzerinde Oluşan Etkiler	79
2.1.1. Sanayi Sektörü	79
2.1.1.1. Sanayi Sektörünün Üretim Girdileri Açısından Durumu.....	80
2.1.1.2. Sanayi Sektörünün Ürün Rekabeti Açısından Durumu	81
2.1.2. Hizmetler Sektörü Üzerinde Etkiler	81
2.1.3. Tarım Sektörü Üzerine Etkiler.....	83
2.2. Makro Dengeler Üzerine Etkiler.....	83
2.2.1. İthalat/İhracat ve Döviz Dengeleri Üzerindeki Etkiler	83
2.2.2. İstihdam Üzerine Etkiler	84
2.2.3. Kamu Gelirleri Üzerine Etkiler.....	84
2.2.4. Gümrük Birliği’nin Dış Ticaret Politikası Üzerine Etkileri.....	85
2.2.5. Gümrük Birliği’nin Yatırımlar Üzerine Etkileri	85

3. Gümrük Birliği'nin Olumlu Etkileri İçin Hazırlık Programı	86
3.1. Devletin Ekonomideki Payının Azaltılması ve Kamunun Asli Görevine Yönlendirilmesi	86
3.2. Devletin Verimli Çalışmasının Sağlanması	87
3.3. Kayıt-dışı Ekonominin Kayıt Altına Alınması	88
3.4. Vergi Yükünü Azaltarak Ama Vergi Mükelleflerinin Çoğaltılarak Vergi Gelirlerinin Arttırılması.....	88
3.5. Dış Rekabet Açısından Uyum Sağlayabilecek Yatırımların Desteklenmesi	89
3.6. Döviz Kazandırıcı İşlemlerin Madden ve Manen Özendirilmesi	89
3.7. İşgücü Piyasasında Uzlaşma ve İstikrarın Sağlanması	89
3.8. Para Maliyetlerinin Avrupa Topluluğu Ortalamasına İndirilmesi	90
3.9. Enerji Maliyetlerinin Avrupa Topluluğu Ortalamasına İndirilmesi.....	90
3.10. Eğitime Verilen Önemin Arttırılması	91
3.11. Avrupa Topluluğu'nun Ekonomik Hukuk Mevzuatına Uyum Sağlanması.....	91
3.12. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Kurulması	93
4. Gümrük Birliği'nin Türkiye Gündemindeki Yeri	94
4.1. Gümrük Birliği'nin Önemi	94
4.2. Kamuoyunun Tutumu	96
4.3. Yatırımcının Tutumu	96
5. Gümrük Birliği'nin Getirdiği Rekabet Sorunları	97

5.1. Makro Dengeler	97
5.2. Mikro Dengeler	101
5.3. Gümrük Birliği'nin Türkiye'ye Getirebileceği Sorunlar ve Avantajlar.....	103
5.4. Gümrük Birliği Sürecinde Avrupa Birliği'nin Üzerine Düşen Yükümlülükler.....	104
5.4.1. Karşılıklılık ilkesi	104
5.4.2. Finans Sorunu	105
5.4.3. Avrupa Birliği'nden Sermaye Akışı	105
5.5. Türkiye ve Avrupa Birliği Arasında Kurulan Gümrük Birliği'nde Son Durum	106

BEŞİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA LOBİ HAREKETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1. Avrupa Birliği'nde Lobicilik	112
1.1. AKÇT Antlaşması'ndan Avrupa Parlamentosu'nun Doğrudan Seçimine Kadar Geçen Dönem (1951-1979).....	112
1.2. Avrupa Parlamentosu'nun Halkoyu ile Doğrudan Seçiminden Beyaz Kitap'ın Yayınına Kadar Geçen Dönem (1979-1985)	115
1.3. Beyaz Kitap'tan İtibaren Birlik Antlaşması'na Kadar Geçen Dönem (1985-1992) ...	116
SONUÇ	121
KAYNAKÇA	128
KISALTMALAR	130

SUNUŞ

Bu çalışmada son yıllarda önemi artan lobi faaliyetlerinin etkisi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme yolundaki atılan adımlarda lobicilik ihtiyacı ve uygulamaları incelenmiştir.

Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunu yapmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ortaklık kurmak için ise 1959 yılında başvurmuştur. 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması günümüzün Avrupa Birliği'nin akdettiği ilk ortaklık anlaşmalarından biridir. O dönem yapılan 1963 Ankara Antlaşması, ortak ülkelerin önce Gümrük Birliği sağlamalarını daha sonra da tam üyeliğe geçişlerini öngören bir anlaşmadır. Türkiye bu süreç içerisinde yapılan çalışmalar sonucunda önemli bir başarı sağlamış 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmiştir. Avrupa Parlamentosu, yapılan tam üyelik başvurusu sonucunda, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında toplumsal ve ekonomik gelişme düzeyi bakımından önemli farklar bulunduğunu, demokrasinin eksik olduğunu, insan hakları ihlallerinin, Kıbrıs'daki durumunun gözardı edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu gözlemler bugün de büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır.

Beş ana bölümden oluşan çalışmanın kapsamında, ilk bölümde lobicilik faaliyetleri kuramsal olarak incelenmiş, lobicilerin çalışma sistemi hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde Avrupa'nın toplumsal yapısı ele alınmıştır. Avrupa kimliği ve kültürü ayrıntılı olarak incelenmiştir.

nc ve Dördüncü bölümlerde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri çerçevesinde Gümrük Birliği'nin ana esaslarına ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Son bölüm olan Beşinci bölümde ise; önceki bilgilerin ışığında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne ye olması için gereken lobi faaliyetlerine, Toplulukta lobiciliğin tarihsel gelişim süreci de incelenerek yer verilmiştir.

Bu araştırmanın konusunun belirlenmesinde, kaynakların bulunmasında, çalışmamın her safhasında, ilgisi ve değerli katkıları ile beni yönlendiren hocam Prof.Dr.Arif Esin'e ve Prof.Dr.Suat Gezgin'e yardımlarından dolayı içtenlikle teşekkürlerimi bor bilirim.

Meltem ÖZTÜRK

ABSTRACT

This study concentrates on the effects of the lobbying activities, starting from the XI. Century and questions the lobbying needs of Turkey on the way to EU. The paper shortly looks through the application process of Turkey for the full membership to EU and the claims of the European Parliament to prevent it for the time being.

The paper also gives importance to the lobbying movements and its historical and legalization process. The lobbying activities in Europe, up to a 90% do not yield positive and successful results in Europe, yet, there are more than 3000 lobbying experts in Brussels lobbying activities.

The study offers some “golden rules” of lobby making in Brussels underlying the fact that Turkey is the only country to be in the Customs Union without being a European Union. Yet, the greatest handicap Turkey faced till today is that the Europeans do not know much about Turkey and Turkish people, they should be acquainted with Turkey’s politics and lobbying activities leading the public opinion. Therefore, a great promotion campaign should be attempted, with it the public opinion in and out of the country should be activated and the society should be involved within the public relations activities as well. The mentioned lobbying activities are the ones done by the institutions and requiring expertise. In order to make it possible to reach the right results these expertise should know about the complex processes of Brussels. Only within this kind of a process the Turkey’s application procedure would be quickened.

KEY WORDS: Lobbying Activities, Tips for Effective Lobbying, European Union, Communication

Özet

Bu çalışma, tarihi XI. yy'a dayanan ve son yıllarda önemi artan lobi faaliyetlerinin etkisini, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme yolunda atılan adımlarda lobicilik ihtiyacını sorgulamakta ve uygulamaları incelemektedir.

Çalışma, lobicilik hareketlerinin tarihçesine ve yasallaşma sürecine dikkati çekerek, lobicilik etkinliklerinin Avrupa'da çok başarılı olmadığını, örneğin Brüksel'de 3000'den fazla lobi uzmanının çalıştığını ancak bunların %90'a yakınının gerçek anlamda başarılı olmadıklarının altını çizmektedir.

Çalışma, Brüksel'de lobi yapmanın "altın kuralları"nı özetleyerek, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olmadan Gümrük Birliği'ne giren tek ülke olduğunu, bunun da ancak dışişlerinin yoğun ve istikrarlı çalışmaları, lobi faaliyetleri ile sağlandığını belirtmektedir. Bugüne dek Türkiye'nin karşısına çıkan en büyük handicap Avrupa'nın Türk'ü ve Türkiye'yi tanımamasıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunun kabulü için çağımızda ülkelerin politika ve kamuoyu yön veren lobi faaliyetleriyle tanıtılması gerekmektedir. Bunun için büyük bir tanıtım kampanyasına girişilmeli, ülke içindeki tanıtımla içi kamuoyunu harekete geçirmeli ve toplumun tanıtım faaliyetlerine katılması sağlanmalıdır. Sözügeçen lobi faaliyetleri, kuruluşlar tarafından yapılan, uzmanlık isteyen bir daldır. Bu konuda uzman kişilerin doğru sonuca ulaşabilmeleri için Brüksel'in karmaşık işleyişini bilmeleri gerekmektedir. Ancak bu anlayış içerisinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Kabul edilme süreci hızlanabilecektir.

GİRİŞ

“LOBBYING” sözcüğü ilk kez olarak A.B.D.’nin 18. Başkanı General Grant tarafından günümüzdeki modern anlamı doğrultusunda kullanılmıştır.¹ Halbuki kıta Avrupa’ında ilk lobi faaliyetlerine XI.yy’da rastlanmaktadır.

Lobby, anglo-amerikan kökenli bir sözcük olarak, tüm dillerde karşılığı semantik kaygılardan ötürü değiştirilmeden kullanılmaktadır. Lobby sözcüğünün çağrıştırdığı temel anlam yasama organlarının koridorlarında milletvekillerini Parlamento gündeminde yeralan konularda etkilemek amacıyla dolaşan kişileri betimlemektedir. Nitekim General Grant, Beyaz Saray’ın büyük yangını ertesinde yürütmeyi üstlendiği ve devam ettirdiği bir otelin giriş katında hergün onlarca kişiyi kabul etmektedir. İşte bu holü lobi şeklinde adlandırmakta ve görüşmelerini de hol faaliyetleri olarak ajandasına kayıt düşmektedir. Böylelikle lobi faaliyetleri **lobbying** olarak terminolojiye girmektedir.

Ancak “50’li yılların başında kişilerin yasama üyeleri üzerinde yürüttüğü münferit hareketler daha örgütlü bir yapıya kavuşarak ve **özel çıkarların bir grup insan tarafından savunulması** anlamını gündeme getirecektir”.² Öte yandan, İngiltere’de sözkonusu eylemin XIX.yy’da **kulis** sözcüğü ile ifade edildiği görülmektedir. Halbuki kulis fransızca kökenli bir kelimedir.

Revue Britannique, kulisçileri mermer merdivenlerin basamak aralarında yüksek tavanlı ve görkemli koridorlarda veya büyük salonlarda resmi kişiler ile köşekapmaca oynayan çocuklara benzetmektedir. Bu mekanlar günlük yaşam coğrafyasında birer lobidir. Bu lobilerde ise kulis faaliyeti yürütülmektedir. Öte yandan kulis de bir başka mekanın tanımıdır. Mekana verilen isim faaliyetten ötürü mü ileri sürülmüştür, yoksa mekanın tanımından ötürü mü faaliyet bu yakıştırmayı almıştır? Ancak kuliscilik sözcüğü her

---

¹ Weiss E.: Mener son lobbying à Bruxelles, Nathan, Paris, Paris, 1993, s: 103.

² Nonon J. - Clamen M. : L’Europe et ses couloirs, Dunod, Paris, 1991, s: 49.

nedense lobiciliğin önüne geçememiş ve küçük boyutlu, hatta biraz da kötü anlamli bir terim olarak günümüze dek gelmiştir.

Lobi faaliyetleri Başkan Grant'tan çok önceleri Orta-Çağ'da XI.yy.'dan itibaren kendini göstermeye başlar. Uzun bir durgunluk sonrasında gelişmeye başlayan yeni teknikler, üretimin yerel pazardan ağır da olsa bölgesel pazarlara yönelmesi, ilk ticari fuar organizasyonları hatta yeni finans yöntemleri meslek gruplarını krallara ve/veya derebeylerine karşı daha fazla özerklik gereksinimiyle karşı karşıya getirmiştir. İşte bu dönemde ilk loncaların doğuşu ve örgütlenişi de açıkça kendini gösterecektir.

Loncaların amacı siyasi güçlere karşı bir mesleğin çıkarlarını korumak ve bunları garanti altına almaktır. Burada rekabeti önlemek ve siyasi güçlere olan bağımlılığı ortadan olabildiğince kaldırmak temel esastır. Siyasi gücün aldığı her türlü karar, gerek vergi düzeyinde gerekse ticaret tekniğinde meslek erbabını çok yakından ilgilendirmektedir. Sonuç olarak alınan kararlar kâr hadlerinin düşmesine ve sermaye birikiminin merkezi idareye kaynak aktarımından ötürü büyüyememesine neden olmaktadır. O halde bu kararların oluşumunda etkili olmak ve örgütlü davranmak ihtiyacı başgöstermektedir.

Zaman içerisinde her sosyal grup, kentler, bölgeler veya meslekler birbirlerinden elde ettikleri **ayrıcalıklar** doğrultusunda ayrılmakta ve farklılaşmaktaydı. XII. yy'dan itibaren kentler, feodal erkten merkezi erkin özerkliklerini tanımasıyla ayrılırken, kent surları içerisinde o güne kadar ruhban sınıfa ve asillere tanınan önemli vergi muafiyetlerini dahi elde etmekteydiler.

Merkezi yönetim üzerinde yürütülen sözde lobi faaliyetleri bazı küçük sosyal grupları ayrıcalıklarla donatırken, sosyal farklılıkları da arttırmakta ve nihayet bölgelerarası sosyo-ekonomik farklılıkları doğurmaktaydı. Bir ayrıcalıklar manzumesi Avrupa'nın sosyo-ekonomik mozağini oluşturmaktaydı. Hatta öyle ki; 1170'de Fransa Kralı, Paris tüccarlarının meslek birliğinin baskılarına dayanamayarak Seine Nehri üzerindeki taşıma haklarını kendilerine vermiştir.

Fransa Kralı yayımladığı fermanla “Tanrı adına Frankların kralı olarak huzurumuza gelen Paris’te su ile işgal edenlerin babamız Louis’den bu yana kendi gelenekleriyle nehir üzerinde taşıma işi yaptıklarını ve bundan dolayı bu işi kendi gelenek ve göreneklerine göre yapmak istediklerini rica minnet ettiler. Biz de onları dinleyince isteklerini ve haklılığını ve zaten bu işi uzun zamandır yaptıklarını... böylece Nantes mahallinden Paris köprüleri arasında sadece Paris su yolu taşımacıları ayrıcalıklı kılındı. Her kim ki buna itiraz eyler, malının tümünü kaybeder, yarısı da Kral’a irat kaydolur”.³

Böylelikle yukarıdaki fermanla görüldüğü gibi, lobi faaliyeti ferman metninin içerisinde yer almaktadır. Bir grubun özel çıkarları için imtiyaz istemek amacıyla kendilerince haklı nedenlerini (bildikleri gibi nehir üzerinde taşıma yapmaları) siyasi otoriteye anlattıkları ve örgütlü bir biçimde baskı yaptıkları görülmektedir.

Öte yandan Louis XIV, Fransız dokumacılarına İmparatorluk pazarında kumaş alım-satım ayrıcalığını vermiş, buna karşılık İngiliz ve Hollandalı tacirler kumaş alım-satım işlerine girebilmek için yıllarca bu gruptan izin beklemek durumunda kalmıştır.

1789’a kadar bu baskı grupları mesleği çıkar esas alınmak kaydıyla faaliyetlerine devam ettiler, zira diğer nedenler ile toplanmak ve faaliyet göstermek yasaktı. Ancak Fransız Devrimi her türlü lonca sistemini ve bu gruplara verilmiş tüm ayrıcalıkları kaldırdı.

Artık bireyler sadece mesleki haklarını savunmak için değil, ama sosyal ve kültürel isteklerini de savunmak amacıyla çeşitli hareketler bünyesinde, partiler ve derneklere toplanıp siyasal erk ve yürütme üzerinde lobi faaliyeti yapmaya başlamışlardı.

XIX. yy. sonlarında sanayi devrimi bu hareket biçimini daha da hızlandırdı, özellikle lobcilik A.B.D.’de siyasi kurumların adeta bir parçası haline aldı. Ancak kıta Avrupasında Avrupa Topluluğu’nun ortaya çıkmasıyla bir Topluluk kurumu olan Komisyon’un yardımı ile lobi faaliyetleri başlayacaktır.

---

³ Vever B. : Pratiquer l’Europe, Eyrolles, 1993, s: 79.

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (A.K.Ç.T.) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (A.E.T.) kuruluşu ile Topluluk kurumları üzerinde etkili faaliyet gösterme gereksinimi ortaya çıkması bu baskı yöntemini gündeme getirdi. Buna karşılık 1992 yılına kadar lobi kuruluşları için hiçbir hukuksal kimlik ve düzenleme yapılmadı.

Sayıları hızla artan lobiciler üzerine Avrupa Parlamentosu'nda Max Gallo tarafından hazırlanan bir Rapor nihayet ilk hukuksal tanımı getirmiştir. **Avrupa Parlamentosu nezdinde çıkarların dışarıdan temsiline olanak tanıyan Tüzük Taslağı** adı altında hazırlanan belgede **Lobici**; "bir üçüncü kişi ve/veya kurumun isteği üzerine Avrupa Parlamentosu veya diğer Topluluk kurumlarında o üçüncü tarafın hak ve çıkarlarını savunan, Avrupa milletvekilleriyle temas kuran, onları bilgilendiren ve onlar tarafından bilgilendirilen kişi ve/veya kuruluşlar"⁴ şeklinde tanımlanmıştır.

ABD eski Başkanı General Grant'ın diyalog biçimi bugün için yasama organlarının ayrılmaz bir parçası görünümündedir.

---

⁴ C.E. : XXV. Rapport Général sur l'activité des Communautés européennes, OPOCE, Bruxelles, 1993.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAM VE LOBİCİLİK YÖNTEMLERİ

1. Lobıcılık Kavramına Genel Bakış

Lobicilik, ikna, inandırma ve tanıtma teknikleri uygulayarak, karar verme mekanizmaları üzerinde baskı oluşturma ve politik kararları bir grubun veya bir ülkenin lehine ya da aleyhine değiştirebilme becerisidir. Çeşitli çıkar grupları tarafından hükümet kararlarını etkilemeyi amaçlayan faaliyetlerdir.

Kişilerin veya özel çıkar gruplarının, siyasal karar alma süreçlerini etkilemek amacıyla başvurdukları özel girişimler olarak da tanımlanan lobiciliğin, bir iletişim tekniği olarak doğum yeri ABD'dir.

Lobiciler, üzerinde çalıştıkları konuda, hiçbir şekilde yoruma meydan bırakmayacak kadar açık ve doğru bilgi sahibidirler. Kanun yapıcılar için, kısa belgeler, analizler ve taslaklar hazırlarlar. **Hepsi aynı zamanda çok usta birer Halkla İlişkiler uzmanıdır.**

Konularında belki bir kamuoyu oluşturabilmek için gereken her türlü Halkla İlişkiler yöntemini uygulamayı bilmektedirler. Eğitimlerine ve meslek gruplarına bakıldığında, birçoğunun hukuk eğitimi gördükleri ve devlet yönetiminde görev aldıkları görülmektedir.

Lobicilik, demokratik sistemin yasal bir bütünleyicisidir. Lobıcılık yapan organizasyonlar, özel çıkar gözetirler. Çevreciler ve diğer aktif gruplar, kendilerini halkın çıkarı için çalışan gruplar olarak adlandırır. Ancak bu, halkın bu çıkarını kimin nasıl tanımladığına bağlıdır.

ABD’de Redwood Milli Parkının yapılması için gerçekleştirilen zorlu oylamada Sierra Club, bu parkın bölge sakinleri ve yerel hükümet için, sanayi kuruluşlarından daha yararlı olacağını söyleyerek oy kazanmıştır. Kongre iki tarafı dinlendikten sonra, parkın yapılmasının halkın çıkarına olacağına karar vermiştir. Aynı şekilde, mali güçlükler içinde bulunan Chrysler Şirketi için yapılan bir oylamada, otomobil işçileri halkın çıkarı için şirketin iflasından yarar umulamayacağına Kongreyi ikna etmişler ve Kongre de şirket lehine karar vermiştir.

Birleşmiş Milletlerin, Irak’a karşı saldırıyı tarihlemesinde en etkin rollerden birini üstlenen ve hazırladığı mizansenle, Washington’daki Kuveyt Büyükelçisi’nin 13 yaşındaki kızını Amerikan televizyonlarında, “Kuveyt’te Irak askerleri yeni doğan bebekleri kuvözlerinden çıkarıp ölüme terk ediyorlar” diye konuşturarak, sözde, Kuveyt’te yaşadıklarını gözyaşları içinde anlattırarak, ABD’de olduğu gibi dünyada da Irak Devlet başkanı Saddam Hüseyin’e karşı, önemli bir kamuoyunun oluşmasını sağlayan Hill and Knowlton” adındaki ünlü lobi şirketidir.

Şirketin Washington bürosunda 20 yıldır uzman olarak çalışan Robert Gray, “Lobicilik artık kafa tütsüleme veya yandaşlık işi değil” ifadesini kullanmıştır. Lobici kongreye sizin tarafınızın değerine kıyasla, daha faydalı olacağına dair dürüst ve ikna edici veriler sunar. Gray, 1980’lerde lobiciliğin basit bir etki simsarlığı olarak gösterilmesine tepki duyarak üst kademe yöneticilerine ulaşmak amacıyla, 1986 yılı 24 Nisan’ında NewYork Times’de bunu reddeden bir makale yayımlamıştır.

Gray’e göre, girişkenlik, lobicilik için kazanılmış en gerekli hammaddedir. Fakat abartılarak, sanki sadece gerekli olan özellikmiş gibi gösterilir. Sadece girişkenlikle hiçbir program tamamlanamaz, hiçbir boş yer doldurulamaz. Özellikle lobisinin başarısı sadece bu özelliği ile garanti edilemez.

Lobicinin güvenilirlik kazanması yıllar alır. Bir zamanlar bir yerde eski bir yönetici olmak bunun için yeterli değildir. Karar vericilere yol gösterecek yetenekte olmalıdırlar. Örneğin, zehirli atık konusunda karar verme yetkisinde olanlar, hem çevrecilere, hem de endüstri yetkililerine başvurmak onları dinlemek zorundadır.

2. Lobicilikte Çalışma Yöntemleri

“Bireylerin veya grupların kanun yapıcıları etkilemek için organize ettikleri her türlü girişim olarak özetlenebilen lobicilik, hükümetin çeşitli kademelerinin karar vermelerinde etkili rol oynayan demokratik sistemin bütünsel ve meşru bir parçasıdır. Lobicilik, bu etkinlik içinde her türlü teşkilatla yer almaktadır.

Akılcı ve etkileyici konuşan insanlardan oluşan lobiciler, güçlü ticari birliklerin veya şirketlerin önemli birer unsuru olmakla birlikte, gerçekte, sendikalar, baskı grupları, etnik topluluklar, barış ve çevre korumacılar, tüketici gruplar ve bir dizi özel çıkar grupları için çalışmaktadırlar”.⁵

Lobiciler alanlarıyla ilgili geniş bilgiye sahiptirler. Bu nedenle çoğu zaman karar alma organları arasında ve siyasi kişiler çevresinde, sürekli bilgilerine başvurulanan kişilerdir.

Lobicilik faaliyetleri, hem devlet düzeyinde, hem de yerel düzeyde yürütülür.

Lobicileri yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak üç temel gruba ayrılmaktadır.

1. Bilgi toplayıcılar: Hükümetle ilgili işlerde gizli ya da açık şekilde istihbarat yapanlardır. Gizli olanlar müşterilerin özel amaçları için yapılan bilgi toplama faaliyetleridir. Açık olanlar, kamuoyunu şekillendirmek amacıyla gerçekleştirilir.

2. Temsilciler: Çoğu yasal danışmanlık çerçevesinde hukuk firmalarıdır. Bu kuruluşlar belli konularda uzmanlaşmışlardır.

3. Bireysel Lobiciler: Temel amaçları, Kongre ve Hükümet faaliyetlerini, müşterilerinin amaçları doğrultusunda yönlendirmeye çalışmaktır.

---

⁵ Rigel N.: Medya Ninnileri, Sistem Yay., İstanbul, 1994, s:74.

2.1. Lobi Faaliyetlerinde Uygulama Teknikleri

Lobi faaliyetlerinde bulunanlar, kamuoyu oluşturmak, kendilerini tanıtmak ve kabul ettirmek için öncelikle teknikleri doğru kullanmak zorundadır. Lobi faaliyetlerinin uygulama teknikleri içerisinde belli başlı üç teknik mevcuttur.

2.1.1. Doğrudan Temas

Doğrudan temas lobi faaliyetlerinde en etkili olan teknik olarak gösterilebilir. Bir ülke adına lobi yapanların hedefle doğrudan, kişisel, yüzyüze ilişkisidir. Bu şekilde lobi çok defa komisyon düzeyinde olur. Komisyonlarda konunun oluşumu ile teknik yönleri hakkında bilgi verilir. İfadelerde hukuk dili kullanılır.

Komisyonlarda söz alacak konuşmacıların (bağımsız uzmanlar, ilgili kuruluş temsilcileri, iş adamları ya da iş çevrelerinde ilgili kişiler...) listesi, ayrıca konuyu destekleyen Parlamenter ve diğer AT organları üyelerinin adları gibi hususlar belirtilir.

2.1.2. Yerel Boyutta Halkın Lobi Faaliyetlerine Katılması

Çıkar sahiplerinin ilgili komisyon üyelerine, Parlamenterlere, basın-yayın organlarına mektup yazmak, telefon etmek, ziyaretlerine gitmek gibi yöntemlerle harekete geçirmeleridir. Bu şekilde dikkati çekme sağlanır. Özellikle mektup gönderme yöntemi bir “kitle politikası” olarak nitelendirilmektedir.

Ayrıca yürüyüşler düzenlemek, dava konusu olan hallerde tanıklık etmek, dernek v.b. yerlerde konferanslar vermek, panellere katılmak gibi yöntemler de dikkati çekmede yararlı olanlardır.

2.1.3. Ortak Lobicilik

Çağımızda lobicilik artık ortak bir hal almıştır. Lobicinin lobiciye lobi yapması olarak nitelendirilen ortak lobicilikte konuyla ilgili bilgi alışverişi, konunun şekillendirilmesinde, karşı tarafı etkileme, taktik ve stratejilerin tartışılması, v.b. olanaklar yaratılmaktadır.

2.2. Lobiciliğin Yöntemleri

Modern lobicilikte kaliteli analizler, temel unsurları yansıtır biçimde açık, derli toplu özetler, teknik belgeler etkinlik yaratmaktadır.

Bir Parlamento komisyonu için konunun zıt yönlerini de açıklayan bir uzmanın görüşlerinden daha bilgi sağlayıcı ve yararlı birşey yoktur.

Mesajın iyi ya da kötü; ayrıntılı egoistçe veya fedakarlık özelliğinde; liberalist ya da tutucu olmasından çok, aldatıcı olmaktan uzak, akıllıca bilgilendirici, yalın açık ve anlaşılması kolay olması önem taşımaktadır.

Üyeler ve yardımcılarıyla ilişki kurma da öğle yemekleri, büro ziyaretleri, telefonlar, onuruna partiler düzenleme, devam ettikleri kulüp gibi yerlerde rastlaşma imkanları aramanın yanısıra, üyelere çok sayıda mektup yollama gibi yöntemler yer almaktadır.

2.2.1. Üyelere Yazmak

Yazışmalar, doğrudan kişisel olabildiği gibi, kiralanmış halkla ilişkiler ve hukuk firmaları aracılığıyla da sağlanabilir. Yazışma da kurallar:

- Doğrudan ve gerek duyulduğu an yazmak (sessiz kalmak karşı görüşe meydanı boş bırakacağı gibi, hemfikir olmak gibi bir izlenim de doğurabilir).

- Olabildiğince açık, kısa (tek sayfa ya da daha az) yazmak.
- Tek bir konu ele almak.
- Konu ele alınmış durumda ise, ilgili yasa ya da kararlara atıfta bulunmak.
- Yapılması istenilene açık, kesin şekilde anlatmak, savunma şekil ve nedenini belirtmek.
- Destek ya da karşı tutum gösterilmesini istemek.
- Geçmişteki tutumlarına atıfta bulunarak, ilgiyi yansıtmak.
- Slogan veya kalıplaşmış ifadeleri tekrarlamamak.
- Büro adresine yazmak.
- Cevap alındığında tezi güçlendirmek için yazışmayı sürdürmek, cevaba tepkiyi yansıtmak.

2.2.2. Yazılı Medya Organlarına Yazmak

Gazete dergi sütunlarında yer alan mektuplar, üyelerle bir iletişim yöntemidir. Üye, aynı biçimde cevaplamayabilir, ama konuyla daha fazla ilgilenme ihtimali artar. Ayrıca, konuya başkalarının da dikkati çekilmiş ve onların da görüşlerini belirtmeleri için zemin hazırlanmış olur. Gerçekte de lobi faaliyetlerinde yazılı ya da görsel mecraları kullanmak fevkalade önemli bir husus olarak görülmektedir.

2.2.3. Üye ya da Yardımcısıyla Görüşmek

Görüşme hazırlığında üyeler, yardımcıları ve çevrelerini kişisel özellikleriyle tanımada, nasıl çalıştıklarını bilmek, ne tür bilgi istediklerini öğrenmek gerekir.

Yardımcıların üyeler üzerindeki etkinliklerinin bir nedeni bilgi ve belgelere dayalı gerçekler sunmalarıdır. Yardımcılarla işbirliği hem lobiciye, hem de yardımcıya yarar sağlar. Yardımcı, bu şekilde lobiciden bilgi edinir, işi kolaylaştır, çok çalışmış duygusunu tadar. Bu nokta görüldüğünden çok daha önemlidir. Dostluk, sempati, saygınlık görür. Buna karşılık lobici de üyeyi etkilemede en mükemmel pozisyonda bulunan birisini kazanmış olur.

2.2.4. Komisyonlarda Etkin Görev Almak

Komisyonlar, propaganda forumlarıdır. İyi konuşma yeteneğine sahip olan lobiciler, konularıyla ilgili komisyonlarda konuşabilirler. Gerektiğinde bu tür konuşma metinleri yazan bürolardan yararlanılabilmektedir.

Özen gösterilmesi gereken hususlar şunlardır:

- Metin kısa, öz, doğru, gerçeklere ve olabildiğince belgelere dayalı olmalıdır.
- Konuşma metninin birer kopyası önceden gazetelere yollanmalıdır.
- Sorular sakin, sabırla, gerçeklere dayalı cevaplandırılmalıdır.
- Toplantı sonucu metnin birer kopyası komisyon üyelerine yollanmalıdır.”⁶

---

⁶ Bayramoğlu N.: Avrupa Topluluğu, Ülkeleri ve Türkiye'nin Tanıtımı, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No:34, ss:6-8.

3. Lobi Çalışmasını Gerektiren Faktörler

İkinci Dünya Savaşı sonrasında lobi çalışmasını zorunlu kılan başlıca üç fonksiyondan söz etmek mümkündür.

Öncelikle ekonomik gelişmelerin sosyal yaşamı derinden etkilediği görülmektedir. İnsanlık tarihi boyunca ekonominin sosyal yaşamla etkileşim içinde olduğu yeni bir olgu değildir.

Ancak savaş sonrasında ortaya çıkan **teknolojik gelişmeler**, toplumsal yaşamı çok değişik bir boyutta etkilemektedir. Örneğin; Rhin Nehri'nde ortaya çıkan kimyasal kirlilik felaketinin kıyı ülkelerde yol açtığı zarar-zıyan, Avrupa'da sürekli yağan asit yağmurları bireylerin günlük yaşamını klasik ekonomik olguların dışında etkiler olmuştur.

İkinci önemli faktör **iletişim** alanındaki muhteşem gelişmedir. Bilişim çağına girilmesiyle günlük yaşamda alabildiğine bir şeffaflaşma ve bilginin hızlı devinimi gözlenirken bireylerin siyasal ve ekonomik olgulardan hızla bilgi sahibi olmaları ve bunlara karşı anında tavır alabilmeleri mümkün olabilmektedir.

Artık ülkelerin demokrasi düzeyleri bilgi-iletişimdeki hız ve şeffaflıkla ölçülür hale gelmiştir. Bu durumda da kurum kimliği sürekli ön planda yer almaktadır.

Kurumlar icraatlarını saklayamaz veya kendilerine ait gelişmeleri toplumsal kitlelerden haber ve bilgi açısından geciktiremez, gizleyemez bir konuma girmişlerdir.

Üçüncü faktör ise **denge** unsurunun toplumsal yaşama hakim olmasıdır. Bir kurumun ve/veya işletmenin yöneticisinin “ne pahasına olursa olsun kâr etmek” temel hedefinin dışına taşarak “tüm aktörlerin çıkarlarının dengeli bir biçimde gözetilmesi” ana hedefine yöneldiği görülmektedir.

Yukarıda tanımlanan üç ana faktör kurumsal kimlik zorunluluğunu ortaya çıkartırken bu kimliğin oluşturulmasında “lobbying” tek ve vazgeçilmez aygıt konumuna girmiştir.

Gelişmelerin anında toplumsal katmanlar tarafından algılanıp bir tepki biçimine dönüşebilme riski lobi faaliyetlerinin kaçınılmazlığını ortaya koymaktadır. İşte bu nedenlerden ötürü “bir lobi faaliyetinin % 20’si hukuk, % 20’si siyaset, % 20’si ekonomi, % 20’si diplomasi ve % 20’si de iletişimdir”.⁷

Böylelikle lobcilik çok disiplinli ve disiplinlerarası bir işleve dönüşmektedir.

3.1. Lobi Hizmetlerine Gereksinim Duyan Kurumlar, Kuruluşlar ve Lobiciliğin Konumu

Lobi faaliyetlerine öncelikle gereksinim duyan kuruluşların başında işletmeler gelmektedir. Bunların ardından baskı grupları ve hükümetlerin sözkonusu faaliyete ihtiyaç duydukları görülmektedir.

Gerçekte bu üç bütün ilginç sayılabilecek bir ilişki zincirini oluşturmaktadır. Herhangi bir konu üzerine lobi faaliyetlerine gereksinim duyan işletme ilk aşamada mensup olduğu sektörün baskı grubunu harekete geçirmektedir. Bunun ardından sektör temsilcisi baskı grubu hükümetler veya kamu kuruluşları üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır.

Bu sürecin tam aksini de görmek mümkündür. Hükümetler, gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde gereksinim duydukları mesajı aktarabilmek için öncelikle sektör temsilcisi baskı gruplarına meseleyi aktarma yolunu seçmektedirler. Baskı grubu ise sektör içerisinde yer alan işletmeleri kamuoyunu hareketlendirmek veya mesajı iletmek üzere devreye sokmaktadır. Sonuç olarak işletme, baskı grubu ve kamu bir bütünün parçalarını oluştururken karşılıklı davranış alış-verişine girdiğinde gerek antagonist, gerekse protogonist nitelikleri benliklerinde saklı tutmaktadırlar. Aşağıda sunulan Şekil 1 sözkonusu interaktif süreci göstermektedir.

---

⁷ Le Grelle B.: Profession Lobbyman, Hachette, Paris, 1987, s:46.

ŞEKİL II

Mesele ortaya çıktıktan sonra (I) kamuoyunun dikkatlerini üzerinde toplamaktadır. Kamuoyu, medyanın da aktif katılımıyla konuyu tartışmaya başlar (II).

Bu tartışmaların konunun medyatik değeri doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Meseleye olumlu yaklaşanlar -taraf olanlar- ve olumsuz bakanlar -karşıtaraf olanlar- arasında bir davranış alış-verişi şekillenmektedir. Söz konusu davranış alış-verişi konu üzerine bir dizi kodlamayı doğurur (III).

Burada kodlamanın verdiği anlam meselenin hukuksal, ekonomik ve sosyal boyutlarının söylem düzeyinde ortaya çıkışıdır. Tarafların bu boyutta keskinleştiği bir ortamda meselenin sahibi grubun, işletmenin veya kamunun artık harekete geçme zorunluluğu doğmaktadır (IV).

İşte yukarıda betimlenen süreç içerisinde lobi faaliyetinin hangi alanda devreye girmesi gerektiği ciddi bir tartışma konusudur.

Öncelikle hiç bir lobi faaliyetinde bulunulmadığı bir ortam düşünülebilir. Bu gibi durumlarda sözkonusu süreç bir kısır döngü şeklinde sürer gider. Ancak her I. alana gelişte meselenin, daha büyüdüğü ve sorunların arttığı görülmektedir.

Bir çok kez meselenin doğasının değiştiği ve tartışmaların başka mecralara kaydığı da görülebilmektedir. Bunun sonucu hadiselerin kontrol dışı kaldığı da çok sık rastlanan olgular arasındadır.

Öte yandan ortaya çıkan meselelerde karşılıklı tarafların konuyu sonuna kadar izlemeleri ülkelerin demokrasi düzeyleriyle çok yakından ilgilidir.

Meseleyi ortaya çıkartan aktörler ve buna sahip çıkan medya organları konunun takipçisidir ve sonuç alınıncaya dek meselenin peşini bırakmazlar. Mesele gündemden düşse dâhi konuyla ilgilenenler araştırmalarında yeni bulgular aramaya devam ederler ve kesin sonuç alınca bunu kamuoyuna ilan ederler.

Halbulki demokrasinin azgeliştiği ülkelerde her an bir skandalı veya bir uygunsuzluğu **ortaya atmak** bir başarı kaynağı olarak değerlendirilebilir. Konular araştırılmadan, kaynağından yoklanmadan hızla medya değerine ulaştırılır ve kamuoyunda yalan-yanlış tartışılmaya başlanır.

Ardından da hızla kaybolur, yeni mesele tarafından yutulur, unutulur. Bu nedenle çoğu kez bu tür ülkelerde lobi faaliyetine gerek duyulmaz; zira zaman, konunun kapanması ve unutulması için en mükemmel lobi faaliyetidir.

İleri demokrasi düzeyine ulaşmış ülke örneklerine dönüldüğünde yukarıda sunulan Şekil 2'nin, hangi alanında lobi faaliyetine geçilmesi sorunu ciddi bir önem taşımaktadır.

İdeal modele göre, kamuoyunun tartışma aşaması, (II.alan) lobi faaliyetine başlangıç noktasıdır. Böylelikle kodlama alanına girilirken, taraf kesimlerin ve/veya karşı-taraf kesimlerinin düzenli bilgi ve bulguyla donanması sağlanmış olacaktır.

Sonuç olarak, IV. alana ulaşıldığında, kesin eylem stratejisi belirlenmiş ve sonuç alıcı hareketleri düzenleme olanağına sahip olunabilecektir.

Öte yandan, lobi faaliyetinin adeta günlük yaşamın bir parçası olduğu ileri sanayileşmiş toplumlarda çok daha yetkin bir modelin kullanıldığı görülmektedir.

Buna göre; mesele ortaya çıkmadan *Corporate Affairs Department* bünyesinde Halkla İlişkiler faaliyetleri sürdürülmektedir. Böylelikle bir çeşit “**prévention**” (önceden görme ve tedbirini alma) sistemi bilgilendirme yolu ile sürekli çalışmaktadır.

Halkla İlişkiler faaliyetinin sonuçsuz kaldığı durumlar artık meselenin ciddi boyutlara ulaştığının en açık örneğidir. Diğer bir anlatımla mesele ortaya çıkmıştır, birinci alan oluşmuştur, bunun ardından hızla ikinci alana kayılmaktadır ve artık lobi faaliyeti kaçınılmaz olmuştur.

Yukarıda gösterilen Halkla İlişkiler bağlantılı “**prévention**” sisteminin en güzel örneğini Belçika menşeli UNION MATCH kibrit fabrikalarında görmek mümkündür.

Belçika, sanayi kirlenmesi ile karşıkışıya kalmış bir ülkedir. Ayrıca Hollanda, Almanya ve Fransa gibi sanayileşmiş ülkelerle sınır komşusudur. Batı Avrupa'nın hemen hemen tam ortasında yer almaktadır.

“Atık gazların Belçika üzerinde çok ciddi asit yağmurlarına neden olduğu açıkça görülmektedir. Asit yağmurlarının başlıca nedenleri arasında kükürt elementinin yanması gelmektedir. Kibritlerin yanıcı ve ateşleyici maddesi ise kükürttür.

UNAL s.a. işletmeleri her Union Match kibrit kutusunun üzerine şu bilgiyi düşmüştür: “Bu kibrit çöpü kükürt ihtiva etmeyen ateşleyici başlardan üretilmiştir”.

Kibrit çakarak asit yağmurlarına neden olmanın ve bu yağmurlarda çakılan kibrit miktarına bağlı oranı hesap etmek mümkün olmadığı gibi, böylesine sanayi atık gazlarıyla yıkanan

Batı Avrupa göklerinde, kibrit sonucu hava kirlenme oranının milyarda bir olabileceğini ileri sürmek mümkündür.

Ancak UNAL s.a. işletmesi, kamuoyunun böylesine duyarlı olduğu bir çevre meselesinde taraf olmuş ve kutuların üzerine “yeşil noktayı” (Green check point) yapıştırmıştır.

Unal s.a. neyi gizlemeye çalışmaktadır?

Kamuoyu, Unal s.a.’ya kibrit marifetiyle kükürt gazı çıkarttığı gibi bir suçlama ile yaklaşmayı hayal dahi etmemektedir.

Ancak Unal s.a., ağaçları, kibrit üretmek için, ağaç esaslı tüm dayanıksız tüketim ürünleri üretiminde olduğu gibi kesmektedir. Kibritin hammaddesi ağaçtır ve Unal s.a. ağacı kalıcı bir ürün hammaddesi olarak kullanmamaktadır.

Son yıllarda ormanların korunması ve gereksinim duyulmadıkça ağaç esaslı hammadde kullanılmaması üzerine kampanyalar yoğunluk kazanmıştır. İşte Unal s.a., kamuoyunun çok duyarlı olduğu çevre koruma bilincinde taraf olmuştur, saygınlık kazanmıştır.

Böylelikle de halkla ilişkiler faaliyetlerini, ön plana çıkartarak, çevre ile ilgili bir meselenin doğmasını önleyebilmiştir. Sonuç olarak **önceden görüp tedbirini almıştır**”.⁹

Yukarıda sunulan örnek lobi faaliyetinin her konuda olduğu gibi bir etik sorununu da gündeme getirdiğini işaret etmekte fayda vardır.

3.2. Lobi Hizmetine Gereksinim Duyan Kurum ve Kuruluşlarda Lobinin Konumu

Sosyal Refah Devleti’nin İkinci Dünya Savaşı sonrası kuruluşu, 60’lı yılların ortalarına doğru iflası, petrol krizleri, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ve nihayetinde

---

⁹ Farnel J.: Le lobbying: un management en contacte évolution, Reveu de la Recherche, Presse Universitaire d’Aix-Marseille, 1993, s:283.

ortaya çıkan globalizasyon hareketi son elli yılın önemli kilometre taşlarıdır. Bu süreç içerisinde mesleklerin niteliği söz konusu değişim rüzgarlarına bağlı kalmaktadır. Hatta yeni uğraşlar ortaya çıkmış, zamana göre bazı meslekler “in”, bazıları ise “out” olmuştur.

Dünya üniversiteleri, bu yeni taleplere ayak uydurmaya çalışmış, önceleri yeni eleman ihtiyaçlarına cevap verecek doktora düzeyinde programlar düzenlenmiş ve ardından da talebin büyümesi üzerine lisans düzeyinde akademik örgütlenmeler gündeme gelmiştir.

Ancak, tüm bu mesleki değişim sürecinde, değişimin temelinde yatan teknolojik gelişmelere yön veren işlerin başında lobicilik gelmektedir.

Her alanda yaşanan gelişmeler, günlük yaşamı temelinden sarsmıştır. Yeni tüketim kalıpları, davranış modelleri ve düşünce sistemleri hemen hemen her on yılda bir yenilenmektedir. İşte bu değişikliklerin kitlelere anlatımı kamu ve özel arasındaki ilişkinin düzenlenişi, büyük ölçüde lobi kanallarının kullanımı ile sağlanabilmektedir.

Bu süreçte lobiciliğin konumu başlıca üç evrede şekillenmektedir.

“ Birinci evrede lobici, işletmelerin ve kurumların yöneticilerinin toplumsal katmanlara göndermek istedikleri mesajların yönlendirilmesi görevini üstlenmektedir.

Elbetteki yöneticiler hedef kitlelerini yakından tanımakta ve mesajlarının içeriğini çok iyi bilmektedirler. Ancak bu mesajların düzenlenmesi ve hedef kitleye ulaşımındaki sürekliliğin ve etkinliğin sağlanması lobcinin katkısıyla sağlıklı bir yapıda gerçekleşebilmektedir. O halde birinci evre mesajın **nasil oluşturulacağı** şeklinde özetlenebilir.

İkinci evrede lobici, hedef kitlenin ayrıştırılması ve mesajın istenilen doğrultuda değişik gruplara ulaştırılmasını sağlamaktadır. O halde ikinci evre **ne söyleneceği ve kime söyleneceği şeklinde özetlenebilir.**

Üçüncü evrede, lobicinin oldukça değişik bir görev yüklendiği görülmektedir. Yöneticiler, lobicinin sadece hedef kitlelerin tespiti, mesaj içeriklerini düzenlemesi ve kullanılacak kanalların saptanmasının dışında öngörülen hedefin gerçekleştirilmesine aktif olarak katılımını istemektedirler. Bu noktada lobicinin faaliyetlere doğrudan katılımı sözkonusudur.

Nihai hedef olan kâr mekanizasyonu, pazar payının büyütülmesi, hükümetlerin etki altına alınması, bürokratların yönlendirilmesi vb. amaçların gerçekleştirilmesinde, lobici yöneticilerin yanında faaliyetlere katılmakta, görüşmeleri yürütmekte, basınla karşılıklı gelebilmekte, kamuoyuna açıklamalarda bulunabilmektedir. O halde üçüncü evre **ne yapılacağı** şeklinde özetlenebilir¹⁰.

Ancak, sözkonusu üçüncü evre ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Lobici bu özelliği ile acaba ilişkileri mi yürütmekle ve/veya ticari faaliyetleri mi düzenlemekle görevlendirilmektedir?

Lobicinin temel görevinin ilişkileri düzenlemek olduğu tartışılmaz olgular arasındadır. Ancak ilişkileri düzenlerken, kuruma ait çok derin bilgilere girmekte ve bu metaryelleri hedef doğrultusunda kullanılmaktadır.

Lobicinin, işletme üzerine böylesine yüksek bir donanım ve bilgiye sahip olduğunda ticari faaliyetlere de karışması doğal bir sonuçtur.

Öte yandan lobicinin o sektörle ilgili teorik ve teknik bilgiye sahip olduğu da kuşku bir konudur. Ayrıca bir krizin çözülmesinde, ilişkiler ve mesajlar manzumesinden sorumlu bir kişinin, zaman tüneline firmaya kâr sağlamanın bedeli nasıl değerlendirilecektir? İşte bu bakımlardan lobiciler ve iletmeler arasındaki ilişkiler planında gerek lobiciler, gerekse işletmeler uzun dönemli sözleşmelere yönelmektedirler.

Ayrıca böylesine karmaşık bir ilişki zincirinde tek lobicinin yeterli olamayacağı da kuşkusuzdur. Böylelikle de lobi firmaları sözü edilen ilişkinin niteliğine uygun

---

¹⁰ Le Grelle B.: Profession Lobbyman, Hachette, Paris, 1987, s:52.

düşmektedir. Bunun nedeni, lobi firmalarının benliğinde halkla ilişkiler uzmanları bulunduğu gibi iktisatçıların, hukukçuların, psikologların, sosyologların ve diğer uzmanların da yerılmasıdır.

Nitekim, bu üçüncü evrenin son yıllarda sürekli gündemde kalmasından ötürü, üç kategori lobiciye rastlanmaktadır:

Birinci kategori lobciler, iktisadi alanlarda uzmanlaşanlar, ikinci kategoride siyasi, hukuki alanlarda ve kamu ilişkilerinde uzmanlaşanlar ve üçüncü kategoride ise işletmelerin üretim faaliyetlerine bağlı daha mikro iktisat ağırlıklı konularda uzmanlaşanlar olmak üzere sınıflandırılmaktadır.

Sonuç olarak, bu üç kategori lobicinin tüm faaliyetleri lobcilikte esas işlev olan iletişim fonksiyonunun niteliğini de değiştirmektedir: “İletişim fonksiyonu artık stratejik bir fonksiyona dönüşmektedir. Böylelikle de **lobici, bir işletmenin teknostrüktürünün içerisinde yer almaktadır**”.¹¹

---

¹¹ Le Grelle B.: Profession Lobbyman, Hachette, Paris, 1987, s:46.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN DOĞMASI VE ŞEKİLLENMESİ

1. Avrupa'nın Yapısı ve Avrupalılık Düşüncesi

Başlangıçta Avrupa yer olarak da kültür olarak da belirsizdir. Avrupa sözcüğü İÖ VII. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Eski Yunanlılar yaşadıkları bölgenin kuzeyindeki bilmedikleri bir yere bu adı vermişlerdir. İS VII. yy'a değin bugünkü Avrupa'da barbar krallıklarının, kimisi Latinleşmiş, kimisi Cermenleşmiş, kimisine de Asyalı halkların kaosu egemen olmuştur. Burada bir Avrupalılık anlayışı yoktur.

Roma'nın Hıristiyanlığı kabul etmesinden sonra bu din, birleştirici bir çerçeve olmasına karşın, onun özgün kültürünün bir parçası değildir. Hıristiyanlığı yüzyıllarca Avrupa'ya hapseden, onun bir özelliği haline getiren Doğu'yu ve Kuzey Afrika'yı İslamlaştırarak İspanya'ya sıçrayan Arap fetihleridir.

İslamın Akdeniz'in güneyine yerleşmesi, Avrupa'yı, Akdeniz'in güneyinden koparır. Avrupa'yı kuzeye yöneltir. Avrupa'yı Avrupalılaştırmaya başlar. Modern Avrupa, Hıristiyanlığı bir reformla böler. Kuzey Protestanlaşırken, güney Katolik kalır.

Rönesans, inanç ile akıl, din ile hümanizmayı farklılaştırır. Burjuvazinin, töresel temelleri sarsılır, yeni bir toplum yapısı ortaya çıkar. Avrupa her biri etnik topluluklardan oluşan egemen ulus devletlere ayrılır. Bu biçimde her birinin diğeriyle savaştığı çok merkezli bir Avrupa doğar. Bir anlamda Avrupa, kendisiyle savaşarak oluşur.

Avrupa teriminin, Hıristiyanlık terimi aleyhine gelişmesi ulusal devletlerin egemenliklerini kazanmasıyla olur. Önce bilimci bir sözcük olan Avrupa, XVII. yy'da ilk olarak batıda,

daha sonra da doğuda günlük, dillere girmeye başlar. XVIII. yüzyılda tüm Avrupa'da yaygınlaşır. XVII. yy'ın sonunda Avrupa Rusya'ya kadar yayılır, Rusya'yı içine alır. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmaya başlamasıyla Balkanlara da sarkar.

Avrupa federasyonu düşüncesi de ulus devletlerin oluşumuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Ulus devletlerin kendi aralarındaki her savaşta, her barış antlaşmasıyla birlikte Avrupa birliği ve federasyonu düşüncesi durmadan gündeme gelmiştir.

Avrupa XIX. yüzyılda kendi içinde bir oluşum süreci içindeyken, dışındaki dünyayı da etkilemektedir. 1830'lara doğru kullanılmaya başlayan Avrupalılaştırma fiili, bir yandan Avrupa'da kendi uygarlığının yüksekliğine inancın pekiştirdiğini gösterirken, öte yandan dünyanın öteki kesimlerinin çevreselleşmesini hızlandırıyor.

“Dünya Avrupalılaşırken, Avrupalılık da evrenselleşmeye başlıyordu. Avrupa'ya özgü şeyler ulus-devlet, demokrasi, hümanizma, akılcılık, sanayi, kapitalizm, bilim ve teknoloji onun tekelinden çıkmış, dünyanın malı olma yoluna girmiştir”.¹²

1.1. Avrupa Birliği Fikrinin Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi

Avrupa'yı birleştirme planları çok uzun bir geçmişe sahiptir. Birleşme kavramının asıl ortaya çıktığı dönem Ortaçağ olmuştur. Bu dönemde Avrupa'nın sosyal yapısındaki dönüşümlere paralel olarak, birlik kavramında da önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Ticaret canlanmış, şehirleşme, millet ve milli egemenlik gibi kavramlar oluşmaya başlamıştır.

“Ortaçağ sonrası dönemde ortaya atılan ilk birlik teklifleri arasında en önemlisi din adamı Emeric Cruce'nin 17.yy. ortalarında, çoğunluk yöntemiyle kararların alındığı bir devletler birliğinin kurulması ve gerekirse bu birliğe, karşı gelen devletlere yönelik olarak askeri güç

---

¹² Tekeli İ. - İlkın, S.: Türkiye ve Avrupa Topluluğu Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'nın Türkiye'ye Yaklaşımı, 1. Kitap, Umut Yayıncılık, Ankara, 1993, ss: 36-39.

kullanılma yetkisinin verilmesi projesidir”.¹³ Bununla birlikte diğer yandan ticaretin teşvik edilmesi ise ekonomik bazda fonksiyonel bir bütünleşmeyi çağrıştırmaktadır ki bu daha sonraki dönemlerde görülecek uygulamalara belki de öncülük edecektir.

“Yine bu alanda görüşlerini, ortaya atan düşünürlerden birisi de filozof Kant’tır. Kant hem kendi dönemindeki siyasal çatışmalardan, hem de kendisinden önceki düşünürlerden etkilenerek bir ülkelerarası federasyonun kurulmasını teklif etmiştir. Bu konuda yazdığı eser ise oldukça ilgi çekmiş ve iki hafta gibi bir sürede 15.000 adet baskı yapmıştır. Kant uluslararası uyuşmazlıkların hukuki yollardan çözüme bağlanabilmesi için, gerekli organlara sahip uluslararası bir birliğin kurulmasını savunmuştur. Bu birlik hareketi içinde ulusal orduların dağıtılmasını, her ülkenin cumhuriyetçi bir yapıya sahip olmasını öngörmüştür”.¹⁴

Bu dönemde Avrupa’da ulusal devlet kavramı oluşmaya başlamıştır. Geleneksel egemenlik kavramının yerini, ulusal egemenlik kavramı almaya başlamıştır. Dolayısıyla, entegrasyon kavramı farklı bir nitelik kazanmıştır.

Avrupa Birliği üzerinde düşünenlerin önemli bir kısmı, federal birlik kavramından etkilenmişlerdir. Ancak sorun uygulamada bunun nasıl bütünleştirileceği noktasında düğümlenmiştir. Getirilen çözüm ise güçlerin dengelenmesi şeklinde olmuştur.

Ortaçağdan içinde yaşadığımız yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan dönemde Avrupa Birliği arzu edildiği şekilde uygulamaya geçirilememiştir. Daha önce adı geçen birlik teklifleri de adeta siyasal entelektüel birer ütopya olarak değerlendirilmiştir.

“Bu arada Avrupa’da dinsel, siyasal, ekonomik çıkar çatışmaları bütün şiddeti ile devam etmiştir. Öyle ki insanlık, Avrupa’daki bu çıkan çatışmalarının etkisiyle, Birinci Dünya

---

¹³ Bozkurt V.: Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1993, ss: 20-21.

¹⁴ Tekeli İ. - İlkin S.: Türkiye ve Avrupa Topluluğu Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa’nın Türkiye’ye Yaklaşımı, 1. Kitap, Umut Yayıncılık, Ankara, 1993, s: 34.

Savaşı gibi bir felaketle karşı karşıya gelmiştir. Çok kanlı bir savaş yaşanmasına karşın, savaş sonrasında güçlü bir Avrupa birliği akımı doğmamıştır”.¹⁵

“Birlik düşüncesinin ciddi boyutlar kazanması, ancak II. Dünya Savaşı içinde olmuştur. Çünkü daha savaşın başında kıta Avrupası ülkelerinin çöküşü, direnişçi önderlere, artık ulusal devletlerin yeterli güvenliği sağlayamadığını göstermiştir. Federalist Avrupa Birleşik Devletleri oluşturma düşüncesi daha da yaygınlaşmıştır”.¹⁶

Bu sebeple, uluslararası işbirliğine duyulan ihtiyaç daha savaş esnasında vurgulanmaya başlamıştır. Savaştan sonra ise, uluslararası siyaset ve ekonomi alanlarında işbirliğini amaçlayan Birleşmiş Milletler 1945’de kurulmuştur.

Bu kez Milletler Cemiyeti’nden farklı olarak, Avrupa’nın Birleşmiş Milletler içindeki ağırlığı, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve politik duruma paralel olarak azalmıştır. 1945’de Birleşmiş Milletlerin üyesi olan 45 devletten sadece 15’i Avrupalı’dır. Oysa 1939’da Milletler Cemiyetinin üyelerinin yaklaşık yarısı Avrupalıydı.

Ancak Avrupa’nın gelecekteki güvenliği açısından, Birleşmiş Milletlerin kuruluşu, Avrupalıları tatmin etmemiştir. Çünkü geçmişte yaşamış bir Milletler Cemiyeti örneği vardır ve İkinci Dünya Savaşının çıkmasına engel olmaya yetmemiştir. Bu sebeple Avrupa ülkeleri kendi aralarında başarılı ya da başarısız çok sayıda birlik teşebbüsünde bulunmuşlardır.

“İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa’da kurulan ilk birliklerden birisi BENELUX’dür.

Belçika, Hollanda ve Luxemburg’un biraraya gelerek oluşturdukları bu birlik, Nisan 1946’da kurulmuştur.

---

¹⁵ Bozkurt V.: Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1993, ss: 23-27.

¹⁶ Tekeli İ. - İlkin S.: Türkiye ve Avrupa Topluluğu Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa’nın Türkiye’ye Yaklaşımı, 1. Kitap, Umut Yayıncılık, Ankara, 1993, s: 39.

Bu ülkeler bugün Avrupa Birliği'nin 15 üye ülkesi arasındadır ve para birliği, ortak vize gibi birçok konuda Avrupa Birliği'nin önündedir.”¹⁷

1.1.1. Avrupa Birliği Yolunda Önemli Bir Adım: AKÇT

Avrupa Birliği'nin hangi metodlarla gerçekleştirileceği her zaman tartışma konusu olmuştur. Federalistlerin ulusal devletlerin ellerindeki yetkileri kurulacak olan “Avrupa Birleşik Devletleri”ne devredilmesi teklifini gerçekçi bulmayanlar, Avrupa Birliği'nin tek tek sektörlerde iş birliğinin güçlendirilmesi ile gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Avrupa Birliği yolundaki en etkili tekliflerden birisi ünlü Fransız devlet adamı Jean Monnet'nin Avrupa Kömür Çelik Topluluğu teklifidir.

“Monnet'nin AKÇT teklifi, dönemin Fransız Dışişleri Bakanı olan Robert Schuman tarafından “Schuman Planı” adı altında, 1951'de Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un da katılımıyla Paris'te imzalanmıştır”.¹⁸

Daha sonra “Altılar” olarak anılacak uluslar topluluğuna ilk adım atılmış oldu. Beklendiği biçimde Britanya bu anlaşmaya taraf olmamıştır. Anlaşma ilgili ülkelerin parlamentolarından geçtikten sonra, Topluluk 1952'de doğmuştur.

Topluluğun amaçları;

- Daha rasyonel üretim ve dağılımın sağlanması.
- Üye ülkelerin kömür ve çelik piyasalarının birleştirilmesi.
- Verimin artırılması, maliyetlerin düşürülmesi.
- Kömür ve çelik üretim-tüketiminin uluslararası bir organın denetimine bırakılması.

---

¹⁷ Bozkurt V.: Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1993, ss: 34-35.

¹⁸ Bozkurt V.: Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1993, s: 43.

- Avrupa’da çeşitli alanlarda yeni birliklerin kuruluşuna çalışılması.
şeklinde belirlenmiştir.¹⁹

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun doğması ile başlayan bütünleşme süreci, 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nun fiilen kurulmasıyla gelişme göstermiştir.

Ekonomik alandaki bu supernational bütünleşme, siyasal birliğin oluşmasına temel teşkil etmiştir.

“Siyasal entegrasyon ancak sosyal ve ekonomik entegrasyonu içerdiği ölçüde gerçekleşme şansına sahiptir. O nedenle Avrupa Ekonomik Topluluğu burada en çok ilgi gören çekirdek alanı oluşturmuştur”.²⁰

2. Avrupa Toplulukları’nı Kuran Antlaşma: Roma Antlaşması

Roma Antlaşması’nın amaçları dibace kısmında şu şekilde belirlenmiştir.

- Avrupa hakları arasında giderek daha sıkı bir şekilde kurulacak bir birliğin temelleri atılacak,
- Avrupa’yı bölen engelleri kaldırarak, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmesi ortak girişimde sağlanacak,
- Halkların yaşama ve çalışma koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesine çalışılacak,

---

¹⁹ Özgüven A.: Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, Bursa, 1982, ss: 11-12.

²⁰ Canbolat İ.: Uluslarüstü Siyasal Sistem, Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği Örneği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994, ss: 81-82.

- Genişlemede sağlamlığı, alışverişlerde dengeyi, rakebette dürüstlüğü sağlayabilmek için var olan engellerin kaldırılmasına güvence altına almak için üzerinde görüş birliğine varılmış bir hareketi gerekli kıldığına inanmak,
- Çeşitli bölgeler arasındaki farklılığı, daha az tercih edilmiş bölgelerdeki gecikmeyi kısaltarak, bunların uyumlu kollanmalarını sağlamaya ve ekonomilerinin bütünlüğünü kuvvetlendirmeye önem vermek,
- Ortak bir ticaret politikası sayesinde, uluslararası alışverişlerdeki kısıtlamaların giderek kaldırılmasına katkıda bulunmak,
- Avrupa ve denizaşırı ülkeleri birbirine bağlayan dayanışmayı daha güçlü hale getirmek ve Birleşmiş Milletler Yasası ilkelerine uygun olarak bu ülkelerin refahlarının geliştirilmesini sağlamak,
- Bu kaynaklar birliğinin kuruluşu ile barış ve özgürlüğün korunmasını geliştirmek ve aynı amacı paylaşan diğer Avrupa halklarını çabalarına katılmaya çağırmaktır”.²¹

Topluluk Antlaşması, birçok denge gözetilerek hazırlanmıştır. Pek çok alanda üye ülkelerin karar bağımsızlığı esas alınmıştır. Genel ekonomik politikada özellikle talebin yönetilmesi, sanayi yapısı, bölgesel denge ve araştırma politikalarında esas sorumluluk uluslara aittir.

“Topluluk sadece bunları koordine etmekle yükümlüdür: Topluluğun dört organı uluslararası güç özelliğini korurken, ulusların egemenliklerini zedelemeyen sürdürececek bir kurumsal yapı oluşturmuştur”.²²

“Topluluğun görevi, Antlaşma'nın 2. maddesinde de açıkça ifade edildiği gibi, ortak pazarın kurulması ve üye devletlerin ekonomik politikalarının giderek birbirine yaklaştırılmasıyla Topluluğun tümünde, ekonomik çabaların uyumlu gelişmesini, bir araya

---

²¹ Günuğur H.: Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması) Türkiye Ticareti, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, 2. Baskı, Barış Can Yay., Ankara, 1988, s:3.

²² Tekeli İ. - İlkin S.: Türkiye ve Avrupa Topluluğu Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'nın Türkiye'ye Yaklaşımı, 1. Kitap, Umut Yayıncılık, Ankara, 1993, s: 45.

getirdiği devletler arasındaki sıkı ilişkilerin ve yaşam duzeylerinin dengeli ve devamlı olarak genişletilmesini ve sağlamlığının arttırılmasını gerçekleştirmektedir".²³

2.1. Avrupa Birliği'nin Organları

Avrupa Birliği'nin organları yasama, yurutme ve yargı faaliyetlerini aşağıdaki organları marifetiyle,

- Avrupa Parlamentosu
- Bakanlar Konseyi
- Komisyon
- Adalet Divanı
- Ekonomik ve Sosyal Komite
- Sayıştay

sağlar.

2.1.1. Avrupa Parlamentosu

Toplulukta denetim, bute, yasama ve dayanışma konusunda yetkili bir kurumdur. Uye ulkelerin kendi parlamentolarından gelen ve doğrudan halkoyu ile seçilen 626 parlamenterlerden oluşmaktadır.

"Avrupa Parlamentosu, Topluluğun mali işlerini yonetir, buteyi denetler; gerektiğinde reddedebilir. Topluluk Komisyonunun çalışmalarını denetler. Guensizlik oyu ile

---

²³ Gunuğur H.: Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması) Turkiye Ticareti, Sanayi, Deniz Ticaret Odalar ve Ticaret Borsaları Birliği, 2. Baskı, Barış Can Yay., Ankara, 1988, s:7.

Komisyonu görevden alma yetkisine sahiptir. Ancak Konseyin kararlarını veto edemez. Parlamentonun görüşleri ve kararları bağlayıcı nitelik taşımaz. Parlamentoyu oluşturan gruplar ulusal değildir, yani kendilerini seçip gönderen ülkeleri değil, Avrupa Topluluğu halkını temsil ederler”.²⁴

Avrupa Parlamentosu'nun çalışma yerleri olarak Strasbourg, Lüksemburg ve Brüksel belirlenmiştir; genel kurul toplantıları halen Strasbourg'da yapılmaktadır. Komitelerin ve grupların toplantıları ise genellikle Brüksel'de olmaktadır.

Avrupa Topluluğu vatandaşlarının sesi olarak kabul edilen Avrupa Parlamentosu, aynı zamanda kendini “bütçeleşmenin motoru” saymaktadır. Bununla bağlantılı olarak Parlamento; üye ülkelerin sınırlarında kontrollerin kaldırılması, iç pazarda sosyal dengenin sağlanması, işsizliğin önlenmesi ve Topluluk düzeyinde dengeli büyümenin gerçekleştirilmesi gibi herkese yarar sağlayıcı bazı iyileştirme faaliyetlerinde de bulunan Avrupa Parlamentosu, ekonomik entegrasyonun yanı sıra siyasal bütünleşmeyi de teşvik edici bir kurum olarak görülmektedir.

Avrupa Parlamentosu'nun genel kurul çalışmaları için hazırlık yapan toplam 18 Komite vardır; bunlar parlamento içerisindeki tüm grupların katılımıyla oluşturulmaktadır.²⁵ Belli başlıları şunlardır;

- Güvenlik, silahsızlanma ve insan hakları alt-komitelerini de içeren siyasal komite,
- Tarım, balıkçılık ve kırsal kesimin geliştirilmesine yönelik komite,
- Dış ekonomik ilişkiler komitesi,
- Enerji, araştırma ve teknoloji komitesi,

---

²⁴ Bayramoğlu N.: Avrupa Topluluğu, Ülkeleri ve Türkiye'nin Tanıtımı, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No:34, s:19.

²⁵ Canbolat İ.: Uluslararası Siyasal Sistem, Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği Örneği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994, s:125.

- Çevre sorunları, halk sağlığı ve tüketicinin korunmasına yönelik komite,
- İstihdam, iş piyasası ve sosyal işler komitesi,
- Kalkınma ve işbirliği komitesi,
- Bütçe denetim komitesi,
- Gençlik, kültür, eğitim, medya ve spor komitesi.

Bunlardan başka Parlamento, soruşturma komiteleri de oluşturup görevlendirebilmektedir.

2.1.2. Bakanlar Konseyi

Topluluğun etkinlik alanında ortak karar alınması amacıyla ulusal hükümetlerin temsilciliklerinin oluşturduğu bir kurumdur.

Üye ülkelerin genellikle dışişleri bakanlarının ya da ekonomik işlerden sorumlu bakanların katıldığı Konsey toplantıları, görüşülerek konu itibariyle daha spesifik görev alanlarını da kapsayabilir. O nedenle Bakanlar Konseyi içerisinde kimi zaman sadece tarımdan sorumlu bakanlar bir araya gelebilmektedir.

“Konsey toplantılarında, ilgili bakanlar ulusal düzeyde çeşitli üye ülkeler arasında çıkar çatışmasına neden olabilecek konuları ele alarak, ortak kararlar oluştururlar”.²⁶ Kararlar oy birliği veya oy çokluğu ile alınır. Oy çokluğu esasında 76 oydan 54’ünün olumlu çıkması zorunludur. Önemli sorunlarda Konsey genelde oy birliği ile karar almayı yeğlemektedir.

---

²⁶ Canbolat İ.: Uluslararası Siyasal Sistem, Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği Örneği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994, s:123.

Başkanlık, üye ülkeler arasında yılın 1'inci ve 6'ncı aylarının ilk günleri başlayan altı aylık dönemlerde yürütülür. Her üye ülke kendi dilindeki adının ilk harfinin alfabe sırasına göre başkanlık yapar.

“Bakanların çalışmalarını üye ülkelerin daimi delegelerinden oluşan, Daimi Temsilciler Komitesi hazırlar. Dışişleri bakanları her ay, diğerleri ise, konuları gerektirdikçe toplanır. Genellikle birbirleriyle çatışan milli çıkarlar arasında uzlaştırıcı bir nitelik taşıyan kararları kesin ve bağlayıcıdır”.²⁷ Ayrıca, Konsey normal olarak Komisyon'dan gelecek öneriler bazında çalışmalarını yürütür. Sözkonusu öneriler, ulusal çıkarlar ve bunların dengelenmesi açısından değerlendirilir. Toplulukta irade oluşumunu sağlayan karar organı olarak Konsey, Topluluk sözleşmelerini de aşan konularda, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir kurum olarak kararlar alır.

2.1.3. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu, Topluluk çıkarlarını temsil eden bir kurumdur. Komiser olarak adlandırılan ve 17 kişiden oluşan komisyon üyeleri Topluluk üyesi hükümetler tarafından atanırlar, ancak bunlar ne ulusal hükümetlere ne de Konseye karşı sorumludurlar. Tüm topluluk adına hareket eden Komisyon üyeleri, sadece Avrupa Parlamentosuna karşı sorumludur.

Bu özelliğinden dolayı komisyon üyeleri bir “Avrupa Hükümeti”nin bakanlarına benzetilmektedir.

Komisyon, üye ülkelerin ortak çıkarları doğrultusunda Avrupa Topluluğu'nda yasa önerme yetkisine haiz bir organ ve yürütmeden sorumlu bir kurum olarak önemli bir işleve sahiptir. Ortak politikalar ve entegrasyon açısından da bu çok önemlidir.

---

²⁷ Bayramoğlu N.: Avrupa Topluluğu, Ülkeleri ve Türkiye'nin Tanıtımı, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No:34, s:12.

Tıpkı bir hükümetin bakanları gibi, Komisyon üyeleri de belli görev alanlarından sorumludurlar (tarım, dışişleri, ulaştırma, çevre gibi). Sözkonusu alanlara bağlı 23 adet merkezi birim oluşturulmuştur.

Komisyon, Avrupa Topluluğu'nun en önemli yürütme organı olarak Topluluk yasalarının uygulanmasına yönelik olmak üzere, bir yılda binlerce hüküm yayınlanmaktadır. Ayrıca Komisyon, Konsey'e yılda yüzlerce yasa tasarısı da önermektedir.²⁸

Bu önerilerin incelenmesi sırasında çıkacak görüş ayrılıklarını, Topluluğun ortak çıkarları doğrultusunda uzlaştırmakla yükümlüdür.

Tüm bu özelliklerinden dolayı Komisyon, Avrupa Topluluğu'nun "entegrasyon motoru" olarak görülmektedir.

2.1.4. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve Bidayet Mahkemesi

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı 15 kişilik yargıç ve onlara yardımcı olan 9 kişilik Savcı konumundaki Genel Avukatlardan oluşur. Genel Avukatlar, davalar ile ilişkisi olabilecek içtihatları incelemek ve ATAD'a henüz intikal etmemiş davalar üzerine uygulanacak yasal kuralları ortaya koyarak yorumlarını hazırlarlar.

Bunun yanı sıra, 1988'de, bugün için 15 yargıçtan oluşan Bidayet Mahkemesi kurulmuştur. Sözkonusu mahkemenin kuruluşu, Tek Senet'in 168 A maddesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Bu mahkemelerin üyeleri Lüksemburg'da görev yapar ve Üye Devletler'in mutabakatıyla altı yıllık bir süre için atanırlar. Yargıçların yargı dokunulmazlığı güvence altındadır. Ancak ATAD, Genel Kurul halinde alacağı bir kararla, her hangi bir yargıcın dokunulmazlığını kaldırabilir.

---

²⁸ Canbolat İ.: Uluslarüstü Siyasal Sistem, Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği Örneği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994, s:123.

Yüce Divan, bir Üye Devlet'in Antlaşmalar'da öngörülen bir yükümlülüğü yerine getiremediğine karar verebilir. Üye Devlet, bu kararın gereğini yerine getirmese, Divan para cezası uygulanmasını kararlaştırabilir. Divan, kurumların aldığı kararların yasallığını inceleyebileceği gibi, bazı tedbirlerin alınmamış olmasının Antlaşmalar'a aykırı olduğuna da karar verebilir. Yüce Divan kararlarını oybirliği ya da oy çokluğu ile alır.

Bidayet Mahkemesi ise kişiler ve işletmeler tarafından açılan davalara bakar. Bidayet Mahkemesi, Üye Devletlerin başvuruları veya Komisyon'un başvurusu ile ilgili davalara bakmaya yetkili değildir.

Bidayet Mahkemesine intikal eden ihtilaflar, Komisyon'un teşebbüslere karşı aldığı idari kararlara veya para cezalarına karşı yapılan itirazlara ilişkindir. Bidayet Mahkemesi, Komisyon'un aldığı kararları onaylayabilir veya tecil edebilir ya da cezaları iptal edebilir, artırabilir veya tenzile gidebilir. Öte yandan ATAD da ayrıca bu tür ihtilaflara bakabilir. Böyle bir durumun sözkonusu olması için, Üye Devletlerin ulusal yargı makamlarının nihai kararlarından önce konuyu mesele-i müstehire olarak görmeleri ve ATAD'a yollamaları gerekmektedir. Bu yönü ile ATAD, Topluluk Rekabet Hukuku'nun içtihatlar marifetiyle geliştirilmesini kayıtsız ve şartsız olarak elinde bulundurmaktadır. Ayrıca Bidayet Mahkemesi kararlarının temyizini de sonuca bağlaması bakımından nihai karar mercii konumundadır. Bidayet Mahkemesi'nin aldığı kararlar kesin kararlardır. Ancak Karar'ın bütününe değil, sadece bir bölümüne ATAD'da itiraz edilebilir.

“Bidayet Mahkemesi'nin aldığı kararların ATAD'da temyiz edilebilmesi için aşağıdaki şartlardan bir ya da bir çoğunun oluşması gerekmektedir:

- Bidayet Mahkemesi'nin yetkisine itiraz durumu
- Bidayet Mahkemesi'nde vuku bulan bir usul hatasının davalının aleyhine bir gelişmeye neden olması
- Bidayet Mahkemesi tarafından Topluluk Hukuku'nun çiğnenmiş olması”²⁹

---

²⁹ Buhart J.: Principes de Droit Européen de la Concurrence, Bruxelles, 1997, ss:6-7.

2.1.5. Ekonomik ve Sosyal Komite

Bir Komisyon önerisi Konsey tarafından onaylanmadan önce, görüşü alınmak üzere Avrupa Parlamentosu'nun yanısıra, Ekonomik ve Sosyal Komite'ye de gönderilmektedir.

Ekonomik ve Sosyal Komite'nin görüşleri bağlayıcı olmamakla beraber ekonominin her alanında faaliyet gösteren insanların görüşlerini yansıttığı için çoğu kez etkili olmaktadır.

Komite 222 üyeden oluşmuştur. Üye ülkelerin işveren, sendikalar ve çeşitli grupların temsilcilerini kapsar. Kömür ve Çelik ile ilgili konularda aynı rolü üretici, satıcı, işçi ve tüketicilerin temsilcilerinden oluşan Danışma Komitesi oynamaktadır.

2.1.6. Sayıştay

Bütçe denetimi için öngörülen bir hesap mahkemesidir. Topluluk bütçesinin denetimini yapar. Topluluk hesap ve harcamaları ile Topluluk bütçesinin mali işletmesinin düzgünlüğünü ve yasallığını denetleme yetkisine sahiptir. Her bütçe dönemi kapandıktan sonra, oy çokluğu ile kabul ettiği bir raporu Komisyona sunmakla yükümlüdür. Komisyon her yıl Konsey'e ve Parlamento'ya bütçe uygulama hesaplarıyla birlikte bu raporu da sunmak suretiyle aklanır.

Parlamento'nun görüşü alınarak Bakanlar Konseyi tarafından 6 yıl için atanan 15 üyeden oluşmaktadır.

Roma Antlaşması uyarınca kurulan Banka özerk bir kuruluştur. Tüzel bir kişiliği vardır. Bankanın üyeleri üye devletlerdir. İşlemlerinde kar amacı gütmeyiz.

2.2. Avrupa Birliği'nin Kararalma Sistemi

Daha önceki bölümlerde de görüldüğü gibi Toplulukta dört ana organ mevcuttur. Bunlar sırasıyla, en üstte, uluslararası bir kurum olan ve Topluluğun çıkarlarını temsil eden

Komisyon, daha sonra Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamentosu vardır. Daha sonra Avrupa Adalet Divanı gelir ki bu da yargı fonksiyonunu yerine getirir.

Konu, Komisyon'un ilgili teknisyenleri tarafından "teknik" düzeyde söz konusu taraf veya komisyonlara danışılarak incelenir. Elde edilen bulgularla bir çalışma belgesi hazırlanır. Komisyon'un ilgili üyesine sunulur; üye, gerektiğinde Parlamento'nun uzman komisyonun da dahil, uygun bulacağı danışmaları yaparak, geliştirdiği çalışma belgesini Komisyon'a verir. Komisyon kendi servislerince yeniden ele alınan çalışma belgesini haftalık genel kurul toplantısında inceler. Çeşitli ülkelerin eğilimlerini tartışarak, önerisinin kesinleşmiş şekli olan karar taslağını Konsey'e sunar.

Komisyon, daha önce ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışmamışsa, Konsey kendi çalışmalarını hazırlamakla görevli Daimi Temsilciler Komitesi'ne karar taslağının bu kurumlara sorulup sorulmayacağını tespit eder. Gerekliyorsa, danışmalar yapıldıktan sonra konu, Konsey çerçevesinde bu işle görevli üye ülkeler uzmanlarından oluşan çalışma gurubunca incelendikten sonra Daimi Temsilciler Komitesi'ne sunulur.

"Komite, taslak üzerinde temel tartışmaları yaparak, son şekliyle Konsey'e sunar. Komite tarafından kabul edilen taslaklar tartışılmadan kesinleşir, resmi gazetede yayınlanıp, yürürlüğe girer. Komite'de anlaşmaya varılmazsa, konu Konsey'de tartışılır. Uzlaşma sağlanırsa karar kesinleşir. Tersine durumda taslak, yeniden Komite'ye gönderilir ve anlaşma sağlanıncaya kadar çalışmalar sürdürülür".³⁰

Ekonomik ve Sosyal Komite, Topluluğun "danışma" organı niteliğinde olan ve çıkar guruplarının temsilcileri vasıtasıyla görüşlerini Topluluğun karar alma organlarına ulaştırabildikleri bir kurumdur.

Topluluk kurumlarının daha çok uluslararası normlara göre çalıştığı dönemlerde Ekonomik ve Sosyal Komite çıkar guruplarının etkili lobi faaliyetlerinde bulunduğu kurumlardan birisi olmuştur.

---

³⁰ Bayramoğlu N.: Avrupa Topluluğu, Ülkeleri ve Türkiye'nin Tanıtımı, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No:34, s:22.

Avrupa Parlamentosu'nun kanun yapma yetkisi yoktur. Konsey ve Komisyon üzerinde son derece sınırlı bir kontrol yetkisine sahiptir. Komisyon'un önerilerini inceler ve görüşünü Konsey'e bildirir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA'NIN TOPLUMSAL YAPISI

Avrupa Topluluğu'nu oluşturan ülkelerin toplumsal yapılarının iki değişik yönde ilerlemiş olduğunu ileri sürebiliriz. Bu yönlerden ilki savaş esnasında yıkılan Avrupa'nın, ABD'nin desteğiyle ekonomik ve toplumsal olarak kendini toparlaması ve bu süreç içerisinde bir bütünleşme eğilimine girmesidir. 1950'li yıllarda başlayıp 60'lı yıllarda devam eden bu sürecin en büyük özelliği, tek tek Avrupa ülkelerinin kendi özgün toplumsal yapılarının çözülmesi ve herbirinin adeta bir küçük Amerika olma yolunda ilerlemesi olmuştur.

Kitle tüketiminin yaygınlaşması, refah toplumunun yerleşmesi, üretim sürecinin merkezileşmesi ve yoğunlaşması, vb. olgular bütün sanayileşmiş ülkeler arasında öylesine bir benzeşmeyi getirmişti ki; artık tek tek ulusların özelliklerinden bahsetmek yerine dünyayı "modern" ve "geleneksel" olarak iki ayrı standart yapı olarak değerlendirmek daha yaygın hale gelmişti. 1945 yılında Avrupa, "kurtarılan" ya da "yenilen" ulusların yıkıntıları altında ezilerek yok olmuş, daha sonra iki büyük süper güç haline gelecek olan "kurtarıcı"lar ise savaşın tek galibi olarak çıkmışlardır. Artık Avrupa bitmiştir.

1. Avrupa Birliği'nin Kuruluşu

Bu yıkıntıların üstüne 1948 yılında Berlin'in Sovyetler Birliği tarafından abluka altına alınmasını izleyerek iki ayrı Avrupa kurulmaya başlanmıştır. Avrupa'yı oluşturan mekan içerisinde artık tek tek uluslardan değil değişik bloklardan söz edilmektedir. Bir yanda Sovyet güdümündeki "Halk Demokrasi"lerinin ait oldukları Varşova Paktı, öte yandan ABD tarafından yönlendirilen NATO Paktı'nın güvencesindeki "Hür Demokratik Rejim"ler Avrupa'yı ikiye bölmüşlerdir. Böylece Avrupa devletleri kendi başlarına

bağımsız politikalar geliştirmek konusunda oldukça kısıtlanmışlar, daha çok iki süper gücün geliştireceği politikalara uymak zorunda kalmışlardır.

Avrupa Birliği yönünde atılan ilk adımları da bu çerçeve içerisinde değerlendirmek gerekir. Seçimlerini serbest piyasa ekonomisi ve parlamenter demokrasi doğrultusunda yapmış olan Avrupa ülkelerinin bir kısmı, Kıta'nın doğusundan gelen tehdit karşısında Atlantik'in öte tarafının koruması altına girmeyi kabul etmişler ve bunun sonucu Berlin ablukasının hemen ardından La Haye'de bir Avrupa Kongresi toplanmış, bunu da 1949 yılında Avrupa Konseyi'nin kurulması izlemiştir.

Avrupa Birliği'ni temel alan yakınlaşmalar Avrupa'nın kendi iç dinamiklerinin bir sonucu olmaktan çok dış güçlerin zorlamasıyla mümkün olmuştur. 1951 yılında kurulan Avrupa Çelik ve Kömür Toplulukları'nın bildirgesinde de belirtildiği gibi, Avrupa Birliği daha çok Sovyet tehdidine karşı uluslararası stratejik boyutlarda iktisaden ve siyasi olarak istikrarlı bir Avrupa'yı hedeflemektedir: Dünya Barışının ancak onu tehdit eden tehlikelere karşı harcanacak yaratıcı çabalarla sağlanabileceği, yaşayan ve düzenli bir Avrupa'nın uluslararası uygarlık ve barışçı ilişkilerin korunması açısından kaçınılmaz bir unsur olduğu savları, kuruluşun amacını oldukça açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Olaya böyle yaklaşıldığında görülebilecek bulgu, Avrupa Topluluğu'nun temelinde yatan kurumların özünde, bağımsız bir Avrupa kimliğinin zorlamasından çok, ABD'nin SSCB'yle girmiş olduğu stratejik savaşıma destek unsuru olarak kurduğu diğer iktisadi işbirliği örgütlerinden pek fazla farkı olmayan bir yardımlaşma ve işbirliği politikası yatmaktadır. Dolayısıyla 1957 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu, bağımsız bir Avrupa Birliği politikasına temel oluşturmaktan öteye, Amerikan kökenli çok uluslu şirketlere bütünleşme yolunda bir pazarın kapısını açmış ve 70'li yıllara kadar süren Avrupa'nın amerikanizasyonu sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

Bunun sonucu olarak 1950'lerden 70'lere uzanan süreç Avrupa'da ulusal farklılıkların ortadan kalktığı, tüketim ve üretim kalıplarının Amerikan normlarına göre standartlaştığı, modern yaşamın tüm Dünya'da neden olduğu tek boyutluluğun yaygınlaştığı bir yapının gelişmesine sahne olmuştur.

2. Post-Modern Avrupa'nın Ortaya Çıkışı

Avrupa'nın almış olduğu ikinci yön ise, toplumsal yapının tek boyutlu oluşumuna 1960'lı yılların sonlarında ve 70'lerde duyulan tepkilerin 80'li yıllardan başlayarak teknolojik devrimlerle birleşerek oluşturduğu dönüşümler tarafından şekillenmesidir.

1950'li yıllardan başlayan sürecin hem devamı, hem de alternatifi olan bu ikinci eğilim, 80'li yıllardan itibaren Avrupa'nın değişik kültürler, değişik yaşam biçimleri ve yöresel farklılıklara dayanan değişik üretim tarzlarının post-endüstriyel teknolojiyle bir arada, ona eklenilerek yaşayabildiği bir mekan olmasına yolaçmıştır.

Dış politika, zayıflayan ulus devletlerin egemenliği içerisinde de zayıflamaya başlamış, bunların değişik yapıları bütünleştirici etkisi giderek azalmış, post-modern toplumların özelliklerinden biri olarak sözü edilen "merkezisizleştirme" (decentralisation) ya da "merkezden kaçma" (excentrisation) olayları gitgide Avrupa toplumlarında yaygınlaşmıştır.

Düzenli, yeknesak, oturmuş büyük Avrupa Metropolleri, yerlerini değişik kültür ve alt-kültürlerin birarada yaşadığı, düzensiz, kozmopolit, büyük şehircilik problemleriyle karşı karşıya kalmış megapollere bırakmaya başlamışlardır. Öte yandan kendi içine kapalı, uzun yıllar değişimlere direnen küçük yöresel yapıların ise yüksek teknolojilerle bütünleşmeye doğru yöneldikleri bir çok yerde rahatlıkla görülebilir.

Modern yaşam tarzına "alternatif" olduğu ileri sürülen eski ya da yeni yaşam tarzları, sistemin içerisinde kendilerine bir yer tutmaya ve kendi tüketim kalıplarını geliştirebilmek için kendi alt-kültürlerini yayabilmeye yönelmişlerdir.

Bölgelere dayanan eski diller yeniden canlandırılmış ve bu da özellikle genç nesiller tarafından sahiplenilmiştir. En yeni teknolojiler en ilkel teknolojilerle eklenileneilmeye başlamış, en ileri bilgisayar sistemleriyle çalışan ve tasarımlarını bunlarla gerçekleştiren tasarımcılar, üretim sürecini el emeğine dayanan terzi ve atölyelere bırakabilecek duruma

gelmişlerdir. Kısaca özetlenecek olursa, kırlar şehirleşmeye, şehirlerse kırlaşmaya yüz tutmuştur.

Böylece, sürecin bu iki yönlü gelişimi, daha önceleri egemen ulus devletlerin bağımsız politikalarıyla belirlenen ulusal kimliklerin belli bir kriz sürecine girmelerine yol açmıştır. Modernleşme ve iktisadi faaliyetlerin trans-nasyonel bir boyut alarak belli merkezlerde yoğunlaşması Avrupa'da bulunan tek tek ulus devletlerin iktisadi ve teknolojik egemenliğini sınırlamış, öte yandan post-modernleşme adı verilen toplumsal dönüşümlerde ulus-devlet fikrinin dayandığı birleştirici ve bütünleştirici ideoloji olan aydınlanma ve hümanist kültür değerlerinin yerlerini hedonist, moda göre değişen, bireyci değerlere bırakmalarına neden olmuştur. Bu durum ise dayanıksız kalan kitlelerin yüksek teknoloji ve mass-media'nın denetimi altına girmelerine neden olarak, bir kimlik krizine yol açmıştır.

Bütün bu gelişmeleri gözönüne aldığımız zaman, bugün kendine özgü bir Avrupalı kimliğinden söz etmek oldukça zor olacaktır. Sözkonusu olan, bir yandan NATO'nun adeta ekonomik bir yan kuruluşu gibi kurulmuş Ortak Pazar, öte yandan tüm Batı dünyasını avucuna almış Amerikan kaynaklı mass-media kültürü tarafından belirlenen Avrupa Topluluğu ise, Avrupa kimliği kavramını tanımlamak daha da zorlaşacaktır. Tamamen stratejik ve iktisadi çıkarlar doğrultusunda bir araya gelmiş 15'lere kültürel ve toplumsal boyutlarda birleştiren ve diğer bazı toplumlarından ayırdeden pek fazla belirleyici özellik olmadığı kuşkusuzdur. Sokaktaki Yunanlı'yla, pubdaki İngiliz'in bir araya geldiklerinde konuşacakları tek ortak konu Dallas ya da benzeri Amerikan mass-media ürünleri olacaktır.

3. Amerika ve Sovyetler'in Avrupa'dan Çekilmesi

ABD ve SSCB her ne kadar süper güçler olsalar da, kadir-i mutlak, ebedi imparatorluklar olduğu düşünülmüş ise de, tarih süreci itibariyle, büyük bir yeni oluşum ortaya çıkmıştır. Her iki devlet de aralarındaki yarıştan büyük ölçüde yıpranmış ve bir ölçüde kendi yaşam alanlarına çekilmeye başlamışlardır.

Sürekli yükselen ve Dünya piyasa ekonomilerini peşinden sürükleyen ABD ekonomisi ilk kez 1965'te başlayan dış ticaret açıklarıyla tökezlemiş, daha sonra 1971'de doların altına konvertibilitesinin kalkması, ve 1978 yılında dünya para sisteminin çökmesiyle bir çok yaralar almıştır. 80'li yılların başında ABD ekonomisi bir yeniden yapılanmaya girmiş, bir çok sektöre verilen devlet desteği çekilmiş, böylece rekabet gücü olmayan sektörleri piyasadan çekerek ekonomik yenilenme sağlanmak istenmiş, bunda da kısmen başarılı olunmuş ve o zamana kadar devlet kontrolünde gelişmiş olan yüksek teknolojinin endüstriye uygulanması gerçekleşmiştir. Benzer bir gelişme askeri alanda da ortaya çıkmış, daha çok konvansiyonel mevzii savaşlarına göre oluşturulmuş savaş stratejisi ikinci plana itilerek stratejik savunmayı sağlayabilecek, yüksek teknolojiye dayanan bir strateji oluşturulmaya başlanmıştır. Böylece ABD hem iktisadi planda, hem de askeri planda daha çok kendi içine kapanmaya doğru yönelmiş, zorda kalmadıkça dış müdahalelerden kaçınmıştır.

Öte yandan, ABD'nin bu geri çekilişini fırsat bilen Sovyetler Birliği 70'li yıllardan itibaren izlediği yayılmacı politikayı devam ettirmiş, ancak bunun getirdiği aşırı yük karşısında 80'li yılların ortalarında duraklamak zorunda kalmıştır. Çevresindeki uydu Varşova Paktı ülkelerindeki huzursuzluklar buradaki Sovyet varlığının korunmasını gitgide daha pahalıya malederken, Afganistan'ın doğrudan işgalinin uzaması da savunma harcamalarını bozulan Sovyet ekonomik yapısı için zorlu bir handikap haline getirmiştir.

1980 ortalarına geldiğimizde iki süper gücün artık yayılmayı durdurduğunu, hatta yavaş yavaş dünya üzerindeki varlıklarını azaltarak kendi içlerine çekilmeyi sürdürdükleri görülmektedir. Bu durum özellikle Avrupa kıtası için oldukça çarpıcı bir şekilde cereyan etmiştir.

ABD, Avrupa'nın çeşitli yerlerine yerleştirmek istediği Pershing füzelerinin yoğun kitlesel tepki görmesi üzerine bu kıtadan çekilerek, bunların yerine kendi kamuoylarında tepki görmeyecek, kendine yeterli savunma sistemlerinin oluşturulmasının daha akıllıca olacağı sonucuna varır. Öte yandan aynı durum, hem kendi müttefiklerinin jandarmalığını yapan, aynı zamanda da kendi içinde bir kaynayan kazan olan SSCB içinde geçerlidir.

Böylece Avrupa kıtasının tüm nükleer silahlardan arındırılmasını hedefleyen "zero option" görüşü doğrultusunda ilk adımlar atılır. Bunun hemen arkasından, Sovyet lideri Gorbaçov'un başlattığı yeniden yapılanma (Perestroika) süreci, Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'daki varlığına son verir.

Uzun yıllar ABD ve SSCB arasında bir satranç tahtası görünümünde olan Avrupa kıtası böylece, bu iki ülkenin etkisinden kurtulmuş, ancak yeni bir kimlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Son zamanlara kadar, Batı Dünya'sının Sovyet tehdidine karşı oluşturduğu bir ortak pazar görünümündeki Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), bu stratejik kimliğini yitirmiş ancak yeni bir kimlik de geliştirememiştir.

Her ne kadar 1992 yılında 12'ler, Tek Pazar'a geçerek dikey entegrasyon yoluyla bu kimlik sorununa bir çözüm getirmeyi amaçlıyorlarsa da, bu sorunları çözmekten çok, bir çok yeni sorunun başlangıcı olmaktadır.

Dikey entegrasyonun ve dolayısıyla politik birliğin doğuracağı en önemli sorunlardan biri makro-ekonomik alandadır. Uzun zamandan beri ulus-devletlerin egemen politikaları sonucu oluşturulan makro ekonomik dengelerin tek pazar altında nasıl sağlanabileceği konusu henüz açıklığa kavuşmamıştır. Değişik hükümetlerin uygulayacakları sanayiye destek politikalarının, işsizlik politikalarının, enflasyon, vergi ve para gibi değişik mali politikaların ne tür bir politik birlik tarafından çözüleceği belirlenmemiş, bu konuda uyumlaştırma düzenlemelerinden öte bir önlem alınmamıştır.

Her ne kadar Dünya ekonomik çevrelerinde bugün serbest piyasa koşullarına dışarıdan müdahale olmadığı takdirde tüm dengelerin kendiliğinden oluşacağı görüşü egemense de, Avrupa Birliği'ni oluşturan değişik ülkelerin değişik hükümetleri, iktidara gelebilecek muhalefet partileri aynı görüşte değillerdir. Hatta serbest piyasaya müdahaleye karşı olduğunu söyleyen hükümetler bile sık sık kendi ilkelerini ihlal etmektedirler.

Siyasi birlik yolunda bir ikinci önemli sorun da mali birliğin ne şekilde çözümleneceğidir. Merkez Bankaları ve hükümetler, Merkez Bankaları'nın kendi aralarında, Merkez

Bankaları ve ulusal bankalar arasındaki ilişkiler, birikimlerin serbest dolaşımı sonucunda ortaya çıkabilecek sorunlar ve dolayısıyla parasal birliğin hangi organlar tarafından belirleneceği açıklığa kavuşturulmasına rağmen uygulamanın ne şekilde gelişeceği somutlaştırılmamaktadır.

Son olarak da, "Last but not least", toplumsal ve kültürel politikaların Birlik bünyesinde nasıl oluşturulacağı ve yürütüleceği, hukuk ve asayiş sorunlarının nasıl çözüleceği, ortak güvenlik sistemlerinin nasıl oluşturulacağı konuları politik birlik konusunda öncelikle somut adımlar atılması gereken konulardır.

4. Avrupa Birliği'nin Sağlanmasının Belli Başlı Sorunları

Gelecek üzerine tahminlerde bulunan bir araştırma grubu olan FAST'ın 1983 yılında hazırladığı rapora göre, Avrupa eğer Birlik Antlaşması'na (1995) bağımsız bir kimlik sahibi olarak girmeyi amaçlıyorsa sadece iktisadi ve teknolojik egemenliğini koruyarak bunu gerçekleştiremezdi. FAST raporu, etken ve sağlam bir iktisadi yapının ancak teknolojik dönüşümlerin toplumsal dönüşümlerle bütünleşmesiyle olanaklı olabileceğini savunmaktadır.

5. Avrupalı Kimliği'nin Temelleri

Sovyet ve ABD etkisinin kıta üzerinde güçlü olduğu yıllarda Avrupa'da bağımsız bir kimlik sorununun ön plana çıkmadığını, bu konunun, daha çok bu etkinin azalmaya başladığı yıllarda tartışıldığı düşünülebilir. Kimlik sorununun 80'li yıllar ortasında bu denli yoğun bir şekilde tartışılmasının görünürdeki nedeni ABD ve Sovyet etkilerine karşı bağımsız politikalar izleme gereği olarak gözükmektedir. Oysa soruna daha derinlemesine bakıldığında bu sorunu ön plana getiren esas neden Avrupa'nın kendisine karşı duyduğu korkudur. Tamamen stratejik çıkarlar doğrultusunda kurulmuş olan bir Avrupa Ekonomik Topluluğu kendi varlık koşullarının değişmesi sonucu bir dağılmaya gidebilir, çeşitli güç odaklarının mücadele alanı haline gelebilir ya da tek bir güç odağının diğerlerini hiçe

sayarak tüm denetimi eline almasına neden olabilir. Kısacası süper güçlerin çekilmesi bugün Avrupa'yı bir "Balkanizasyon" sürecinin eşiğine getirmiştir.

Gelecekte oluşabilecek bir Avrupalı Kimliği'nin belirlenmesinde dış etkenlerden çok iç etkenler rol oynayacak ve bu sürecin aldığı yöne göre Avrupalı Kimliği şekil alacaktır. Bu süreç stratejik, iktisadi faktörler tarafından olduğu kadar kültürel, toplumsal faktörler tarafından da belirlenecektir.

Henüz yumuşamanın bu denli yaşanmadığı yıllarda, İtalyan Kızıl Tugaylar tarafından öldürülen Hristiyan Demokrat temsilcisi Aldo Moro kimlik kavramını şöyle tanımlıyor: "Kimlik kavramı ortak bir kültürel geçmiş olayından öte bir olgudur. Kimlik; özgün bir rol etrafında belli bazı eylem stratejiler geliştirerek uluslararası boyutlarda ortak bir imge oluşturmak demektir. Geçmişe dayanmak, bu kimliğin daha tutarlı olmasını sağlayabilse de onu inşa etmeye yeterli olmayacaktır".

Görüldüğü gibi Moro, kimlik oluşumunun boyutlarını iki yönde ele alıyor: Bir tarafta ulusların, toplumların, toplulukların yaşadıkları ortak geçmiş, öbür tarafta değişik çıkarlara sahip ögelerin geleceğe yönelik stratejik çıkarları doğrultusunda izleyebilecekleri eylemlerle oluşturacakları ortak imge.

Bu tümcelerın söylendiğı yıllar gözönüne alınır ise doğal olarak Moro, sorunun daha çok ikinci yönüne ağırlık veriyor. Ancak daha önce de belirtildiğı gibi, süper güçlerin Avrupa'dan çekilmeye başladığı günümüzde sadece dışa karşı bir imge geliştirmenin ortak bir kimlik oluşturmak için yeterli olmayacağı, içe dönük bütünleştirici etkenlerin de rol oynayabileceğini düşünölmelidir.

Kimlik kavramını incelerken, onun, **değişik çıkarların ortak rasyonel stratejiler etrafında birleşmesi esasına dayandığı kadar, belli bir geçmiş tarafından belirlenmiş, ortak düş gücü ürünlerinden oluşan efsanelere de dayandığını unutmamak gerekir.** Böylece sadece Avrupalı kimliğinin rasyonalizmi temel alan bir açıklaması yetersiz kalacaktır ki, bu da, bu kimliği oluşturduğu iddia edilen ortak düşgücünün, ortak efsanelerin irdelemesine götürecektir.

Değişik görüşlere göre Avrupa uygarlığını oluşturan ortak değerler Yunan düşünce dünyası, Roma Hukuku ve toplumsal düzeni ve Yahudi-Hristiyan inanç sistemidir. Avrupa Parlamentosu eski Başkanlarından Simone Veil'e göre; Helenler bize akli, mantıksal yaklaşımı, sonsuzluk ve mutlaklık fikirlerini ve sanatsal mükemmeliyetçiliği verdiler. Roma'dan bir toplumu yönetmek için gerekli olan faktörleri aldık: Hukuk, askeri, erdem, eleştirel ruh ve politik örgütlenme. İnsanı aşan kutsal düzen ve evrensel kardeşlik fikirleri ve insanoğlunun değişmez vakuru ise Kudüs'ten geldiler. Eğer bu üç bileşenden herhangi birisi unutulacak olursa o zaman Avrupa'nın hiçbir anlamı kalmayacaktır.

İşte Avrupa Parlamentosu'nda bir süre dönem başkanlığını yapan Yahudi asıllı Fransız Parlamenter Simone Veil, Avrupalı Kimliği'nin dayandığı ortak temelleri bu şekilde tanımlamaktadır. Veil'in bu tanımı oldukça sığ ve muğlak bir yaklaşım sergilemekte ve saydığı üç temel öğeden Helen kültürüyle başlanacak olunur ise, Avrupa'nın geçmişinde çok büyük kopukluklar, geri dönüşler, tutarsızlıklar olduğunu görülmektedir. Helen kültürünün devamlılığını sağlayan uygarlık Avrupa olmaktan çok İslam uygarlığı olmuştur.

Ortaçağ'da Kilise tarafından yasaklanan, unutturulmaya çalışılan, yok edilen bu kültürün müslümanlar tarafından sahiplenildiğini ve geliştirildiği görülür. Rönesans'la Helenistik devir arasında köprü olmak görevi Avrupalılar'dan çok İslam düşünürleri tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yine Veil'in saydığı ikinci öge olan Roma toplum düzenine gelince, bunun, Avrupa'da imparatorluğun yıkıntıları üzerine yükselen feodal krallıklardan çok imparatorluk fikri üzerine kurulmuş Doğu Akdeniz toplumlarınca sahiplenildiği görülür.

Son olarak da, eğer Kudüs'ü evrensel insan sevgisini ve kutsal aşkınlığı kendilerine temel almış olan semavi dinlerin beşiği olarak kabul ediliyor ise; buradan islamiyetin dışlanması için hiçbir gerekçe gösterilemez. İslamiyetin kabul ettiği temel değerler Tevrat, Zebur ve İncil'inkinden farklı değildir. Yok eğer kutsal kitaplarda yazılanlar benzeşe de tarihsel pratik içerisinde bu dinler ayrı şekillerde biçimleşmişler ve birbirlerine düşman olmuşlardır deniyorsa, bu sefer de müslümanların dışlanarak yüzyıllar boyu

hristiyanlar tarafından katledilen, mahkum edilen, ezilen Yahudilerin bir "Yahudi-Hristiyan" sentezi içerisine alınmaya çalışılması, ister istemez insanın aklına başka art niyetli girişimler getirmektedir.

Armando Rigobello ise Avrupa kültürünün ortak köklerini klasik çağda değil Ortaçağ'da arar. Aydınlanma ideolojisi ve hümanizm, hristiyanlığı dini esaslarından soyutlayarak tarihsel-kültürel bir bağlamda ele almaya çalışmışlardır. Oysa Rigobello'ya göre din kavramının tarihsel, siyasi ve kültürel boyutlardan sıyrılıp ebedi ve ilahi özelliklerine göre yeniden değerlendirilmesi ve aydınlanmayla yeryüzüne inen ilahi değerlerin tekrar gökyüzüne çıkması gerekmektedir.

Rigobello'ya göre, Avrupa kendi kökenlerine geri dönmelidir, ancak bu köken sadece klasik Yunan uygarlığında yatmamaktadır. Avrupa'nın en yakın ortak matrisi Ortaçağ uygarlığıdır. Bundan dolayı onun birliğini sağlayacak ve gelecek kuşaklara ilham verecek olan rasyonalite, aydınlanmacı bir rasyonalizm değil, kendi sınırlarının bilincinde olan, bir yandan dini aşkınlığa açılan, öte yandan açıklama ve tefekküre (reflexion) dayanan bir akıl olmalıdır. Kısacası klasik akılcılık hristiyan bilgeliği tarafından filtre edilmeli ve birlik fikri ortak Ortaçağ gelenekleri etrafında oluşmalıdır .

İlk bakışta çeşitli siyasi, kültürel, ulusal nedenlerden dolayı ortaya çıkan ayrılıklara karşı birleştirici ve bütünleştirici, çatışmaları önleyici gibi gözükse de bu fikir, Avrupa'nın ruhuna en aykırı görüştür. Bir anlamda Haçlı ruhunun yeniden canlanması demek olan bu görüş, Avrupa'nın yeniden karanlıklar çağına sürüklenmesine yolaçabilir. Haçlı ruhu her ne kadar Avrupa'yı birleştiren tek ve en önemli ortak değer gibi gözükse de, kesinlikle hristiyanlar arasında bile bir birlik ve beraberlik ruhunu yansıtmaktan uzaktır. Nitekim, Haçlı seferleri sırasında tüm hristiyanlar kutsal bir amaç etrafında bütünleşmiş gözükseler bile Bizans Ortodokslarını "kurtarmaya" giden Haçlıların ilk önce İstanbul'u yağmaladıklarını, bunun ardından Ortodoksların "İstanbul'da Latin serpuşu görmektense Türk sarığı görmeyi" tercih ettikleri tarihin en bilinen olguları arasında yer almaktadır.

Avrupa'nın bugüne kadarki tarihinin büyük bir bölümü mezhep çatışmaları tarafından yazılmıştır. Bundan dolayı hristiyanlık değerlerinin etrafında birleşilecek evrensel temel

olarak almak, bu değerlerin evrenselliğinin kimin tarafından, nasıl belirleneceği sorununu ortaya atacaktır.

Hristiyan alemi, yüzyıllardan beri üzerinde anlaşamadığı, değişik şekillerde yorumladığı, bundan dolayı da değişik mezheplerine mensup olduğu Hristiyan dinini elbette bir gün içinde ortak yorumlayacak durumda değildir. Ayrıca dini inançları böyle ortak bir yoruma getirmeye çalışmak, mezhep kavgalarını, baskı ve engizisyonu yeniden canlandırmaktan başka bir işe yaramayacağı gibi başka din ve kültürlere karşı da saldırganlığı körükleyecektir.

şu ana kadar belirtilen eğilimlerin ışığında söyleyebiliriz ki; Avrupa Birliği'ni sağlayacak kimliğin tamamen mitolojiler ve "ortak bilinçaltı" tarafından oluşturulmasını istemek, Avrupa kıtasını bir kaosun içine sürükleyecektir. Dikkat edilecek olursa tarihte, Avrupayı birbirine düşüren, büyük savaşlara neden olan düşünce her zaman onu ortak bir mitoloji etrafında toplamak düşüncesi olmuştur.

Tarihsel nedenleri hiçe sayan aşkın bir kimlik düşüncesi kendi mitlerinin dışındaki her türlü düşüncüyü (buna diğerlerinin mitolojileride dahil olmak üzere) kendisine bağımlı kılmaya çalışır. Bunun sonucu ise açıktır: Ya baskı ve zulüm ya da savaş ve yokoluş. Avrupa'nın büyük bir bölümünü eşitlik efsaneleri etrafında toplayarak uzun yıllar baskı ve zulüm altında tutan komünist ideoloji ya da Nazi'lerin Alman orta sınıflarının fantazilerine dayanan üstün ırk efsaneleri bunun en güzel örnekleridir.

Bununla birlikte kimlik oluşumunda ortak bilinçaltı ve efsanelerin önemini de inkar etmek mümkün değildir. Bu durum da Avrupa Birliği çok karmaşık bir ikileme karşı karşıya kalmaktadır: Bir yanda salt stratejik çıkarılara dayanan bütünleştirici temeli oldukça zayıf bir birliğin, bu çıkarların değişmesi sonucu dağılması tehlikesi; öte yanda bütünleştirici bir ortak efsane etrafında totaliter bir birlik tehlikesi. Bugün Avrupa kıtasında kimlik bunalımının temellerini işte bu ikileme oluşturmaktadır.

Durum böyle olunca, değişik efsanelere dayanan kültürlerin bir arada yaşayabilmesini ve ortak kültürün zenginleşmesini sağlayabilecek ve bunu da Avrupa'nın stratejik ve rasyonel

işleyişi ile uyum içerisinde geliştirebilecek bir kültür politikası Avrupa Birliği'ne olduğu kadar çevresindeki ülkeler için de en uygunu olacaktır.

Avrupa uygarlığının en temel ayrımcı özelliği kuvvetler ayrımına dayalı bir yapıya sahip olması ve kuvvetler arasındaki dengeyi sağlayacak merkezi otoritenin laik, demokratik hukuk ilkelerine dayanmasıdır.

Avrupa, gerek sivil toplumu oluşturan güçlerin kendi içinde birbirleriyle mücadeleleri, gerekse de merkezi otoriteye karşı mücadeleleriyle oluşmuştur. Bunun sonucunda Fransız İhtilali ile ortaya çıkan denge, çağdaş hukuk devletinin bugünkü Avrupa uygarlığının temelini oluşturmasına neden olmuştur. Bu ayrımcı özellik, güçlü bir devletin hem değişik kuvvetler arasındaki dengeyi sağlayarak, hem de kendisinin bu kuvvetler tarafından denetlenmesine izin vererek Avrupa'nın bugüne gelmesini sağlamıştır. Bir yanda sivil toplumu oluşturan güçlerin kendi aralarındaki ilişkilere çok az müdahale eden bir merkezi otoriteyi temel alan Amerika, öte yandan sivil güçlerin oluşmasını engelleyen aşırı müdahaleci bir merkezi gücün egemen olduğu Sovyetler Birliği incelendiğinde Avrupa'nın yukarıda belirtilen özelliğinin onun ortak kimliğine damgasını vurduğu görülmektedir. Doğal olarak bu durumun tüm Avrupa ülkeleri için aynı ölçüde geçerli olduğunu ileri sürmek de doğru değildir. İngiltere'nin toplumsal yapısı sivil toplumdaki ağırlık gösterirken, Prusya kökenli Almanya'nın toplumsal yapısının daha merkezi bir özellik gösterdiği düşünülebilir. Ayrıca bu sistemin en olumlu sistem olduğu ya da sürekli bir denge halinde bulunduğunu da ileri sürmek akılcı bir yaklaşımdan uzaktır. Aksine Avrupa'nın yakın tarihindeki toplumsal çalkantılar, savaşlar bir dengesizliğin işaretidir.

Burada üzerinde durulmak istenen konu Fransız İhtilali'nden başlayarak Avrupa tarihinin bu temel üzerinde oluştuğu ve uzun süre dengesiz bir çocukluk dönemi geçirdikten sonra, bugün artık Avrupa'nın bir olgunlaşma aşamasına geldiği saptamasıdır. Bundan dolayı Avrupalı kimliğinin temellerini oluşturacak ortak mitler bu dönem boyunca üretilen imgeler etrafında toplanmalı, ve bu semboller kurulacak olan ortak bir kültür politikasının özünü oluşturmalıdır.

Nitekim Avrupa Ulusal Marşı olarak Beethoven'in Özgürlük Senfonisi'nin seçilmesi bu doğrultuda atılmış önemli bir adımdır. Avrupa'nın ortak tarihi bu dönemde başlamıştır ve daha önceki faktörler, değişik ulusların, yörelerin, kültürlerin kimliklerini oluşturan renklerden öteye gitmektedir. Dolayısıyla herhangi bir dinin değişik yorumlanmaları, Grek ve Latin uygarlıklarının değişik kültürel versiyonları, değişik kavimsel özellikler ve bunun gibi bir çok faktör değişik ulusal ya da yöresel kimliklerin oluşmasında önemli bir rol oynasalar da Avrupa Kimliğinin oluşmasında ortak bir rol oynayamazlar.

Sonuç olarak Avrupa, eğer sağlıklı bir kimlik geliştirmek istiyorsa dikey entegrasyon konusunda acele etmemeli, ulus devletlerin egemenliğini ikinci plana atacak transnasyonal kurumların oluşturacağı politikalar yerine daha uzun süre değişik ulusal politikalar arasında uyumlaştırma politikaları izlemelidir. İzlenecek olan bu uyumlaştırma politikalarının çerçevesini de daha önce belirtilen güçler ayrılığı ve dengesi ilkesi almalıdır. Böylece de hem Avrupa Birliğini oluşturan 15'lerle kısıtlayıp diğer Avrupa ülkelerini dışlama, hem de 15'ler içerisinde güçlü olanın kimliğini zayıf olana zorla kabul ettirme olasılıkları azalacaktır.

5.1. Avrupa Kimliği ve Kültürü

“Avrupa Topluluğu sosyal-coğrafyasına dayalı panoramasıyla bir kültür mozağini de ortaya koymaktadır. Tarihte değişik insan topluluklarının birbirleriyle olan kültür alış-verişleri sonucu Avrupa adı verilen bu kıta üzerinde bir kültür mozağı oluşmuştur. Modern çağdaş siyasi ve iktisadi bütünleşmelere sahne olan kıtanın kültürel yapısı geçmişinden bugüne gelen ve evrenselleşmiş bazı değerler ile kültürel şahsiyetini ortaya koymaktadır”³¹

Kültürel şahsiyet nedir? Kültür, bir topluluğu oluşturan insanların hafızalarında, kitaplarında, anıtlarında, sanat eserlerinde birikmiş olan bilgidir. Bu bilgi insanların sorunlarını çözmelerinde geleneksel bir yol izlemelerine yol açar ki, böylece toplumsal

---

³¹ Esin A.: Avrupa Topluluğu Mozağı, AT'nin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı, İKV Yay., İstanbul, Mart,1989, s:12.

değerlere sahip bir takım alışkanlıklar ortaya çıkar. İşte Kluckhohn'a göre bu alışkanlıkların tümüne kültür adını verebiliriz.

“Kroeber’de Kluckhohn gibi tek bir kültürün değil birçok kültürlerin olduğunu savunur. Kültürün amacı toplumsal yaşamda katılımı ve bütünleşmeyi sağlamaktır. Dolayısıyla kültür bir toplum oluşturan kurumlar tarafından değil, bu kurumlar önceden belirlenmiş kültürel örüntüler tarafından belirlenir”.³²

Öte yandan Radcliffe-Brown’a göre toplumsal olgular ancak içerisinde buldukları toplumsal yapıya bakarak anlaşılırlar. Toplumsal yapıdan kastedilen ise gruplar, sınıflar, roller ve toplumsal ilişkiler tarafından oluşturulmuş bir şebekedir.

Radcliffe-Brown’a göre tek tek kurumların işlevsel kökenlerini incelemekten çok bunların birbirleriyle girdikleri işlevsel ilişkileri incelemek gerekir. Hangi kurumun hangi kurumda ilişkiye girdiği, bunun derecesi, neden ve sonuçlarının belirtilmesi gerekir.

Böylece “belli bir yerleşme (toprak), akrabalık sistemi ve siyasi birlik içinde örgütlenmiş grupların ve bu gruplar arasındaki karşılıklı ilişkilerin incelenmesi, sosyal-yapısal fenomenlerin özünü oluşturur.”³³ Dolayısıyla kültürü toplumsal ilişkilerin bir bütünü olarak tanımlayabiliriz.

Buraya kadar incelenen yaklaşımlarda kültür, insan topluluklarının oluşturduğu diğer oluşumlardan ayırılmadan bir bütün olarak kabul edilmiştir. Oysa kültür kavramının daha özgün yönlerini görebilmek için onun uygarlık, toplum, kitle, kimlik ve ulus kavramları arasındaki ilişkisini ve bunlarla bireylerin davranış biçimleri arasındaki etkileşimleri incelemek gerekmektedir.

---

³² Kluckhohn C. - Kroeber L., A.: "Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions", Papers Cambridge, Mass: The museum 1952, s:43.

³³ Radcliffe-Brown R., A.: Structure and Function in Primitive Society, London, Cohen and West, 1952, s:153.

5.2. Kültür ve Uygarlık

Kültür ve uygarlık kavramları arasında ayırım yapan görüşlerin hemen hepsi kültür kavramının daha çok özgün özelliğine değinirken, uygarlığın evrensel yönüne değinmektedir. Bu ayırımların bir diğer özelliği de kültürün daha kendiliğinden yanına karşın, uygarlığın insanın iradi faaliyetleri tarafından oluşturulduğu düşüncesidir. Uygarlık tarihselliği, bütünselliği ve evrenselliği gösterirken kültür, sürekli olanı, özgürlüğü ve belli bir mantık çerçevesinde olmayan değişimleri göstermektedir.

Amerikalı antropolog Maciven tüm insani faaliyetleri kültür kavramı içine katmaz. İnsanların doğal ve doğal olmayan davranış biçimlerini kültür ve uygarlık kavramlarını kullanarak açıklar.

Maciven'e göre, uygarlık insanların kendi çevrelerini kontrol amacıyla oluşturdukları mekanizmaları içerir. Ancak bu mekanizmalar yalnızca maddi araç-gereç teknolojisini değil aynı zamanda toplumsal örgütlenme mekanizmalarını da belirlerler.

Bu anlamda kültür, "uygarlığın anti tezidir ve uygarlığın temsil etmediği teknolojik boyutlara gelmemiş daha çok kendiliğinden olan insan doğasının gündelik ilişkilerde, sanatta, edebiyatta, dinde, şöenlerde dile gelmesidir. Görülüyor ki Maciver'e göre, uygarlık insanlar tarafından geliştirilen yapay örgütlenmeleri oluştururken, kültür de bunların dışında kalan, insanların kendilerini doğal dışavurum isteklerinden oluşmaktadır".³⁴

Kültür ve uygarlık kavramları arasında ayırım yapan bir başka toplumbilimcide Durkheim'in mekanik dayanışma-organik dayanışma fikirlerine dayanan Ziya Gökalp'dir. Ziya Gökalp'e göre, uygarlık çeşitli ulusların ortak malıdır. Çünkü her uygarlığı, sahipleri olan çeşitli uluslar, ortak bir yaşam yaşayarak oluşturmuşlardır. Bundan dolayı her uygarlık uluslararasıdır. Fakat bir uygarlığın her ulusta aldığı özgün biçimler vardır ki bunlara kültür adı verilir.

---

³⁴ Maciver R.: Society A Text Book Sociology, New York, Hassas E. Richar, tarih belirtilmemiş.

Ziya Gökalp'e göre de "uygarlık daha çok insanlar tarafından yapay olarak oluşturulan birikmiş bilgiye ve teknik araçlara sahip olmayı gerektiren bir durumdur. Kültür ise tarih içerisinde oluşan, insanların kontrolü dışındaki karşılıklı ilişkiler sonucu ortaya çıkmış uyumlu bir bütündür".³⁵

5.3. Kültür, Toplum ve Kitle

Antropolog Ellias Canetti toplumsal olayları açıklamakla her zaman rasyonel olanın yeterli olmayacağını öne sürer. Canetti'ye göre toplum yaşamı toplumsal kurumlar, toplumsal işbölümü toplumu atomize etmiş, bireyleri birbirinden soyutlamıştır.

İnsanlar arasındaki ilişki önceden belirlenmiş şemalara göre sürmektedir. Bu durum insanlarda bir "temas fobisi" yaratmış ve bireylerin kendi içlerine kapanmalarına yol açmıştır. Bu fobiden kurtulmanın tek bir yolu ise "kitle" içerisinde yer alma psikolojisi olmaktadır.

Canetti'ye göre, kitle şu özelliklere haizdir;

1. Kitle her zaman büyüme eğilimindedir, aksi takdirde çözülmeye yönelir.
2. Kitle içinde herkes eşittir.
3. Kitle yoğunluğu sever.
4. Kitlenin bir yöne gereksinmesi vardır.

Kitle dıştan gelen saldırılarla güçlenir, içten gelen saldırılarla ise zayıflar.

---

³⁵ Gökalp Z.: Türkçülüğün Esasları, Ankara Kültür Bakanlığı Serileri, 1974.

Kitle tüm bireyleri kucaklarken, toplum bölünmüş olanları birleştirir. Kitlenin varolması için bireyler arasındaki sınırların kalkması gerekirken toplumun varolabilmesi için bu sınırların çok iyi belirtilmesi gerekir.

Toplumların yapılarını da diğer sistemlere benzetebiliriz. Toplumsal sistemler de yaşamalı, ileriye doğru gidebilmek için bir yandan örgütleyici öte yandan çözücü olmak durumundadırlar.

Bir sistemin kendi içerisinde düzeni sağlayabilmesi onun kendi ve çevresi hakkında bilgi birikimini sağlamasıyla mümkündür. Canlı organizmalara baktığımız zaman bu bilgi birikiminin sadece herhangi bir türün tekil öğelerinin yaşam süresiyle kısıtlı olmadığını gözlemleyebiliriz. Sözkonusu türün tarihi boyunca çeşitli bilgiler kromozonlarına yazılmış ve bu bilgileri saklayan bir çeşit genotek oluşturmuşlardır.

Böylece bir türü oluşturan tekil öğelerin her hareketi bilinçli olarak yapmaları gerekmez, genotekte saklanan bilgiler bazı davranışların otomatik olarak düşünmeden yapılmasını sağlayarak bireylerin yaşamını kolaylaştırırlar.

Toplumların yaşamında da bu durum kültür olgusunda görülür. Toplum hayatının düzenlenmesinde kültür adeta bir “genotek” rolü oynamakta, o toplumun tarihi boyunca birikmiş olan toplumsal bilgiyi saklamaktadır. Ancak, gerek değişen çevre koşulları gerekse de sistemin kendi iç dinamikleri daha önceden edinilmiş toplumsal bilgiye göre düzenlenmiş bilgiyi yetersiz kılmakta, bu da kitle hareketlerinin çözücü etkisini ortaya çıkarmaktadır.

5.4. Toplum, Devlet, Ulus ve Kültür

Daha öncede belirtildiği gibi, toplumsal yapı bölünmüşlüğünün ve insanları biraraya getiren örgütlenmelerin sınırlarının belirlenmesinin toplumsal kurumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Toplumsal kurumlar, insanlar arasındaki ilişkilerin hangi boyutlarda ve hangi sınırlar içerisinde gerçekleşeceğini belirlerler. Böylece insanların oluşturduğu örgütlerin belli kurallar dahilinde birbirleriyle çatışmalara girmeden, işbirliği içerisinde işlemlerini sağlarlar.

Ancak toplumsal kurumlar her zaman mükemmel olarak işleyemeyebilirler ve yukarıda belirtildiği gibi böylesine mutlak bir düzenin oluşabileceği bir toplum biçimi de mümkün değildir. İşte bu durumda toplumsal kurumları düzenleyen ve denetleyen kurumlarüstü bir güçle karşılaşılır.

Böylece toplum kavramının sivil toplum ve devlet olmak üzere iki haliyle incelenmesi gerekir. Sivil toplum daha çok toplumsal kurumlara dayanan bir yapıyı gösterirken devlette bunların üstünde yaptırım gücüne sahip kurumlarüstü bir yapıdır.

İnsanların klan hayatından toplumsal hayata geçmeleri, gerek sivil toplum olarak gerekse de devlet olarak belli bir toprak parçası üzerinde örgütlenmeleri, ortak bir tarihe ve kader birliğine sahip bir bütünün alışmasına yol açmıştır.

Her ne kadar değişik çıkarılara, etnik gruplara, dillere, dinlere sahip olsalarda ortak bir tarihi yaşamış ve ortak bir geleneğe yönelmiş insan topluluğuna ulus adı verilir.

Çoğunlukla ulus fikri belli bir etnik gruba, dile, dine yahut çıkar grubuna mal edilmek istense de bunu yalanlayan pek çok örneğe rastlanır. Örneğin İsviçre dört ayrı dilin konuşulduğu tek bir ulustur. A.B.D. her çeşit etnik grubun, din ve meslek mensubunun biraraya geldiği bir eritme potasıdır.

Bir ulusun kimliğini oluşturan unsurlardan herhangi birinin mutlak olarak egemenliği altına almak istemesi sanıldığı gibi aksine o ulusların birlik ve beraberliği üzerinde olumlu değil olumsuz etkiler yapmaktadır.

Bir topluluğun ulus özelliğini taşıması için sadece onu oluşturan insanların ortak duygu içerisinde olmaları ve tarihsel çıkarlarının bilincinde olmaları yeterli değildir. Her ulus kendini diğerlerinden ayıracak bir takım özelliklere sahiptir.

Bu özellikler tarihsel ortak yaşantıdan oluşan kolektif düşüncüne dayanan ulusun kendi üzerine yarattığı efsanelere dayanır. Böylece ulusu oluşturan bireyler bu efsanelerde oluşan “idol”lerle özdeşleşerek kimliklerini tanımlar.

5.5. Avrupa Ulusları: Kültürel Mozaik

Yukarıdaki tüm bilgiler ışığında Avrupa kültürü ve kimliğinin oluşumuna bakıldığında, Avrupa kültürünü oluşturan bazı evrensel değerlerinin varolduğu kabul edilmiştir. Kültür mozaiki tek parça şekline girdiğinde bu heterojen parçanın genel bir görünümü vardır. Buna Avrupa kültürü denebilir.

“Avrupa kültürü judeo-hristiyan-latin-yunan kültürlerinden oluşmuş uyumlu bir sentezdir. Bu temel üstüne Avrupa özgün bir medeniyet kurmuştur. Bu medeniyet manevi, insani, akılcı ve demokratik değerler üzerine inşa edilmiştir; bu değerler diğer medeniyetlerin değerlerinin üstündedir”.³⁶

Bu değerlendirme Avrupalı'nın kendi kendine uydurduğu bir “mit”ten öteye hiç bir şey değildir. Nitekim Avrupa bir hukuk devleti denildiğinde başkalarına karşı taraflı davranış; insan onurunun ülkesi denildiğinde, ırkçılık; mantık denildiğinde, romantik düşsel bir dünya düşünüyorum.

Yukarıda iki değişik bakış açısı getirilmektedir. Ancak gerçekte Avrupa kültürünün evrenselleşmesinin başlıca nedeni Avrupa'nın dünya siyasi panoramasındaki kolonici geçmiştir. Askeri hakimiyet kültürel hakimiyetini getirmiştir. Teknik ve ekonomik

---

³⁶ Süerdem A.: Avrupa Kültürü, M.S.Ü. 1989, İstanbul, s:12.

gelişimi kültürel geçmişiyle bütünleşmiştir. Buna karşılık benliğinde varolan farklılıklar büyük ölçüde sabit kalmaya devam etmiştir.

Ancak 1945 sonrası Batı Avrupa öncelikle Alman-Fransız dostluğunu kurarak, askeri hegemonyacı sistemi ekonomik uyuma yerini bırakmıştır.

Böylelikle 1960-1975 arası aşamalı olarak kolonici geçmişi tasviye edilerek daralan Avrupa üzerinde yoğun bir kültürel ortam kendini göstermeye başlamıştır. İşte bu noktada Avrupa birbirlerini yok etmeyi amaçlamaya, ama birbirlerini tamamlayan zengin bir kültür mozağının farkına vararak, bu fikri kendi insanında bilinç altına yerleştirmesinde bir “Avrupa Kişiliği” üzerine başlatılan çalışmalar Toplumun diğer dünya kültürlerine karşı sorumluluğu, başkalarının kültür değerlerine karşı saygı ve Avrupa’nın bu dinamik yapı içinde kültürel varlığının korunması amaçlanmıştır.

Hukuki, siyasi, vicdani değerlere saygılı, ulusal kültürlerin sürekliliğini ve zenginliğini savunan, insanlığın yüceltilişi ve hizmet üzerine kurulan ortak evrensel değerleri savunarak parlamenter demokrasiye, sosyal adalete bağlı ve ekonomik gelişmeyi hedef edinmiş bir değer sistemi, Avrupa kişiliğini hedef edinmiş bir değer sistemi, Avrupa kişiliğinin tanımını ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki genel formül dışında Avrupa Toplumunu kendi kültürünü anlatan ve savunan hiçbir çalışma yapmamıştır.

Öte yandan Toplumun bir kültür politikası yoktur. Buna karşılık kültür sektöründe ortak hareketler başlığı altında birçok çalışma yapılmış ve kültür adeta bir mal gibi değerlendirilerek, kültür değerinin (arkeolojik kalıntılar, eserler ve sanatsal yapıtların) korunması, serbest dolaşımın; sanatçıların korunması, Toplum ülkelerinde serbest çalışma imkanları, vb. Roma Antlaşmasının temel hükümlerine bağlı klasik işlevler üzerinde durulmuştur. Bunun bir nedeni de yeniden kültürel farklılıklara bağlı eski mücadelelerin alevlenmesine mani olmaktır.

Burada Avrupa Topluluğunun sosyal coğrafyasına dayalı panoraması araştırılırken, yukarıdaki görüş doğrultusunda bir Almanın, Fransızın, Yunanlının örf, adet ve kültür özelliklerini göstermek yerine Topluluğu bir zengin mozaik olarak kabul ederek bazı bölgesel yaşam biçimlerine bağlı söz konusu zenginliği yansıtıcı veriler üzerinde durulacaktır. Bakış açımız gelecekte, çok zengin bir kültür mirasına sahip olan Türkiye'nin üyeliğinin bir kültürel sorun yaratmak yerine bir zenginlik getireceği tezini ortaya koymaktır. Bu noktada Avrupa Topluluğu'nda sosyal-coğrafya'ya dayalı üç tip yaşam biçimi ortaya çıkmaktadır.

- Geleneksel/Kırsal-Modern/Şehir
- Zengin/Merkez-Fakir/Çevre
- Kuzey Ekseni-Akdeniz Havuzu

5.5.1. Geleneksel/Kırsal-Modern/Şehir Farklılığı

Geleneksel/Kırsal-Modern/Şehir farklılığı şüphesiz Avrupa Topluluğu'nun en belirgin yaşam biçimi farklılığıdır. Geleneksel toplumsal yapı tarımın hakim olduğu bölgelerde ortaya çıkmaktadır. Yaşam biçimi kişinin mensup olduğu sabit grupların geleneklerinden kaynaklanmaktadır. Söz konusu sabit gruplar, aile efradı, din kurumu ve köydür.

Yazılı olmayan ve nesilden nesile geçen gelenek ve görenekler bu sosyal oluşumlar vasıtasıyla süreklilik kazanmaktadır. Sosyal kalıtımın ve hiyerarşinin çok sağlam olduğu bir tabakalaşma gözlenirken kişisel davranışlar büyük ölçüde arka planda yer almaktadır.

Temel zihniyet, tabiat ve toprağın bu gruplarla olan ilişkisi üzerine kurulmuştur. İnsan, zamanın plan ve değerlendirmesini doğaya bırakmıştır.

Yaşam standartı şehirlere nazaran daha geridir. Sağlık hizmetleri yetersizdir, yaşam beklentisi daha kısadır. Aile bütçesi harcamalarında ev kirası, dinlence, tatil, hizmet

kalemleri oldukça düşüktür. Gıda harcamalarının büyük bir kısmı kendi kendine üretme ve tüketmeye bağlı kaldığından pek önemli bir düzeyde değildir.

Modern toplumsal yapı ise şehirde ortaya çıkarken kişi zamanla olan bağlantısını işine göre ve gelir düzeyi nisbetinde kurar. Özel çok önemli bir kavramdır.

Bireyselleşme her planda gözlenmektedir. Öğrenim en önemli faktörlerden biri olarak şehir yaşantısında kişinin yerini belirler, sosyal tabakalaşma esnektir.

Kişinin sosyal hiyerarşideki yeri, eğitimine, işine, gelirine göre sürekli değişebilir. Aile bütçesinde, sağlık, dinlenme, hizmet, giyim, gıda v.b. harcamalar ön plandadır. Konut kiraya tabi kalırken modern toplum gereği her türlü konforla teçhiz edilmiştir. İşsizlik bireyin en büyük korkusudur. Teknik gelişme önce şehirden doğar, önce kentlinin yaşamını değiştirir, oradan da kıra kayar. Yeni bir teknik değişim hemen eskisinin yerini alır.

5.5.2. Zengin/Merkez-Fakir/Çevre Farklılığı

“Avrupa Topluluğu’nun ekonomik coğrafya’ya dayalı panoraması incelendiğinde Çevre bölgelerin fakir bölgeler olduğu, tarımla uğraştıkları, alt yapının yetersizliği gibi bazı temel göstergeler elde edilmiştir. Oysa sanayileşmiş, zengin, alt yapının mükemmel olduğu yöreler ise Topluluğun merkezinde yer almaktadır.

Avrupa Topluluğunda Merkez/Çevre farklılığı meselesi ekonomik ve kültürel olarak kaynaklara ulaşabilme imkanı üzerine kurulmuştur. Böylelikle varolan ekonomik göstergelerin doğrultusunda kalkınmış bölgelere ulaşabilme ve orada yaratılan zenginliklerden pay alma ve/veya katılma meselesi Merkez/Çevre ilişkilerini belirlemektedir.

Bu noktada belli başlı iki eleman ölçümlenmeler de esas alınmaktadır. Bunlar, bölgelerarası yol mesafesi ve GSMH’dir.

Kaynaklara ulaşabilme hesaplarında Topluluğun sınır ülkelerinden itibaren coğrafi dağılımını yaparken, değer birimi olarak ECU kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, bu yöntem aracılığı ile bölgelerin ekonomik yapılarının ve performanslarının farklılıkları yeniden değişik bir gözlem imkanına kavuşmaktadır:

Bu yaklaşımda; bölgelerin performanslarının hesapları itibariyle GSMH, toplam iş arzı ve toplam işsizlik gibi göstergelerin birbirleriyle karşılaştırılmasında uygulanan yeni bölgesel bölünmeler değişik tarzda farklılıkları ortaya koymaktadır”.³⁷

5.5.3. Kuzey Ekseni-Akdeniz Havzası Farklılığı

Sosyal-Coğrafya’ya dayalı panoramanın son farklılık çeşidi Kuzey ekseni ve Akdeniz Havuzu farklılığı olarak gözlenmektedir.

“Bu kavramların altında Latin ve Anglo-sakson anlayış biçimleri yatmaktadır. Nitekim İngiltere, Hollanda, Lüksemburg ve Almanya Kuzey aksını temsil ederken; Akdeniz yaşam modelinde orta ve güney Fransa, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve İspanya birer Akdeniz ve Latin ülkeleri olarak ortaya çıkmaktadırlar. Öte yandan İrlanda sosyal davranış biçimi olarak modeline yakın kalmaktadır. İşte bu noktada Kuzey/Akdeniz farklılığının temelinde belki de Katolik/Protestan ayırımı kendini göstermektedir.

Kuzey ekseni ülkelerinde Protestan ahlak anlayışı yaşam modelini, Güney ekseni (Akdeniz) ülkelerinde ise Katolik anlayış hakim kılınmıştır. Bu iki anlayış birbirlerini etkilerken güneyin çağlar içinde büyük ölçüde İslam medeniyetinden etkilendiği aşikardır.

Bunun yanısıra hukuk sistemlerinde sosyo-kültürel organizasyon etkilemiştir. Kuzeyde geleneksel hukuk sistemi içerisinde, hakim, adalet dağıtırken, güneyde yazılı Roma hukuku içinde, hakim sadece “kanunu uygulayan” kişi konumundadır.

---

³⁷ Esin A.: Avrupa Toplulukları’nın Bölgesel Kalkınma Politikası, İKV Yay. İstanbul, 1988, ss:20-21.

Sosyal yaşantıda ilerleme Kuzeyde kişisel gayrete bağlı kalırken iş-para-statü, eğence-bankörlük-başarı unsurlarından daha ön planda gelmektedir. Nitekim Kuzey ekseninde çalışma zamanı ve dinlenme zamanı kesin çizgilerle ayrılırken, Güneyde daha uzun çalışma süreleri içinde birçok dinlenme molaları yerleştirilerek günlük çalışma hayatı düzenlenmiştir.

Öte yandan sofra adabı, Akdeniz Havuzunda bir sosyal ilişki mekanizmasını doğururken Kuzeyde beslenmenin yapıldığı bir mekan olarak kendini göstermektedir. Gösterişin hakim olduğu Güneyde zenginlik teşhir edilirken; Kuzeyde daha gizli kalmakta; takı, araba v.b., metalar güney insanının adetleri arasında yer alırken, Kuzey insanı hisse senedi, kültürel metalar üzerine yönelmektedir”.³⁸

5.5.4. Avrupa Topluluğu Kültür Mozaiği Üzerine Genel Değerlendirme

Avrupa Topluluğunun kültür mozaiği üzerine bir genel değerlendirme yapıldığında, ilk gözlenen olgu 1960’lı yılların ortalarından itibaren Avrupa’dan bir değerler krizi yaşandığı görölmektedir.

Bunun kaynağı, kişinin, organizasyonun ve toplumsal normların önüne geçtiği; yani toplumda kişinin sosyal topluluktan daha ön plana çıktığı şeklinde düşünölebilir. Özellikle mutluluk kavramında bireysel boyut, toplumsal boyuta karşı hakim kılınmıştır. Nitekim psikiyatrist, psikanalist, psikolog, bis-medikal, sosyal uzman, animatör vb. meslek erbabı yani bir kültürün baş aktörleri olmuşlardır.

Burada homojen toplumsal yapıya, anonim yaşantı biçimine bir başkaldırı arayışı vardır. Nitekim bireyselleşme bir süre sonra özelleşmeyi de beraberinde getirecektir.

---

³⁸ Esin: A.: Avrupa Toplulukları’nın Bölgesel Kalkınma Politikası, İKV Yay., İstanbul, 1988, ss.124-133.

Ancak 1980 sonrası başka bir boyutta yeniden bu kez de teknolojinin etkisiyle bireysel bir ortamda daha fazla yeni normlara bağlı ve niteliksiz öge tipi ortaya çıkacaktır.

Siyasi planda, Avrupa Topluluğuna demokrasi değeri tüm idari sistemlerin temeli olmuştur. Ancak kimileri daha merkezizetçi (Fransa), kimileri daha ademi-merkezizetçi (İngiltere), kimileride daha bölgeci (Almanya) bir yaklaşım benimsemektedirler.

Bu prensipler sabit kalarak yani örgütlenme çeşitleri ortaya çıkmıştır. Ancak günlük yaşamı ilgilendiren konularda adeta doğrudan bir demokrasi uygulaması tüketici koruma, çevre koruma, kadın hakları, yabancıları koruma vb. konularda hükümet politikalarına yeni baskı gruplarıyla etki etme yöntemi şeklinde gelişmiştir. Hatta bölgesel bazda, bölgeyi ilgilendiren konularda belediyelerin, bölge idarelerininin yetki alanları genişletilmiştir.

Ancak bu durum sadece idari planda kalmayacak ve her türlü otoriteye baş kaldırma haline dönüşecektir; Karı-koca, çocuk (baba, öğretmen-öğrenci) birbirini tamamlayan unsurlardan çok, adeta karşı güçler haline dönüşecektir. Bunun sonucu varolan tüm değer sistemleri yıpranmaya yüz tutarak ciddi bir manevi kriz ortaya çıkacaktır.

“Buna karşılık 1980’li yıllardan itibaren yaratılan bu boşluk, tıpkı bir modanın geçişi gibi, özellikle gençlik kesimine rahatsız edecek ve yeni bir otorite arayışıyla başlayan hareket bu kezde bir sisteme bağlanma biçiminde son bulacaktır.

Aile reisi, öğretmen, idareci gibi toplumsal normları temsil eden kişilerin yerine ileri teknolojinin getirdiği yeni toplumsal normları temsil eden ve yaşam düzenleyici sistemlere bağlanılmaya başlanılacaktır.

Sosyal alanda sanayi toplumunun getirdiği bir homojenizasyon söz konusu olmuştur. Avrupa’da hatta Akdeniz’e/Kuzey’e; Şehirli/Köylü Merkezli/Çevreli gibi ayrımlar yapılırken, Çevre-Akdeniz-Kır ve/veya Merkez-Kuzey-Şehir gibi bir formül ortaya çıkmaktaydı, ancak iletişim teknolojilerinin gelişimi bu ayrımı kurmakta ve şu aşamada geleneksel yaşam modern tüketim normlarıyla tamamlayan veya modern yaşam geleneksel değerlerle süsleyen bir topluluk insanına her tip bölgede rastlamak mümkün olmuştur”.³⁹

---

³⁹ Esin A.: Avrupa Toplulukları’nın Bölgesel Kalkınma Politikası, İKV Yay., İstanbul, 1988, ss:134-135.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÜMRÜK BİRLİĞİ’NDEN SONRA AVRUPA BİRLİĞİ KURUMLARINDA LOBİCİLİK İHTİYACI

1. Gümrük Birliği

Türkiye, o yıllarda Avrupa Ekonomik Topluluğu’na erken ilgi gösteren ülkelerden biri olmuştur, ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile bir ortaklık kurmak için 1959 yılında bu yeni oluşuma başvurmuştur. 12 Eylül 1963 yılında imzalanarak 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren ve Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık oluşturan Ankara Antlaşması, Avrupa Birliği’nin akdettiği ilk ortaklık antlaşmalarından biridir ve nihai hedef olarak tam üyelik öngören bir anlaşmadır.

O dönem yapılan iki ortaklık anlaşması, 1961 Atina ve 1963 Ankara Antlaşmaları, ortak ülkelerin önce Gümrük Birliği sağlamalarını daha sonra da tam üyeliğe geçişlerini öngören anlaşmalardır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulduğu yıllarda genişlemeyi öngördüğü iki ülke ile (Türkiye ve Yunanistan ile) ekonomik gelişmişlik farkını kapatılabilmek için bu modeli öngörmüştür.

Altı kurucu Üye Ülke daha sonraki genişlemeyi, 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka ile yapmış ve bu genişleme önce tam üyelik, sonra Gümrük Birliği ve ortak politikalara uyum biçiminde gerçekleşmiştir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 12 Eylül 1963’de imzalanan ve 1 Aralık 1964’te yürürlüğe giren Ankara Anlaşması, Gümrük Birliği esası üzerine kurulmuş bir ortaklık ilişkisi kurmaktadır. Buna göre Ankara Anlaşması’nın 10. maddesi;

“1. Anlaşmanın 2. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen Gümrük Birliği, mal alışverişlerinin tümünü kapsar.

2. Gümrük Birliği:

- Topluluk üyesi Devletlerle Türkiye arasında, ithalatta olduğu gibi ihracatta gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin ve miktar kısıtlamalarının milli üretime, Anlaşmanın hedeflerine aykırı bir koruma sağlamayı gözeten eş etkili başka her türlü tedbirin yasaklanmasını,

- Türkiye'nin üçüncü memleketlerle ilişkilerinde, Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesinin kabulünü ve Toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair mevzuatı kapsamaktadır.

Ankara Anlaşması, ilk defa Gümrük Birliği gerçekleştirmeyi hedefleyen ve nihai aşamada “tam üyelik” perspektifi öngören geçerli yegane ortaklık anlaşmasıdır. Anlaşmanın gerek önsözünde atıfta bulunulan anlayışa, gerekse 28. maddesine göre tam üyelik nihai hedef olarak tesbit edilmiştir”.

“(…) Türk halkının yaşam seviyesini iyileştirme çabasına, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun getireceği desteğin ileride Türkiye'nin Topluluğa katılmasını kolaylaştıracağı (...)” (Giriş Md. 4).

“Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran andlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye’ce üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler” (Md.28).

Sözkonusu antlaşma, Türkiye’yi tam üyeliğe hazırlayacak aşamaları için üç ayrı dönem öngörmektedir.

Hazırlık Dönemi: Türkiye'nin ortaklık ilişkisinin ileri kademelerinde üzerine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmesi için Topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirmesini hedeflemiştir.

1973 yılında Katma Protokol ile başlayan **Geçiş Dönemi**, karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına dayanmakta ve Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliğini kademeli olarak yerleştirmeyi hedeflemektedir. Halen sürmekte olan bu dönem Gümrük Birliği'ne erişilmesi ile sona erecektir.

Nihai Dönem: Gümrük Birliği ilişkilerine dayanacak ve Akit Tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini ve tam üyelik koşullarının oluşturulmasını hedefleyecektir.

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni gerçekleştirme yakında Avrupa Birliği'nin mali işbirliğinden ve Türk işgücünün Avrupa Birliği içinde serbest dolaşımından yararlanması Ankara Anlaşması ve Katma Protokol çerçevesinde saptanmıştır. Ancak işgücünün serbest dolaşımı 1986'da tamamlanmış olması gerekmesine rağmen henüz gerçekleşmemiş ve telafi edici formüller geliştirilmemiştir.

Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi için Avrupa Birliği, 1971 yılından itibaren Gümrük Birliği'nin kapsadığı sınai mallarda gümrük vergilerini Türkiye lehine sıfırlamış, miktar kısıtlamalarını kaldırmıştır.

Türkiye ise, aynı indirimleri 22 yıllık bir süre boyunca, 1973 yılından başlayarak aşamalı olarak gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir. Türkiye, üzerine düşen indirimleri 1978 yılına dek gerçekleştirmiş, ancak bu yıldan sonra indirimlerin dondurulmasını talep etmiştir.

“12 Eylül 1980 müdahalesi sonucu taraflar arasında ilişkiler en alt düzeye inmiş, 1978 yılından beri yapmamış olduğu gümrük indirimlerini gerçekleştirmeye başlamıştır”.⁴⁰

Türkiye, 14 Nisan 1987'de Ankara Anlaşması'nda öngörülen ikinci ve üçüncü aşamaların tamamlanmasından önce ve Avrupa Parlamentosu'nda ortaya çıkabilecek olumsuzlukları önlemek amacıyla Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.

---

⁴⁰ Esin A.: Gümrük Birliğinin Türk Ekonomisine Etkileri Önlemler ve Öneriler, İKV Yay., İstanbul, 1995, ss:13-15.

Avrupa Birliği bu başvuruyu incelemiş ve Türkiye ile Avrupa Birliği arasında ekonomik ve toplumsal gelişme düzeyi bakımından önemli mesafeler bulunduğunu, ülkede demokrasinin eksik olduğunu insan hakları ihlallerinin, Kıbrıs'daki durumunun ve bir ye ülkeyle öteden beri varolan anlaşmazlıkların görmezlikten gelinemeyeceğini belirtiyordu. Bu gözlemler bugün de büyük lde geçerliliğini korumaktadır.

Türkiye'nin tam üyeliğe uygunluğunu ve Avrupa Birliği ile yakınlaşmaya teşvik edilmesinde Birliğin çıkarı olduğu tartışılmaz olgular arasındadır.

Bu konuyu birkaç kararında daha yineleyen Konseyi, Türkiye'yle ilişkileri gclendirmek amacıyla daha sonra Komisyon'un konuyla ilgili tavsiyeleri temelinde "Matutes Paketi" olarak bilinen;

“• 1995'e kadar Gümrük Birliği'nin sağlanmasını,

- Gümrük Birliği ile bağlantılı sınaı ve teknolojik işbirliği olanlarının çoğalmasını,
- Mali işbirliğinin yeniden tesis edilmesini,
- Siyasi işbirliğin geliştirilmesini

amaçlayan bir hedefler kümesi belirlenmiştir”.⁴¹ Ancak ngrlen bu program işlerliğe kavuşamamıştır.

1994 yılı ithalat rejimi, Avrupa Birliği açısından gerçek bir tercihli tarife sistemi oluşturan ve önemli bir politik mesaj veren bir aşama olmuştur. Türkiye 1995 sonu 1996 başı itibarıyla Gümrük Birliği'ni gerçekleştirme yolunda ilerlemektedir. Avrupa Birliği'nin de yükümlülüklerini yerine getirerek sağlıklı bir Gümrük Birliği oluşumuna katkıda bulunması gerekecektir.

---

⁴¹ Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi'ne Muhtemel Etkileri, Vakıfbank Araştırma Dizisi, No:1, 2. Baskı, Ankara, ss:37-38.

1.1. Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Etkileri

Türkiye-Avrupa Birliği, Ortaklık Konseyi'nin 8 Kasım 1993 tarihinde Brüksel'de yapılan 34. dönem toplantısında, Türkiye'nin Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi yönündeki politik karar bir defa daha ortaya konulmuştur.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında gümrük birliğinin gerçekleştirilmesi, Türk ekonomisi üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Özellikle Türkiye'deki birçok sanayi Avrupa Birliği ülkeleriyle rekabet etme zorunluluğunda kalacaktır.

Türkiye Gümrük Birliği doğrultusunda kararlı adımları atarak iradesini gösterirken, bu birliğin gerçekleşmesinden dolayı meydana gelebilecek olumlu ya da olumsuz etkileri iyi değerlendirmek zorundadır. Gümrük Birliği'ne yalnızca korumacılığın ve iktisadi sınırların ortadan kalkacağı bir serbest ticaret anlaşması olarak bakmak eksik bir yaklaşımdır. Böyle bir bakış, konunun yalnızca rekabetin olumsuz etkileri açısından değerlendirilmesine neden olur.

Gümrük Birliği bir karşılıklı dayanışma ve entegrasyon süreci olarak düşünölmelidir. Birlik globalizasyon ekonomik bloklasmalar perspektifinden görölmelidir. Dolayısıyla, Gümrük Birliği basit bir ticari süreç değil karmaşık siyasi ve sosyal, ekonomik boyutlarıyla birlikte ele alınması gereken bir oluşumdur.

1.2. Gümrük Birliği'nin Siyasi ve Sosyal Boyutları

Kurumsal açıdan karşılıklı bağımlılığın sosyo-ekonomik kalkınma ve gelişmeye yol açtığı bilinmekle birlikte, bu bütünleşmenin ekonomik ve siyasi egemenlik, konularındaki etkileri konusunda tartışmalı görüşler ortaya çıktığı bir gerçektir.

Dolayısı ile Gümrük Birliği sürecinde Türkiye'nin karşılaşılabileceği ve kamuoyunun duyarlı olduğu konulardan birinin de ulusal egemenlik olacağı muhtemeldir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü yaşamış ve Avrupa ülkelerine karşı ulusal kurtuluş savaşı vermiş bir ülkenin bu konularda duyarlı olması doğal bir yaklaşım biçimidir.

Nitekim, Kurtuluş Savaşı'nın ardından Türkiye uzunca bir süre uluslararası ilişkilerinde dikkatli davranmış, yabancılarla işbirliğine şüpheli yaklaşmıştır. Ancak bütün bunlara rağmen Türkiye kendini Dünya'dan soyutlamamış, eşit şartlar altında olmaya özen göstererek sahip olduğu maddi ve manevi değerleri korumak kaydıyla NATO, OEEC (sonra OECD), CENTO, Avrupa Konseyi vb. bloklara dahil olmuştur. Türkiye Dünyaya Umumiye korkusundan vazgeçmiş kendi içine kapanmak yerine karşılıklı bağımlılık ve işbirliği yolunu seçmiştir.

Küreselleşme ve bölgeselleşme olgularının artık yadsınamaz birer gerçek olduğu günümüzde, kendi içine kapalı, kendine yeterli bir toplum maddi oluşturma olanağı kalmamıştır.

Türkiye, Avrupa Birliği ile yakınlaşırken tüm üye ülkeler gibi hiç bir zaman sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden vazgeçmeyi düşünmemektedir. Avrupa kimliği bir kültür emperyalizmi olarak değil, bir değerler manzumesi olarak düşünülmelidir.

Değişik kimliklere sahip halkların gönüllü olarak birarada bulunması hepsinin birden ortak değer sayacağı ve sahiplendiği değerlerle mümkün olabilecektir. Bunlar esas olarak **insan hakları, demokrasi, hür teşebbüs ve serbest piyasa ekonomisidir.**

Globalizasyon sürecinde beliren en önemli etkenlerden biri sermayenin hareketliliğindeki artıştır. Uluslararası sermaye yatırım yapacağı yerleri seçerken bir çok unsuru birden gözönüne almaktadır. Bunların içerisinde en önemlileri güven ve istikrardır. Yabancı sermaye yatırım kararı verirken nazlı davranmaktadır.

Bundan dolayı Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisi üzerine etkilerini iyice irdelemek, bu birliğe dengeleri sağlam, istikrarlı ve güvenli bir şekilde hazırlamak gerekmektedir. Bu sağlandığı takdirde Gümrük Birliği bu istikrarı çoğaltan etki yapacak, olumlu etkiler olumsuz etkilere ağır basacaktır.

Şunu da belirtmek gerekir ki; Türkiye, Avrupa Birliği'ne dahil olmadan Gümrük Birliği'ne giren tek ülkedir. Siyasi mekanizmaya girilmeden iktisadi mekanizmaya dahil olmaması karşılıklılık açısından Türkiye aleyhine bazı sorunların ortaya çıkmasına, kendini dışında alınan kararları uygulamak zorunda kalmasına yol açabilir. Bunun için diplomasinin desteklenerek Dışişlerinin daha aktif olması imkanı sağlanmalıdır.

Gümrük Birliği'nin siyasi açıdan yol açabileceği bir diğer olumsuz etki ise, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne dahil olması ile üçüncü ülkelere karşı sahip olduğu (örneğin ABD) avantajların kaybolmasına yol açabileceği gerçeğidir.

Ancak unutulmaması gereken bir diğer gerçek de Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle yapacağı pazarlıkların sonuçlarından Türkiye'nin de faydalanacağıdır. Güçlü ve birleşmiş bir bloğun pazarlık gücü, tek başına bir ülkenin etkinliğinden daha fazla olacaktır.

2. Gümrük Birliği'nin Ekonomik Etkileri

Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri iki ayrı bölüm halinde toplanmıştır. Bunlar sektörler üzerinde etkiler ve dengeler üzerine etkiler başlıklarıyla incelenecektir.

2.1. Sektörler Üzerinde Oluşan Etkiler

Bu bölümde sektörler, sanayi, hizmetler ve tarım olarak üç ana başlık altında incelenmiştir.

2.1.1. Sanayi Sektörü

Sanayi sektörünün durumu bu başlıkta üretim girdileri, ürün rekabeti bakımından incelenerek sektörün Gümrük Birliği ortamında rekabet gücünün irdelenmesi yönünde incelenecektir.

2.1.1.1. Sanayi Sektörünün Üretim Girdileri Açısından Durumu

Hammadde ve girdi maliyetleri: Türkiye'nin ithalatının önemli bir bölümünü hammaddeler ve yatırım malları oluşturmaktadır. İthalatın büyük bölümü Avrupa Birliği ülkelerinden yapılmaktadır.

Gümrük Birliği'nden sonra bu oran daha da artmıştır. İhracata yönelik ithalatta Avrupa Birliği'nden ithal edilecek hammadde girdi maliyetlerinde mevcut muafiyet nedeniyle bir değişim sözkonusu değildir. Buna karşılık üçüncü ülkelerden yapılacak ihracat karşılığı ithalatta Ortak Gümrük Tarifesi'nden (OGT) ötürü bir maliyet artışı söz konusudur.

İhracata yönelik olmayan üretimler için Avrupa Birliği'nden yapılacak hammadde ve yarı mamul ithalatı gümrüklerin sıfıra inmesinden dolayı ucuzlamış ve üçüncü ülkelerden yapılan ithalatla ise Ortak Gümrük Tarifesi'nden dolayı genelde ucuzlama ortaya çıkmıştır.

Enerji: Enerji maliyetleri gelişmiş ülkelere göre yüksektir. Bir yanda devletin enerji üretimi yatırımlarına yeterli kaynak ayıramaması, öte yandan eldeki mevcut tesislerin rasyonel ve ekonomik esaslara göre işletilmemesi enerji maliyetlerini yüksek düzeylerde tutmaktadır. Bu ise sanayi sektörünün ana girdilerinden biri olan enerjinin bir maliyet unsuru olarak rekabet gücünü düşürmesine neden olmaktadır.

Finans: Türkiye'de para maliyeti ciddi bir sorundur. Mali kaynak yetersizliğine bir de devletin bu kaynaklara büyük ölçüde ortak olması para maliyetlerini aşırı bir şekilde yükseltmektedir. Bu durum yeni yatırımları caydırıcı olmakta, mevcut yatırımların da gelişmesini engellemektedir.

Yeni darboğaz giderme ve kapasite arttırma yatırımları yapılmamakta, dolayısıyla teknolojik yenilenme, eğitim, kurumsallaşma, ölçek büyütme gibi ihtiyaçlar ertelemekte, firmalar günü kurtarmaya çalışmaktadırlar. Bu ise Gümrük Birliği'nden sonra Türk sanayinin rekabet gücü açısından önemli sorunlar doğurmaktadır.

Teknoloji: Türk sanayi sektörünün teknolojik yapısının Avrupa Birliği ile rekabet edecek düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. Uzun dönemli rekabet gücünün sağlanabilmesi ise ancak modern teknoloji ve üretime yönelik yatırımlarla mümkündür. Ancak teknoloji çok pahalı bir yatırımdır.

Türkiye’de Devlet ve Özel Sektör’ün AR-GE faaliyetlerine ayrabildiği kaynaklar çok kısıtlıdır. Gümrük Birliği’ne girildiğinde teknoloji gerektiren ve patent aranılan konularda Türk firmaları zorlanacaktır. Patent sisteminin Gümrük Birliği ile daha bağlayıcı biçimde uygulanacağı düşünülürse, bazı işletmelerin rekabet güçlerini kaybedeceğini beklemek gerekir.

2.1.1.2. Sanayi Sektörünün Ürün Rekabeti Açısından Durumu

Yukarıda ele alınan üretim girdilerindeki konumu dolayısıyla Türk sanayisinin nihai ürün bazında Avrupa Birliği ile rekabette zorlanacağı düşünülebilir. Nitekim, Türkiye ile benzer bir konumda bulunan İspanya, Portekiz, Yunanistan, İrlanda gibi ülkelerin ithalatlarında Gümrük Birliği ertesinde önemli artışlar görülmüştür.

Öte yandan Türk tüketicisinin genel tüketim davranış biçimine bakıldığında yabancı menşeli ürünlere karşı tercih kullandığı gözlenmektedir. Bu durum ise yukarıda değinilen Gümrük Birliği’nin ilk ve kısa vadeli etkilerinden olan nihai ürün ithalat artışında önemli bir faktör olacaktır.

Tüketicinin yabancı menşeli ürüne ilgisi yerli üretim dokusunda arz daralmasına neden olurken ölçek meselesini de gündeme getirecektir. Optimal ölçeklere ulaşamamış sanayi kollarında ölçeğe bağlı maliyet rekabeti zorlaştıracaktır.

2.1.2. Hizmetler Sektörü Üzerinde Etkiler

Gümrük Birliği’nin Hizmetler Sektörü’ne etkisi sanayi sektöründeki kadar olumsuz olmayabilir. Hatta makro dengelerde düzelme sağlanabilirse olumlu etkilerinden de söz etmek mümkündür.

Ticari hizmetlerde Gümrük Birliği'nin ürün fiyatlarını ucuzlatması beklenirken, talebin artması ve ticarete dayalı hizmetlerin daha da yayılması sözkonusu olmaktadır. Buna dayalı olarak Türkiye'ye yeni yerleşecek yabancı firmalar satış sonrası hizmetleri için ya mevcut şebekelerden faydalanacak ya da yeni bayilik sistemleri kuracaklardır.

Bu durumda da bankacılık hizmetlerinde ticaret hacminin artmasına paralel olarak kapsamlı bir gelişme beklenmektedir. Türkiye, Avrupa Birliği entegrasyonu sonucu yabancı banka sayısının artması ve işlem hacimlerinin büyümesi öngörülebilir.

Sigortacılık sektöründe de benzer gelişmelerin geçerli olacağı, ticaret hacmine bağlı sigorta işlemlerinin artması ve tüketici taleplerine bağlı olarak özel sigorta talebinde artış beklenebilir.

Ancak gerek bankacılık gerekse sigortacılık alanlarında Gümrük Birliği uzantısında Avrupa Birliği mevzuatının kademeli olarak kabulünün ve serbest yerleşim ve hizmet verme özgürlüklerinin Türk banka ve sigorta kuruluşlarını daha yoğun bir rekabet ortamına itmesi olasıdır.

Turizm sektörü ekonomik ve siyasi yakınlaşma bağlamında yabancı yatırımcı ve turist hacminden dolayı olumlu yönde etkilenecek bir sektördür. İspanya örneğinde olduğu gibi, Gümrük Birliği'nin, oluşumun etkilerini telafi edecek bu gelir kaynağı olarak turizme dayalı hizmetlerde kapsamlı bir gelişme beklenmektedir.

Müteahhitlik sektörü faaliyetlerinde Gümrük Birliği'nin yurt içinde menfi bir etkisi beklenmemektedir.

Telekomünikasyon hizmetlerinde Gümrük Birliği etkilerinin ne olacağı henüz tam bir açıklık kazanmamakla birlikte, eğer Birlik mevzuatına kademeli bir uyum sözkonusu olursa tekellerin kalkması ve yabancı sermaye akımı ile bu sektörün daha da genişlemesi, hizmetlerin yaygınlaştırılması ve maliyetlerin dolayısıyla nihai fiyatların düşmesi beklenebilir.

Ulaştırma sektöründe de Birlik mevzuatına uyum koşulları henüz bir açıklık kazanmış değildir. Bu sektörde de kademeli bir uyum sözkonusu olduğu takdirde rekabet hukukuna uyum gerekliliği ve milli tekellerin kalkması hizmet sunma özgürlüğü ile garanti edilebilecektir.

2.1.3. Tarım Sektörü Üzerine Etkiler

Avrupa Birliği içinde tarım ürünlerinin büyük bölümü Ortak Tarım Politikası'na tabidir. Tarım ürünleri ve Ortak Tarım Politikası'na uyum Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği kapsamında değildir.

Tarım ürünlerinde tam bir liberalizasyonun ne zaman sağlanacağı ve bunun hangi koşullarda gerçekleşeceği açık değildir.

Katma Protokol'un 34. maddesinde de belirtildiği gibi tarım ürünlerinin serbest dolaşım tarihi ile Gümrük Birliği tarihi doğrudan bağlantılı olmayıp bağımsız bir takvim müzakeresi öngörmektedir.

Görüldüğü gibi, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında tarım ürünlerinin liberalizasyonu gerçekte bir liberalizasyon olmayacak, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin oluşturduğu tarımsal konuma ve teşvik sistemine uyumu olacaktır.

2.2. Makro Dengeler Üzerine Etkiler

Gümrük Birliği'nin makro dengeler üzerine etkileri beş ana başlıkta incelenebilir. Bunlar: İthalat/ihracat, istihdam, kamu gelirleri, dış ticaret politikası ve yatırımlardır.

2.2.1. İthalat/İhracat ve Döviz Dengeleri Üzerindeki Etkiler

Gümrük Birliği sonucunda Avrupa Birliği ve EFTA ile gümrük duvarları kalkacağı, üçüncü ülkelere de Ortak Gümrük Tarifesi uygulanacağı için hammaddeler yarı ürünler ve tüketim ürünleri ithalatının artması ve bu ithalatın Avrupa Birliği'ne yönelmesi

öngörülebilir. Nitekim de bu öngörüm Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girdiği günden itibaren doğruluğunu göstermiştir.

Gümrük Birliği sonrasında Ortak Gümrük Tarifesi uyumundan dolayı ihracata yönelik gümrük muafiyetli ithalat bazı mallarda kalkacağından ithalat ayağının maliyetinin artması ihracatın artışını engelleyebilmektedir.

Döviz dengeleri açısından ihracatın ithalatı karşılama oranının gerilemesi dış ticaret açığını büyüterek döviz rezervlerinde önemli bir azalmaya yol açabilmektedir.

2.2.2. İstihdam Üzerine Etkiler

Gümrük Birliği çerçevesinde bazı sektörlerin dış rekabet koşullarına ayak uyduramama riski bulunmaktadır. Bu kuruluşların orta vadede tasfiye edilme ihtimalinin, büyük çaplı tenkisatların, işsizlik oranını yükseltmesinin yanısıra önemli bir sosyal maliyet teşkil edeceği düşünülmelidir.

Bu konunun Türkiye'nin genç nüfusunun yüksek olması nedeniyle daha da önem kazandığı ve telafisi güç sosyal sorunlar doğurduğu dikkate alınmaktadır.

2.2.3. Kamu Gelirleri Üzerine Etkiler

Gümrük Birliği tesisi, Avrupa Birliği menşeli mallara sıfır gümrük uygulanması ve Ortak Gümrük Tarifesi'nin kabulünün yanısıra, Türkiye'nin eş etkili vergileri (Toplu Konut Fonu) kaldırması sonucunu doğurmuştur.

Gümrük Birliği tesisi ile birlikte gümrük vergileri ve Toplu Konut Fonu açısından bir gelir kaybının ortaya çıkacağı ve bütçe gelirlerinde bir azalma sözkonusu olmuştur.

Bu gelir kaybının ulusal çerçevede kısmen varolan ve kısmen yeni oluşturulacak vergi ve artışları ile telafi edilmesi gerekli olduğundan Gümrük Birliği'nin vergi politikasını doğrudan etkilediği açıkça görülmektedir.

2.2.4. Gümrük Birliği'nin Dış Ticaret Politikası Üzerine Etkileri

Gümrük Birliği'yle Türkiye'nin dış ticaret politikasını Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Ticaret Politikası (ODTP) ile yakınlaştırmasını gerektirmiştir. Bunun uzantısında Avrupa Birliği'nin uluslararası ticari görüşmelerde elde ettiği avantajlar veya verdiği tavizler doğrudan Türkiye'yi de etkilemektedir.

Diğer yandan Ortak Dış Ticaret Politikası'na uyumun Türkiye'nin kendi bölgesindeki ve özellikle Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve ECO ile tesis ettiği ilişkileri olumsuz yönde etkileyip etkilemeyeceği sorusu doğmaktadır.

2.2.5. Gümrük Birliği'nin Yatırımlar Üzerine Etkileri

Gümrük Birliği'ne geçiş ve işleyiş süreçlerinde yatırımların etkilenmesi de söz konusu olmaktadır. Makro ekonomik dengeler düzeltilebildiği ve ekonomik ortamın siyasi yönünün güvence altına alınabildiği sürece doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında artışlar gözlemek mümkün olabilir.

Nitekim Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği sözkonusu güvenli ortamın bir nevi garantisidir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yerli sermaye ile birlikte ortak yatırımlar haline dönüştüğünde olumlu ve istenilen bir tablonun ortaya çıkacağı kuşkusuzdur.

Öte yandan, Gümrük Birliği'ne geçiş sürecinde ileride oluşacak yeni rekabet ortamına uyum sağlayabilmesi için, yerli sermayenin de yatırıma yönelmesi gerekmektedir.

Bu gözlemler altında Gümrük Birliği'nin yatırımlar üzerinde olumlu etkisinden söz etmek mümkündür. Ayrıca üçüncü ülke menşeli yabancı sermayenin Türkiye aracılığıyla Avrupa Birliği pazarına tercihli açılımı da sözkonusu olmaktadır.

Bu bağlamda da Japon ve ABD kaynaklı yatırımlarda artış beklenebilir. Ancak burada ileri sürülen olumlu etkinin ön şartı olarak makro dengelerin istikrara kavuşması gerekmektedir.

3. Gümrük Birliği'nin Olumlu Etkileri İçin Hazırlık Programı

Gümrük Birliği'ne hazırlanmak, kısa vadeli çözümlerle mümkün değildi. Hedefe yönelik orta ve uzun vadeli çözümleri bir program çerçevesinde kararlı bir şekilde uygulamaya koymak gerekmektedir.

Gümrük Birliği ile Türkiye, Dünya'nın en büyük ekonomik bloğu haline gelmekte olan Avrupa Birliği karşısında korumasız olarak rekabet etme durumunda kaldı.

Uygulanacak ya da mevcut durumda uygulanmakta olan programın ülkemizin çeşitli kesimlerince benimsenmesi ve sahiplenilmesi, başarısı için önemli bir şarttır. Devlet, işçiler ve işverenler biraraya gelerek bu hazırlık dönemi için bir sosyal kontrat oluşturmaktadır. Nitekim Gümrük Birliği sonrasında Türkiye'de sermaye ve çalışan temsilcileri arasında özellikle son dönemlerde sosyal barışa diyalog yolu ile ulaşıldığı gözlenmektedir.

Gümrük Birliği süreci içerisinde yaşanan programının içermesi gereken maddeler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

3.1. Devletin Ekonomideki Payının Azaltılması ve Kamunun Asli Görevine Yönlendirilmesi

Türkiye'de devletin ekonomideki payı yüksektir. Bu durumun başlıca nedenleri Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KİT) günümüzde içinde buldukları durumdur. Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren teşebbüs gücü ve sermaye birikiminin

eksik olması nedenleri ile devletin, ekonomik faaliyetleri geliştirmek için doğru amaçlarla tesis edilmiş kuruluşlardır.

Ancak altmışlı yıllardan itibaren gerek Türkiye’de ve gerekse Dünya’daki gelişmeler dolayısı ile etkinliklerini ve verimliliklerini kaybetmektedirler. Demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi kurallarının tartışmasız kabul edildiği ve egemen olduğu 80’li yıllarda, günümüzde ve görünen gelecekte Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin hr teşebbüse devredilme gereği açıktır.

Bu temel gerçekler ve prensiplerden hareketle Türk Devleti’nin gerektiği konuma ulaşması için yapması gereken, hızlı zelleştirme programı uygulamaktır. Özelleştirme alanında Türkiye’de eksiklik amaç ile aracın karıştırılması olmuştur. Özelleştirme bir amaç değil, devletin bulunması gereken konuma geçebilmesini sağlayacak bir araçtır.

3.2. Devletin Verimli alışmasının Sağlanması

Devletin ekonomik faaliyetlerden arınması yeterli değildir. Temel işlevleri olan adalet, sağlık, eğitim ve güvenlik hizmetlerinde verimlilik prensibini gözönünde bulundurması gereklidir. Üstelik Türkiye gibi kaynakları ihtiyaçlara göre nisbeten kısıtlı bir ülkede verimlilik daha da önem kazanmaktadır.

Devlet de zel Sektör gibi yaptığı her işte en az kişiyle en fazla hizmeti en kaliteli şekilde yerine getirmeyi hedef almalıdır. Giderlerinin ana kaynağının halktan topladığı vergiler olduğu göz önüne alınırsa, Devletin harcamalarda en titiz davranması gereken sektör olduğu gerçeği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Devlet’te verimliliğin sağlanması için kapsamlı ve dinamik bir eğitim programının faydası büyüktür. Ancak bazı anlayışların da değişmesi gereklidir. Türkiye’de devlet kesiminde çalışmak adeta tek taraflı bir iş garantisi şeklinde anlaşılmaktadır.

Devletten beklentiler gerçekçiliğın ötesindedir. Ayrıca Devlet çalışanları da gelirlerini halktan toplanan vergilerden aldıklarının bilincinde olarak halka en iyi hizmeti vermeleri gerektiğı bilincine ulaşmalılardır. Devlet millete sağlayacağı hizmetlerin kalitesi ile uluslararası alanda daha itibarlı ve önde gelen yere yükselebilecektir.

3.3. Kayıt-dışı Ekonominin Kayıt Altına Alınması

Tüm milli ekonomilerde kayıt dışı faaliyetler olduğu bir gerçektir. Güçlü ekonomilerde bu oranın düşük, zayıf ekonomilerde ise yüksek olduğu gerçeğinden hareketle güçlü ve istikrarlı bir ekonomi için kayıt dışı faaliyetlerin azaltılması gerçeğı ortaya çıkar.

Kayıt dışı ekonomi, devlete vergi vermeden hizmetlerden pay almakta ve vergi verenlere karşı büyük haksızlık yaratmaktadır. Ayrıca kayıt dışı çalışan kurumlar, sektörlerinde büyük ölçüde haksız rekabete sebep olmaktadır. Bu tip kuruluşlarda çalışan kişiler sosyal güvenlik, sendika gibi haklardan mahrum olmaktadır.

Kayıt dışı faaliyet gösteren kuruluşlar vergi vermeme gibi haksız bir avantaja, dolayısı ile gerçek anlamda serbest piyasa ekonomisi rekabet koşullarına alışıık olmayan bir yapıya da sahip olmaktadır.

Ayrıca kayıt dışı faaliyetlerden oluşan kaynaklar ekonomide dengeleri bozabilen serseri para haline gelebilmektedir. Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve rahat yaşayabilmesi toplumun geri kalan kesiminde de büyük rahatsızlık yaratmakta, etik çöküntü sebebi olmaktadır.

Kayda girmeyen faaliyetler nedeni ile Türkiye'nin milli geliri de gerçeğın altında gözükmekte, dolayısı ile kişi başına milli gelir düşük gözükmekte; iç ve dış borç oranları ise büyük olmaktadır.

3.4. Vergi Yükünü Azaltarak Ama Vergi Mükelleflerinin Çoğaltılarak Vergi Gelirlerinin Arttırılması

Türkiye'de kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve vergi oranları beraberce yasalara uygun çalışan ve üreten kişi ve işyerlerini cezalandırıcı yapıdadırlar. Dolayısı ile sistem dışı kalanlar da haksız yere ödüllene durumundadır.

Gerek kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ve gerekirse vergi kapsamı dışında kalan bazı kesimlerin kapsama dahil edilmesi ile vergi gelirleri artacaktır. Bununla beraber daha düşük vergi oranları vergi vermekten kaçmayı caydırıcı etki yaratacak, vergi vermeyi özendirici olacaktır.

3.5. Dış Rekabet Açısından Uyum Sağlayabilecek Yatırımların Desteklenmesi

Gümrük Birliği'ne gidildiğinde, Türk Ekonomisinin üretim gücünü kaybetmemesi, ancak ithalatın ihracatla dengelenebilmesi ve istihdam sorununun büyümemesi için yatırımları desteklemek gereklidir.

Ancak desteklenecek yatırımların dış rekabete uyum sağlayacak yapıda olmaları temel hedef olmalıdır. Yapılan yatırımlar kapasite büyütme, kalite yükseltme ve yeni alanlarda olabilir.

3.6. Döviz Kazandırıcı İşlemlerin Madden ve Manen Özendirilmesi

Türk ekonomisinin bugün de en önde ihtiyacı olan döviz girdisi konusu Gümrük Birliği ile daha da artmaktadır.

Dolayısı ile ihracat, dış müteahhitlik, turizm gelirlerinin artışı için sektörlere cesaret verilmelidir.

Bu alanlarda da bir seferberlik havası ve heyecanı yaratılmalıdır. Döviz kazandırıcı işlemlerde kurumlar vergisi istisnası ve turizm de Katma Değer Vergisi indirimi önde gelen teşvik kalemleri olmalıdır.

3.7. İşgücü Piyasasında Uzlaşma ve İstikrarın Sağlanması

Avrupa Birliği ve Dünyanın diğer gelişmiş ülkelerinde bugünlerde en fazla dile getirilen sorun işsizlik ve istihdam yaratmaktadır. Türkiye nüfusunun yaklaşık % 60'ının 24 yaş ve

altında olduğu gözönüne alındığında Türkiye için bugün mevcut işsizlik sorunun gerekli önlemler alınmazsa ileride önemli ölçüde büyüyeceğinden korkulmaktadır. Dolayısı ile işgücü, işveren ve devletin bu konuda bir uzlaşma ile çözümler üretmesi gerekmektedir.

Bugün Avrupa Birliği ülkeleri sosyal harcamaların toplum üzerindeki yükünü kavramış durumdadır. Son yıllarda yaygınlaşan işsizliğin temelinde yanlış uygulanan sosyal politikaların olduğu anlaşılmıştır. İşverenlerin ağır vergi ve sosyal güvenlik yüklerinin hafifletilmesi yoluyla işgücü maliyetlerinin azaltılması, işletmelerin esnek bir yapıya kavuşturulması için çalışma mevzuatının yeniden düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur.

3.8. Para Maliyetlerinin Avrupa Topluluğu Ortalamasına İndirilmesi

Türkiye sermaye birikimi henüz yeterli olmayan, kıt parasal kaynaklara sahip bir ülkedir. Dolayısıyla para maliyetlerinin yüksek olması bir ölçüde doğaldır.

Ancak, Avrupa Birliği ortalaması ile karşılaştırıldığında para maliyetlerinin anormal derecede yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'nin mali kaynaklarının büyük bir bölümü kamu açıklarını kapatmak üzere seferber edilmişlerdir. Kamu açıkları iç ve dış kaynaklar kullanılarak aşılmaya çalışılmakta, bunun için yüksek faiz politikaları uygulanmaktadır.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin özelleştirilmesi ve devletin verimli bir şekilde çalıştırılması bu problemi büyük bir ölçüde halledecektir.

Para piyasalarında devlet müdahalesi kalktığı zaman dengeler yerine oturacaktır.

3.9. Enerji Maliyetlerinin Avrupa Topluluğu Ortalamasına İndirilmesi

Enerji fiyatları Türk ekonomisinin uluslararası rekabete girmesinde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Burada esas olan enerji sektörünün etkin ve akılcı bir planlamayla işletilmesidir. Bunun için sektörün özel sektör ve yabancı sermaye yatırımlarına açılması gerekmektedir.

Mevcut işletmelerin özelleştirme kapsamında değerlendirilmeleri alınacak önlemlerin başında gelmektedir. Ancak bu konuda tekel oluşturmayacak uygulamalar gereklidir. Nitekim enerji sektöründeki son özelleştirmeler tekel yaratmayacak bir biçimde Rekabet Kurulu'nun da düzenleyici müdahaleleri sonucu başarı ile yürütülmektedir.

3.10. Eğitime Verilen Önemin Arttırılması

Avrupa Birliği ile kurulacak Gümrük Birliği, Türk sanayi ve hizmet sektörünü tümüyle uluslararası rekabete açmaktadır. Tam rekabet ortamlarının bir özelliği de nitelikli el emeğinin ve beyin gücünün üretim dokularıyla bütünleşmesi gereğidir.

Bu noktada Türk eğitim sisteminin uluslararası standartlara uygun müfredatlara sahip olmasına rağmen iş alemine dönük bir yapıda örgütlendiği söylenemez.

Bu durumda eğitim sektöründe reforma ve özel kurumlara ihtiyaç vardır. Üniversiteler ihtiyaca cevap veren ve kaliteli yüksek öğrenim görmüş beyin gücü yetiştirirken; hızla mesleki eğitim veren okulların arttırılması ve ana eleman ihtiyacının kapatılması gerekmektedir.

3.11. Avrupa Topluluğu'nun Ekonomik Hukuk Mevzuatına Uyum Sağlanması

Gümrük Birliği, Avrupa Birliği ekonomik hukuk mevzuatına yaklaşmayı da getirmektedir. Avrupa Birliği'nin ekonomik mevzuatı esas itibariyle rekabet kurallarını içermektedir. Bu mevzuat kapsamına malların serbest dolaşımını engelleyici ya da kısıtlayıcı tüm unsurların denetlenmesi girer, bu anlamda sınai ve ticari yaşamın tüm boyutlarını kapsar. Nitekim, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 13 Aralık 1994 tarihinde Gümrük Birliği'nden önce yasallaşmıştır.

Bu yasanın temel amacı "Avrupa Topluluğu Rekabet Hukuku'nun Türkiye'nin de uluslararası yükümlükleri içerisinde yer alan Ankara Anlaşması'nın (1963) 16., Katma

Protokol'ün (1971) 43. maddelerinde vazedilen esaslar doğrultusunda ve 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 32, 33 ve 39. maddeleri ile mevzuat uyumlu olarak yasalaşan 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'u doğrudan bağlayan içtihatların Topluluk Rekabet Hukuku kapsamına uydurulmasıdır.

Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın 85, 86 ve 90. maddeleri Üye Devletler arasında mal ve hizmet ticaretinin serbestliğini sağlamak ve Ortak Pazar'da yoğun bir rekabet ortamı oluşturmak amacıyla rekabet kurallarını tanımlamaktadır.

Kurucu Antlaşma'nın 85, 86 ve 90. maddeleri kapsamında Konsey ve Komisyon'un tüzük, yönerge, karar, görüş, duyuru ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) ve Bidayet Mahkemesi içtihatları, Topluluk Rekabet Hukuku'nun müktesebatını oluşturmaktadır.

Rekabet Hukuku açısından, Türkiye-AT ilişkilerinde Türkiye Cumhuriyeti, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol ile Roma Antlaşması'nın 85, 86 ve 90. maddelerine uyumlu bir rekabet kanununu yürürlüğe sokmayı taahhüt etmiştir.

Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti, 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 Sayılı 36. Dönem Ortaklık Konseyi Kararı'nın 32, 33 ve 39. maddeleri ile tüm rekabet mevzuatını aynı ilkeler doğrultusunda kabul etmiştir. Böylelikle AT içtihat hukuku ve muafiyet rejimi Türkiye'de uygulama alanı bulmuştur.

Avrupa Birliği ile Türkiye arasında rekabet mevzuatının uyumlaştırılmasının temel amaçlarının, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolunda mevzuat uyumunun sağlanması ve malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı hedefine yönelik olarak Ortak Pazar'daki mevzuat ortamının Türkiye'de de tesisi, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin uyguladıkları antidamping uygulamalarının durdurulması ve sonuç olarak Türkiye'de sosyal dengelerin, sermayenin tabana yayılmasını temin ederek muhafazası ile mal ve hizmet piyasalarının rekabetçi özelliğinin pekiştirilmesi ve verimliliğinin artırılması olduğu düşünülmektedir.

Topluluk Rekabet Hukuku'na uyum kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'u, 13 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe koymuştur. 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde Rekabet Kurulu, Kanun'un yürürlüğe girmesinden 27 ay sonra, 1997 yılının Mart ayında oluşturulmuştur.

Rekabet Kurulu hızlı bir yapılanma ile Rekabet Kurumu'nu oluşturmuş, uzman personel yapılanmasını sağlamış, gerekli yönetmelik ve tebliğleri yayımlamaya başlayarak ve 5 Kasım 1997 itibarıyla etkin olarak faaliyete geçmiştir.

4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un ana esasları Avrupa Topluluğu Rekabet Hukuku'na dayandırıldığı düşünüldüğünde, Türkiye'deki Rekabet Hukuku sistemi, büyük ölçüde Topluluk sistemine benzer bir uygulamaya sahne olacaktır. Öte yandan Avrupa Topluluk kurumlarının geliştirdiği içtihatlarının Türkiye tarafından da kabulü bu benzer uygulama alanını genişletecek niteliktedir.

Topluluk Pazarı ile Türkiye pazarını yakınlaştıran dış ticaret süreci, Gümrük Birliği ile pekiştirilmiştir. Gümrük Birliği sürecinde ise kurumsal yakınlaşma bütün hızı ile devam etmektedir. Kurumsal yakınlaşmanın temel iki unsuru, mevzuat uyumu ve teşebbüs yapılarının benzeşmesidir. Rekabet Hukuku'nun Türkiye'de etkin olarak uygulanmaya başlaması ise, iş odaklarındaki kurumsal yakınlaşmayı hızlandırmıştır.

Bu ortamda etkin olarak faaliyetlerine başlamış olan Rekabet Kurumu ilk içtihatları oluşturmaktadır. Fakat mer'i mevzuatın uygulanmasını şekillendirecek olan Topluluk mevzuatı, yüzbinlerce sayfalık bir müktesebat bütünüdür.

Rekabet Kurulu'nun kararları ve idari yargının denetimi doğrultusunda Türkiye'de Rekabet Hukuku zenginleşecektir".⁴²

3.12. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Kurulması

Avrupa Birliği ülkelerinin önemli bir bölümünde ulusal Ekonomik ve Sosyal Konseyler bulunmakta; işçi, işveren ve serbest meslek kesimlerinin temsil edildiği bu kuruluşlarda sivil toplumun tüm ögeleri, örneğin çiftçi ve esnaf örgütleri, tüketici kuruluşları, aile birlikleri, çevre koruma dernekleri ve benzer sosyal ve yerel kurum temsilcileri yer

---

⁴² Esin A.: Rekabet Hukuku, ESC, İstanbul, 1998, ss:3-5.

almaktadır. Bu konseyler, sosyal ve ekonomik yaşamı kapsayan konularda istişari görevlerden yasa tasarısı hazırlanmasına dek önemli görevler üstlenmektedir.

Avrupa Birliği düzeyinde ise tüm üye devletlerin sosyo-ekonomik kesimlerinin temsil edildiği Ekonomik ve Sosyal Komite (ECOSOC), Birliğin işleyişinde önemli bir rol oynamakta olup, Avrupa Birliği kurumlarının hukuksal açıdan ayrılmaz bir parçasıdır.

Avrupa Birliği Komisyonu'nun tüm önerileri Avrupa Parlamentosu'ndan geçtiği gibi Ekonomik ve Sosyal Komite'den de geçmek zorundadır. Bu konsey, kendi girişimi ile görüş hazırlama ve bildirme hakkına sahiptir.

“Türkiye’de ulusal düzeyde benzer bir konsey kurulması ayrıca Avrupa Birliği’de ECOSOC ile kurulma aşamasında olan ortak komitenin etkin biçimde işletilmesi, Gümrük Birliği uyumu sırasında Türkiye için çok faydalı ve önemlidir.

Kurulacak olan Ekonomik ve Sosyal Konsey, Türkiye ekonomisinin Gümrük Birliği’ne hazırlanmasında ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasında çok önemli roller üstlenebilecektir”.⁴³

4. Gümrük Birliği'nin Türkiye Gündemindeki Yeri

Gümrük Birliği'nin Türkiye gündemindeki yeri konusu üç başlıkta incelenmektedir. Bunlar: Gümrük Birliği'nin önemi, kamuoyunun tutumu ve yatırımcının tutumudur.

4.1. Gümrük Birliği'nin Önemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin sahip olduğu değerler:

- Laik ve çoğulcu demokrasi, serbest piyasa ekonomisi, özgür rekabet, hukukun üstünlüğü,
- Bu değerler ile Avrupa Birliği'nin sahiplendiği değerlerin uyum içerisinde olması.

---

⁴³ Esin A.: Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Etkileri, İKV Yay, İstanbul, 1992, s:32.

Milli Egemenlik ve kimlik:

- Türkiye Düyun-u Umumiye korkusundan vazgeçmeli, kendi içine kapanmak yerine karşılıklı bağımlılık ve işbirliği yolunu seçmelidir.
- Avrupa Birliği'ne girmek Türkiye'nin milli egemenlik haklarına zarar getirmez. Avrupa kimliği güçlünün kendi değerlerini güçsüze zorla kabul ettirdiği bir kültür emperyalizmi değil, bir değerler manzumesi olarak düşünülmelidir.
- Değişik kimliklere sahip hakların gönüllü olarak birarada bulunması hepsinin birden ortak değer sayacağı ve sahiplendiği değerlerle mümkün olabilecektir. Bunlar esas olarak insan hakları, demokrasi, hür teşebbüs ve piyasa ekonomisidir.
- Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkisi yalnızca bu ortak değerlerin korunması için jeo-politik önemi olan, ancak kendini korumak için yetersiz kaynaklara sahip gelişmekte olan bir ülkeye yardım etmek değil, coğrafi ve kültürel olarak zengin bir gelişme potansiyeline sahip olan bir ülkeyle eşit şartlarda ortaklık demektir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi, her iki taraf için de atıl duran kaynakların harekete geçirilmesi demek olacaktır.
- Dolayısıyla Türkiye'nin bu ortaklığı yürütebilmesi yapılacak olan bağış ve yardımların yanısıra Avrupalı yatırımcılarının bu düşünceye ikna olması ve Türkiye'ye kalıcı olarak yönlendirilmesine bağlıdır.
- "Yardım edilsin diye beklemek ve o yardımları şu veya bu şekilde iyi veya kötü kullanmak ve kalkınmak zihniyetinden kurtulmak gerekmektedir. Eğer ülkede güvenlik diğer ifadeyle kapitalin ve yatırım yapana diğer ülkelerde ne kadar güvenliği varsa, Türkiye'de de o kadar güvenliği var denilebilirse çok büyük yararlar sağlanabilir." (Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel)
- Yabancı sermaye geliştirmekte olan ülkeleri geçerken nazlı davranmaktadır.

- Gümrük Birliği'ne girilmekle istikrar sağlanacak ve Türkiye yabancı sermaye tarafından tercih edilecektir.
- Gümrük Birliği'nden önce ve sonra ülkeyi bir cazibe merkezi haline getirici önlemler almak gerekmektedir.
- Bu da öncelikle devletin yatırımcı olmaktan çıkması demektir.
- Devlet kaynaklarını verimsiz bir Şekilde israf etmek yerine, bu kaynakları ülkeyi güvenli bir yatırım ortamı haline getirerek güvenlik, eğitim, sağlık, adalet gibi kendi esas görevlerine yönelmelidir.

4.2. Kamuoyunun Tutumu

- Türkiye yukarıda bahsedilen ilke ve hedefler doğrultusunda yoğun bir tanıtma ve halkla ilişkiler faaliyetine girmelidir.

Bu doğrultuda:

- Türkiye ve Avrupa Birliği'nin lkelerinde genel kamuoyunun bu ilke ve hedefler konusundaki mevcut tutumu saptanmalı,
- Kamuoyunun bilinŐsiz olduğu konular kitle iletişim araŐları ve lobicilik faaliyetleriyle aydınlatılmalıdır.

4.3. Yatırımcının Tutumu

- Benzer faaliyetler, gerek Türk giriŐimcileri ve yatırımcılar, gerekse de yabancı yatırımcılar arasında da gösterilmeli, Europartenarial, Medpartenarial, ECİP gibi çeşitli işbirliği projeleri desteklenmeli ve tanıtılmalıdır.

5. Gümrük Birliği'nin Getirdiği Rekabet Sorunları

Gümrük Birliği'nin Türk ekonomisine getireceği rekabet sorunları Gümrük Birliği'nin başarısı ile eşdeğerde bir meseledir. Topluluk ile sözkonusu rekabette başarılı olduğu sürece ileriki yıllarda siyasi bütünleşme daha kolay olacaktır.

5.1. Makro Dengeler

- Türkiye ekonomisi içerisinde barındırdığı bir çok soruna karşılık dinamik bir yapı arzemiş, ve kalkınma yönünde önemli bir yol katetmiştir.

1970'li yılların sonlarında yaşadığı ağır ekonomik bunalımı atlatarak, 1980'lerde ekonomide iç ve dış liberalizasyona gitmiş ve bu da bir ölçüde başarılı olmuştur. Türkiye, bir çok açıdan değişik potansiyellere sahip bir ülkedir. Dinamizmini buna borçludur. Ancak yaşadığı ekonomik sorunlar bu potansiyeli değerlendirmesine engel olmaktadır.

Bunlar:

- Enflasyon: Enflasyon bugün Türkiye'de bir kısır döngüye dönüşmüştür. Diğer ekonomik sorunlar enflasyona, enflasyon da ekonomik sorunlara yol açmaktadır.
- Enflasyonun en büyük nedenlerinden biri kamu açıklarıdır. Türkiye, sahip olduğu potansiyeli hareket geçirecek yeterli mali kaynaklara sahip değildir. Bu ise bu kaynakların iç borçlar tarafından sağlanmasına neden olmaktadır.
- Öte yandan güçlükle temin edilen bu kaynaklar ülkenin önüne koyduğu hedeflere ulaşma yönünde etkin ve verimli bir şekilde kullanılmakta, politik gerçeklerle israf edilmektedir.

Bu kaynak israfının temelinde;

- KİT'lerin politik çıkarlara alet edilmesi ve bir çeşit işsizlik sigortası olarak kullanılması.

Bu, esasen iktisadi bir işletme prensibine dayanması gereken bu kuruluşların etkisizleşmesi ve iktisadi açıdan verimsiz hale gelmelerine yol açmaktadır.

Bu işletmeler ürettiklerinden fazlasını götürmektedirler.

KİT'lerde ücretin katma değer içindeki payı % 118-224 arasındadır.

KİT'ler hükümetlerin denetimi altında oldukları sürece bu kaçınılmazdır.

KİT'lerin özel sektöre devredilmesi bir yandan ise iktisadi açıdan verimli hale gelmelerine yol açmaktadır.

- Vergi sisteminin iyi işlememesi.

Türkiye'de çalışan ve yatırım yapanı cezalandırıcı, sistem dışında kalan parazit ekonomiye ise mükafatlandırıcı niteliktedir.

Bu ise, devletin etkili bir şekilde vergi toplayamamasının yanısıra, yatırımcıyı ve çalışanı cezalandırarak kaynakların kayıt dışı ekonomiye kaçmasına neden olmaktadır.

Kayıt dışı ekonomide biriken para ise, para piyasalarının bozuk işlemlerine dolayısıyla bir rant sektörünün gelişmesine yol açmaktadır.

- Bir taraftan devletin kendi açıklarını kapatmak üzere yüksek faizle iç piyasadan borçlanma yoluna gitmesi, diğer taraftan boşta gezen paranın kısa vadeli spekülasyon amacıyla yaptığı yatırımlar finans maliyetlerini yükseltmekte, dolayısıyla üretim sektörünü zayıflatmaktadır.

- Kaynak üretmeyen, ancak üretilen kaynaklara ortak olan bir diğer kesim de tarım kesimidir.

Tasarrufu olmayan, kabiliyeti olmayan nüfusun %50'sini oluşturan bu kesim Türkiye'de pazar derinliğinin olmasını engellediği gibi, gerek sübvansiyonlar, gerekse de iç göç gibi faktörlerle üretken faaliyetlere yönelmesi gereken kaynakları emmektedir.

Tarıma ayrılan sübvansiyonlar, devletin asli görevlerini yerine getirmesi için gerekli kaynakları kullanırken, iç göç de eğitim, sağlık, adalet, güvenlik gibi devlet hizmetlerinin yetersiz kalmasına yol açmaktadır.

Şehirler, iç göç ve sübvansiyon kıskacında sıkışıp kalmışlardır. Bu durumun aşılması, kırsal kesimde pazar derinliğinin sağlanması, üretimin iktisadi koşullara göre yapılmasına bağlıdır. GAP ve benzeri projelerin geliştirilmesi, bitirilmesi, gıda sektörüyle tarım sektörü arasında bağ kurulması, yabancı yatırımcıların bu doğrultuda desteklenmesi ile olacaktır.

- Kırsal kesimdeki dengesizliğin yol açtığı bir diğer sorun da nüfus artışıdır.
- Devletin kaynaklarının yatırım için sağlıklı bir ortamı yaratamamasının en önemli sonuçlarından biri de işgücünün verimsizliğidir.

Avrupa ülkelerinde katma değer içerisinde işgücünün payı %50-60 civarındayken, bu Türkiye'de %87'dir.

Türkiye'de kayıtlı işçilerin yalnızca 1/3'ü toplu sözleşmelidir. Toplu sözleşmeli kesim kişi başına düşen GSMH'nın 10 katını alırken, geri kalan kesim asgari ücretin etrafında dolaşmaktadır. Bu da ücretler arasında büyük bir dengesizliğe yol açmaktadır.

Ücretlerin belirlenmesi haketme ve verimliliğe göre değil, sendikal baskılar sonucu oluşmaktadır. Dolayısıyla sosyal mobilitenin önü tıkanmakta, gayret göstererek başarıya caydırılmaktadır.

Devlet işgücüne gerekli eğitim koşullarını sağlayamadığı gibi, eğitim başarıyı teşvik edici ve ödüllendirici olamamaktadır.

- Benzer bir durum ise sağlıklı ve sosyal güvenlik konularında ortaya çıkmaktadır. Devlet, sağlık ve sosyal güvenlik için işveren ve işçiden topladığı kaynakları verimli bir şekilde kullanamamaktadır. Sosyal güvenlik sistemi aldığının çok azını geriye verebilmekte, yeterli olamamaktadır.

Bu da işgücü maliyetini artırıcı bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

İşçi ve işveren sonuç getirmeyen sosyal güvenlik harcamalarından kaçmak için kayıt dışı ekonomiyi seçmekte, bu da haksız rekabete yol açarak sanayide kurumlaşmayı engellemekte, yatırıma yönelecek kaynakların kayıt dışı ekonomiye geçmesine yol açmaktadır.

Türkiye'de makro dengelerin düzelmesi, büyük ölçüde, kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınmasına bağlıdır.

- Makro dengeleri bozuk olan bir Türkiye'yi bünyesine almak Avrupa Birliği için imkansızdır. Özellikle para birliği gibi hassas bir sorun makro dengeler yerli yerine oturmadan çözülememektedir.

- Bu konuda iki değişik görüş söz konusudur:

1. Gümrük Birliği'ne hazırlanırken makro dengeleri düzeltmek gerek ve yeter koşuldur. Makro dengelerin düzeltilmesi mikro dengeleri otomatik olarak ayarlayacaktır.

2. Gümrük Birliği sürecinde hassas sektörler tespit edilerek sektörler bazında hazırlanılmalıdır.

Makro dengelerin tamamen düzeltilmesi çok zor bir süreçtir. Bu beklenmeden sektörler bazında harekete geçilmeli. AB lkeleri bile Maastricht'in önkoşul olarak ileri sürdüğü makro kriterleri yerine getirecek düzeyde değildir.

5.2. Mikro Dengeler

- Finans

Mikro düzeyde işletmecilerin karşılaştığı en büyük sorun finans sorunudur. Mali kaynak yetersizliğine bir de devletin bu kaynaklara orta olarak faizi yükseltmesi eklenince işletmeler sağlıklı bir şekilde borçlanarak büyüyememektedir. Uzun vadeli yatırımlar, dolayısıyla teknolojik yenilenme, eğitim, kurumsallaşma gibi sorunlar ertelenmekte firmalar günü kurtarmaya çalışmaktadırlar. Bu ise Gümrük Birliği sürecinde büyük sorunlar doğuracaktır.

- Organizasyon

İşletmelerin kurumsallaşma yoluna giderek, organizasyonel yapılarını düzeltmeleri gerekmektedir.

- Ölçek

Yakın zamana kadar ölçek ekonomileri büyük ölçekli yatırımları gerektiriyordu. Ancak son yıllarda gerek organizasyon anlayışlarında, gereksede teknoloji alanlarında meydana gelen yenilikler, küçük ölçekli işletmelerin verimli olmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla küçük ve orta boy işletmeler teşvik yolu ile desteklenen ekonomiye yük olan verimsiz işletmeler olmaktan çıkıp ekonomiye ayrı bir dinamizm getiren unsurlar olmuşlardır.

Bundan dolayı, küçük ve orta boy işletmeler bazında ortaklığı teşvik eden Avrupa Programlarına aktif olarak katılınmalı ve bunlara Türk firmaları teşvik edilmelidir.

- Halka açılma

- Pazarlama organizasyonunun iyileştirilmesi

- Bürokrasinin Gümrük Birliği'ni yönetmesi

Bakanlar Kurulu'nda gerekli düzenleme yapılarak Avrupa Birliği ilişkileri ve Gümrük Birliği oluşumunda yetki ve sorumluluk taşıyacak bir Başbakan Yardımcılığı tesis edilmesi artık bir zorunluluk almıştır.

Gümrük Birliği'ne hazırlanma açısından teşvik sistemi gözden geçirilmeli ve bu yönde:

1. Avrupa Birliği'nin sanayiye sağladığı teşvikler incelenmeli,
2. Üçüncü ülkeler karşısında koruma sağlayabilmek için Topluluğun ortak ticaret politikasına uygun mevzuat hazırlanmalı,
3. Uluslararası fiyat yapısına girdi temin edilmesi, sağlanmalıdır.

- Teknoloji

Türkiye için artık ucuz emek ve hammadde gibi bazı karşılaştırmalı üstünlükler son yıllarda önemini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Uzun dönemli rekabet gücünün sağlanabilmesi ancak modern teknoloji ve üretime yönelik yatırımlarla mümkündür. Ancak bugün için teknoloji çok pahalıdır. Türkiye'de Devlet ve Özel Sektör'ün AR-GE faaliyetlerine ayırdığı kaynak çok kısıtlıdır. Bunun için dış destek gerekmektedir. Bu güne kadar Türk firmaları bu engeli taklit yoluyla aşmaya çalışmışlardır. Ancak Patent sisteminin Gümrük Birliği ile daha sıkılaştırılacağı düşünülrse, mikro bazda küçük ve orta boy işletmeler rekabet güçlerini büyük ölçüde yitireceklerdir.

Sonuç olarak Türkiye'de mikro düzeyde dengelerin korunması için:

- Devletin kıt mali kaynaklara ortak olmaması,

- Bürokrasinin ve işletme yönetimlerinin çağdaşlaşması ve etkili çalışması,
- Türk firmalarının eksikliklerinin Avrupalı firmalarla işbirliğine gidilerek düzeltilmesi,
- Yabancı sermayenin uygun bir ortam bulabilmesine bağlıdır.

5.3. Gümrük Birliği'nin Türkiye'ye Getirebileceği Sorunlar ve Avantajlar

Olumlu Etkiler :

- 350 milyonluk bir tüketici kitlesinde Gümrük Birliği' ne dinamik refah etkisi kapsamında faktör mobilitesi, verimlilik düzeyi, yatırım miktarının artması söz konusu olabilecektir.
- Üretim girdileri dünya fiyatlarından temin edilecektir.
- Kısıtlayıcı tedbirler kalkacak, bu durumda Tekstil, Demir Çelik ve Gıda yeni bir ihracat potansiyeli oluşturacaktır.
- Türkiye Gümrük Birliğine girmeseydi bu güne kadar elde etmiş olduğu avantajların hepsini kaybedecek ve Avrupa Birliği'nin gündeminden düşecektir.

Olumsuz Etkiler :

- İthal mallarının ihraç mallarına oranla gelir esnekliğinin yüksek olduğu durumlarda dış ticaret dengesi olumsuz yönde etkilenecektir.
- Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelere tanıdığı tavizler Uzak Doğu mallarının Türk pazarına dolmasına yol açacaktır.
- Türk sanayi, teknoloji ve kalite açısından yeterince güçlü olmadığı için Avrupa ürünleri ile rekabet edemeyecektir.
- OGT ile Türkiye gümrük gelirlerinin bir kısmını kaybedecektir.

5.4. Gümrük Birliği Sürecinde Avrupa Birliği'nin Üzerine Düşen Yükümlülükler

Avrupa Birliği'nin Gümrük Birliği sürecinde bir dizi yükümlülüğünün olduğu tartışılmaz olgular arasındadır. Kalkınmışlık düzeyi farklı olan bu iki ekonomik alanda, ekonomik olarak güçlü olan Topluluğun Türkiye'nin entegrasyonunu tamamlaması için gerekli yardımları yapması gerekliliği kuşkusuzdur.

5.4.1. Karşılıklılık ilkesi

- Gümrük Birliği bir serbest ticaret antlaşması değildir. Siyasi mekanizmaya girilmeden iktisadi mekanizmaya dahil olunması karşılıklılık açısından Türkiye aleyhine bazı sorunların ortaya çıkmasına, kendisine empoze edilen kararları uygulamak zorunda kalmasına yol açabilir. Ancak burada Türkiye'nin bu siyasi mekanizmalara dahil olduğu varsayılsa bile, genelde azınlıkta kalacağı için pek bir şey farketmeyecektir.
- Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne dahil olması Üçüncü Ülkelere karşı sahip olduğu (örneğin ABD) avantajların kaybolmasına yol açabilir.
- Çözülmesi gereken diğer bir sorun ise ulusal egemenlik ile uluslarüstü kuramlara dahil olmanın getireceği sorunların çekişmesi halinde ortaya çıkacak durumlardır.

Türkiye anayasasında ulusal iradenin dışındaki yasama, yürütme ve yargı unsurlarının yaptırım gücünün ne olacağı konusunu yeniden düzenlemelidir.

• Bütün bunlar gözönüne alındığında:

- Topluluk ülkelerine tanınan hak ve yardımların Türkiye'ye de tanınması doğrultusunda diplomasi yapılmalı,
- Topluluk mevzuatına uyum gösterebilecek önlemler alınmalı,
- Avrupa Birliği tarafından sağlanan açık ve gizli teşvikler Türkiye tarafından da uygulanmalıdır.

5.4.2. Finans Sorunu

Mâli yardımlar Türkiye'nin ekonomik kalkınmışlık düzeyini yükselterek Türkiye'nin Avurpa Birliği'ne tam üyeliğine hazırlanması için Türkiye'ye mâli yardım yapılması ve kalkınmasının desteklenmesi olmasına rağmen Avurpa Birliği'nun yardımları 1980 yılından bu yana durdurulmuştur. Bunda Yunanistan'ın blokajının yanısıra Avurpa Birliği kurumlarının iyi çalışmamasının da rolü vardır.

Gümrük Birliği'ne girmekle, Türkiye üzerine düşenleri büyük ölçüde yerine getirmektedir. Aynı durum Avrupa Birliği için de geçerli olmalıdır.

- Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye mâli fon ayırması, Türkiye'nin kredibilitelerini arttıracak, dolayısıyla düşük faizle bulunabilecek fonlar, bugün izlenen yüksek faizle "serseri" fon bulunması durumunu ortadan kaldıracak bu da mikro-makro dengeler açısından önemli rol oynayacaktır.

- Avrupa Birliği'nden gelecek olan mâli kaynakların ne şekilde olması gerektiği konusunda iki ayrı görüş mevcuttur :

1. Mâli yardım ve fonlar tamamen makro dengelerin düzeltilmesine ayrılmalıdır. Münferit sektör bazında önlemler alınması, bunun talep edilmesi ya da sektörlerin desteklenmesi Gümrük Birliği'ne girmeye niyetimizin olmadığı anlamına gelir.

2. Avrupa Birliği'nin sektörler, hatta işletmeler bazında münferit ortak projeleri (Joint venture, birlikte üretim gibi çeşitli işbirliği projelerini) destekleyici önlemler almalıdır.

5.4.3. Avrupa Birliği'nden Sermaye Akışı

- Türkiye'ye yabancı sermayeyi çekebilecek unsurlar incelenmeli ve desteklenmelidir.
- Gümrük Birliği'nin ithalatı patlatması yerine Avrupa sermayesinin Türkiye'ye akarak yatırım yapması potansiyeli değerlendirilmelidir.

- Yabancı sermayenin gelmesi, kaynak sorununu hallederek makro dengeleri olumlu etkileyecektir.

Sonuç olarak Türk ekonomisine bir "GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNE HAZIRLIK PROGRAMI" uygulamak gerekir. Bu program aşağıdaki hususları içermektedir:

1. Devletin ekonomideki payının azaltılması.
2. Devletin verimli hale getirilmesi, esas görevlerine geri dönmesi.
3. Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması.
4. Vergi yükünün azaltılarak ana vergi mükelleflerinin arttırarak vergi gelirlerinin arttırılması.
5. Rekabet edebilir, yatırımların teşvik edilmesi.
6. İhracatın maddi, manevi desteklenmesi.
7. Reel ücret artışlarının dondurulması.
8. Para ve enerji maliyetlerinin Avrupa Birliği'nin ortalamalarına indirilmesi.
9. Avrupa Birliği ticâri mevzuatına uyum sağlanması.
10. Teknoloji ve yenilenme yatırımlarının teşvik edilmesi.

5.5. Türkiye ve Avrupa Birliği Arasında Kurulan Gümrük Birliği'nde Son Durum

Türkiye, 12 Eylül 1963 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ortaklık kuran **Ankara Anlaşması**'ni imzalamıştır. Bu anlaşma Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşması olan Roma Antlaşması'nın temel esaslarına dayandırılmıştır. Ankara Anlaşması, Kurucu antlaşmanın da altın kuralı olan malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı ilkesinin Gümrük Birliği marifetiyle gerçekleştirilmesi ve Üçüncü Ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi uygulanması düzenlemeleriyle önce ekonomik ve ardından da siyasi bütünleşmenin sağlanması hedeflenmiştir.

Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu yukarıda belirtilen bu sistemi, aralarında bir takvim doğrultusunda gerçekleştirmeyi kararlaştırmış ve bu niyetlerini imza altına almışlardır. 1960'larda Altılar ve Türkiye arasındaki kalkınmışlık farkı gözönüne alınarak

Türkiye'nin serbest dolaşım ilkesini tedrici olarak gerçekleştirmesi düşünülmüştür. Ayrıca sözkonusu serbest dolaşımın ekonomik yükünün, Türkiye üzerinden kaldırılması için de AET, Türk ekonomisine mali yardımlarda bulunmayı taahhüt etmiştir.

Ankara Anlaşması'nın ilk dönemi olan Hazırlık Döneminde Türkiye, hiç bir yükümlülük üstlenmeden sadece AET'nin tek yanlı tavizleriyle ekonomisini Altılar ekonomisine yaklaştırmaya çalışmıştır. Hazırlık Dönemi'nin 1970 yılında tamamlanmasına Ortaklık Konseyi karar vermiş ve 1972 yılında Dokuzlar olan Avrupa Topluluğu ile Geçiş Dönemine girmiştir. Geçiş Dönemi şartları ve takvimini düzenleyen Katma Protokol hukuki belgesi imza altına alınmıştır.

1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol, taraflar arasında serbest dolaşımın Gümrük Birliği marifetiyle tamamlanmasını emretmektedir. **Buna göre daha 1971 yılında Avrupa Birliği, Türk menşeli sanayi ürünlerinden her türlü gümrük vergisi, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarını kaldırmıştır.**

Türkiye ise benzer uygulamayı 12 ve 22 yıllık listeler biçiminde düzenlenen mal gruplarına göre yürürlüğe tedricen koymayı taahhüt etmiştir. 22 yıllık süre 1 Ocak 1995 tarihinde son bulmuştur.

Ancak 70'li yıllardaki ekonomik sorunlar neticesinde sözkonusu gümrük indirimleri gerçekleştirilememiştir. 80'li yılların sonlarından itibaren gecikmeler hızla telafi edilmiş, nihayet 90'lı yılların başında siyasi irade hasıl olmuş ve 1995 yılında Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi kesin olarak Türk tarafınca beyan ve teyit edilmiştir.

Nitekim 1/95 Sayılı ve 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı 1973 yılında başlayan Gümrük Birliği'nin tamamlanma sürecinde Gümrük Birliği'nin Son Dönemi'ne ilişkin tümüyle bağlayıcı ve doğrudan uygulanabilir niteliğine sahip hukuki bir belgedir.

Mevcut anlaşmalar gereği, Gümrük Birliği bu aşamada sadece sanayi mallarını ve işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi katma değer paylarını kapsamaktadır. Ancak yakın bir gelecekte hizmet ve tarım sektörüne de icmal edilecektir.

“Bu durumda Gümrük Birliği iki boyutta irdelenebilir:

Birinci boyutta **tarife bazındaki uyum** sözkonusudur. Buna göre:

- Avrupa Birliği menşekli tüm sanayi ürünlerine gümrük ve eş etkili (TKF) tüm vergilerin kaldırılması,
- AB menşekli tüm sanayi ürünlerine miktar kısıtlamalarının kaldırılması,
- Birliğin Ortak Gümrük Tarifesi'nin (OGT) Üçüncü Ülke menşekli mallara uygulanması.

İkinci boyutta **mevzuat bazında uyum** sözkonusudur. Mevzuat bazındaki uyumu ise iki başlıkta incelemek mümkündür. Buna göre:

- Birinci başlıkta **Rekabet Hukuku**'na uyum,
- İkinci başlıkta **Ortak Ticaret Politikası**'na uyum.

Rekabet Hukuku'na uyum kapsamında:

- Avrupa Birliği'nin Rekabet kurallarına uygun bir yasa kabul edilecektir.
- Fikri ve sınai mülkiyet haklarıyla ilgili düzenlemeler Avrupa Birliği'nin mevzuatına uygun biçime getirilecektir.
- Her türlü yatırım ve ihracat teşviki Avrupa Birliği'nin normlarında verilebilecektir.
- Kamu ihalelerinde Avrupa Birliği'nin mevzuatı uygulanacaktır.
- Teknik mevzuat uyumu gerçekleştirilecektir.
- Çevre koruma mevzuatı Avrupa Birliği'nin normlarında uygulanacaktır.

- Tüketiciyi koruma mevzuatı Avrupa Birliği'nin mevzuatına uygun düzenlenecektir.
- Avrupa Birliği'nin ülkeleri vergi mevzuatlarına yakınlaşma sağlanacaktır ve iç vergi uygulamalarında milli ayrıcalıklar kaldırılacaktır.

Ortak Ticaret Politikası'na uyum kapsamında:

- TARIC aynen kabul edilecektir.
- Avrupa Birliği'nin Gümrük Kodu aynen uygulanacaktır.
- Türkiye hiçbir şekilde Üçüncü Ülkeler ile ticaret anlaşmaları imzalamayacak ve Birliğin imzaladığı anlaşmaları aynen kabul edecektir.
- Birliğin Ortak Ticaret Politikası dahilinde Üçüncü ülkelere karşı uyguladığı tarife dışı koruma engellerini Türkiye de uygulayacaktır.

Ayrıca yukarıda sözü edilen hususlar üzerinde ortaya çıkabilecek ihtilaflarda Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın içtihatları ve kararları geçerli kılınacaktır.

Öte yandan yukarıda sözü edilen hususlara uyum kapsamında tarife bazındaki uyum Gümrük Birliği'nin hukuki zorunluluğudur ve olmazsa olmaz kuralıdır. Ancak mevzuat uyumu gerçekleştirilemediği takdirde Birlik pazarı ve Türk pazarı arasında **trafik sapmalarının** ortaya çıkacağı kuşkusuzdur. İşte bu nedenlerden ötürü sağlıklı bir gümrük birliğinin yürütülebilmesi için mevzuat uyumunun da tarife bazındaki uyum ile aynı anda uygulamaya alınması düşünülmüştür.

1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı yukarıda sunulan ana esasları hükme bağlayan ve "**Gümrük Birliği'nin son dönemini** " düzenleyen bir belgedir. Bu belgede yer alan hususlar **da** tamamlandığında Gümrük Birliği tamamlanacak ve yeni bir Ortaklık Konseyi Kararı ile Ankara Anlaşması'nın Son Dönemi başlayacaktır. Son Dönem ise Avrupa Birliği

ile Türkiye arasında ekonomi-politikaların uyumlaştırılması marifetiyle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne **tam üyeliğini** hedefleyen bir dönem niteliğini taşıyacaktır. Son dönemin başlama tarihi üzerine bir öngöründe bulunulmak istenirse, 1/95 Kararı'nın içerisinde yer alan bazı bağlayıcı tarihlere göz atmak gerekmektedir. Ancak bağlayıcı tarihlerin en ileri yıllara uzananları sözkonusu öngörüye yardımcı olabilecektir. Bu durumda da Karar'ın 8/1, 15, 16/1 ve 32/3-c sayılı maddeleri Karar'ın yürürlüğe giriş tarihi olan 1 Ocak 1996 yılından itibaren 5 yıl tavanında Avrupa Birliği mevzuatına ve kararlarına uyumu öngörmektedir. Bu durumda da 2000'li yılların başlarında Son Döneme geçileceğini düşünmek gerekmektedir. Ancak Türkiye'nin bu uyumları daha kısa sürede yapabilmesi durumunda Son Döneme geçişi de hızlanacaktır.

1/95 Sayılı Karar ile Ankara Anlaşması (1963) ve Katma Protokol'de (1973) yer alan Gümrük Birliği esaslarının ve kapsamının oldukça dışına taşıldığı görülmektedir. Ortaklık Konseyi Kararı'nın çıkışından önce Türkiye oldukça sert tartışmalara sahne olmuştur. Mevcut anlaşmaların kapsamı dışına taşılmasının Türk ekonomisine getireceği mali yük tüm ekonomik aktörleri rahatsız etmiştir. Özellikle mevzuat uyumu bazında çıkartılacak yasaların Türk ekonomisini yapısal bir değişikliğe sürükleyeceği düşünüldüğünde, sözkonusu yapısal değişikliğin mali yükünün Türk özel sektörü tarafından teşviklerin de kaldırılacağı bir ortamda nasıl yüklenileceği ciddi kaygı konusu olmuştur. Ancak mevzuat uyumunun gerçekleştirilemediği bir ortamda haksız rekabet ve trafik sapmaları sorunlarının ortaya çıkacağı ve serbest piyasa düzenin bozulacağı da anlaşılmaktadır.

Böylesine kapsamlı bir Gümrük Birliği sisteminin ortaya çıkmasında bazı tarihsel nedenler vardır. Türkiye 1963 yılında ortaklık anlaşması yaptığı Avrupa Ekonomik Topluluğu, tarih tüneline çeşitli evreler geçirmiştir. Öncelikle 1967 yılında AET, AKÇT ve EURATOM Antlaşmaları birleştirilmiş, 1992 yılında Tek Pazar kurulmuş ve nihayet Topluluğu siyasi birliğe götüren Maastricht-Birlik Antlaşması (1994) imza altına alınmıştır. Siyasi birlik için gerekli bir dizi ekonomik ve mali politikadaki ortak paydalara 2000'li yıllara kadar ulaşılması planlanmaktadır. Böylelikle bir yanda Türkiye, Avrupa Topluluğu'na uyumunu başaramaz ve geciktirirken öte yanda Avrupa Topluluğu hedef büyütülmüştür. Uyumlardaki gecikmeler Türkiye'nin olası tam üyeliğini de geciktirirken; yeni ve daha kapsamlı ortak

politikalara uyumunu kendi mali imkanları ile başarmak durumu ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.”⁴⁴

1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın en belirgin özelliği Gümrük Birliği alanını tanımlaması ve **Türkiye-Avrupa Birliği Devletleri'nin topraklarını Ortak Gümrük Birliği Alanı olarak kabul etmesidir.**

Bu alan içerisinde yukarıda anılan tüm uyumlar belirli ve bağlayıcı bir takvim doğrultusunda gerçekleştirilecektir. Sözkonusu uyumların gerçekleştirilemediği andan itibaren Türk mallarının serbest dolaşımı Avrupa Birliği tarafından askıya alınacaktır.

İşte bu husus tüm Türk ekonomisini ipotek altına almakta ve sektör bağlamında düşünmeyi, plan yapmayı önlemekte ve sektörleri doğrudan ilgilendirmeyen konularda dahi etki altında kalınmasını beraberinde getirmektedir. Ayrıca meselenin sektörel bazların dışına taşındığı bu ortamda işletmelerin doğrudan etkilendiği görülmektedir. Gümrük Birliği'nin ve malların serbest dolaşımı ilkesinin GTİP bazında kurulduğu düşünüldüğünde; sektörel yaklaşımların son bulduğu, münferit olarak işletmelerin gerekli uyumları yapmaları ve önceden yasalar ile belirlenmiş alanlarda serbest rekabete girmeleri sözkonusu olmaktadır.

---

⁴⁴ Esin A.:“AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE arasında tamamlanmakta olan GÜMRÜK BİRLİĞİ'nin ANA ESASLARI üzerine görüşler”, Finansal Forum, İstanbul, 12 Eylül 1997.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA LOBİ HAREKETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1. Avrupa Birliği'nde Lobicilik

Avrupa Birliği'nde lobicilik faaliyetlerinin ulaştığı boyutlar, Birlik kurumlarında istihdam edilen memur sayısına yakın miktarda çeşitli mesleklere ait insanların bu sektörde çalıştığını göstermektedir. Bunların, 90'lı yılların başında üçte birinin doğrudan müşavirlik hizmeti verdiği, diğerlerinin ise meslek birliklerinde, federasyonlarda sektörel ve bölgesel amaçlı çıkar gruplarında Birlik kurumlarına yönelik lobi faaliyetinde bulunduğu bilinmektedir.

Artık bugün için "Eurolobbying" veya Eurolobizm gibi terimlerin yavaş yavaş uluslararası literatüre yerleştiği söylenebilir.

Avrupa'da lobicilik faaliyetlerinin Birliğin başkenti Brüksel'de yoğunlaştığı görülmektedir. Öte yandan lobiciliğin Avrupa'daki oluşumuna bakıldığında Birliğin kurumsallaşması ve Birlik kurumlarının artan yaptırım güçleriyle doğru orantılı bir biçimde geliştikleri yadsınamaz bir olgudur. Avrupa'da 1950'lerde başlayan lobicilik hareketlerini üç dönemde incelemek mümkündür.

1.1. AKÇT Antlaşması'ndan Avrupa Parlamentosu'nun Doğrudan Seçimine Kadar Geçen Dönem (1951-1979)

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması'nın (1951) imzalanmasından Avrupa Parlamentosu'nun halkoyu ile seçilmesine kadar (1979) olan dönem, Birlik'te lobiciliğin ön-tarih dönemi olarak nitelendirilebilir.

Bu dönemde Birlik kurumlarının, özellikle Parlamento'nun yetki ve ilgi alanları oldukça kısıtlıdır. Ekonomik ve sosyal konular üzerine karar merci olarak hemen hemen hiçbir etkinliği bulunmamaktadır. Siyasi konularda ise Parlamento görüşleri tavsiye niteliğinin ötesine geçmemektedir.

Zaten Parlamento'nun doğrudan bir seçim sistemiyle yenilenmesi söz konusu olmadığından halkın konuya ilgisi de hemen hemen mevcut değildir. Böylelikle de parlamenterler veya parlamento gruplarının üzerinde sivil toplum konuları ilişkin etkili bir lobi faaliyeti yürütmesi söz konusu değildir.

Birlik Konseyi ise karar alma mekanizmasının üstünde tek etkili ve yetkili merci olmasına rağmen, Lüksemburg Uzlaşması'ndan sonra kararların mutlak çoğunlukla alınma prensibi baskı gruplarının doğrudan ilgili ülkenin bakanına yönelmelerine ve O'nu genel seçimlerdeki oy baskısıyla etki altına almalarına neden olmaktadır. Bu durumda da Brüksel'de ciddi bir lobi faaliyetine gerek duyulmamaktadır.

Öte yandan Komisyon, gerek öneri gerekse uygulama organı olarak bir dizi yetkiyle donanmasına rağmen günün koşullarında Komisyon'un da etki alanı sınırlı kalmaktadır.

Ancak bu dönemde ilginç bir olgu gözlenmektedir: Brüksel çevrelerinde tarım lobileri kurulmakta ve etkili olmaya çalışmaktadırlar. Özellikle Birliğin tek ciddi ve sınırları tanımlanmış politikası olan Ortak Tarım Politikası (OTP), üreticileri doğrudan etkilenmektedir.

Kırsal alandan merkeze ulaşmak ve karar mekanizmaları üzerinde etkili olmakta güçlük çeken üreticiler, iyi konuşan, papyon kravat bağlayan ve cilalı makosenlerini gıcırdata gıcırdata Topluluk kurumlarının koridorlarında boy gösteren demogoglara ihtiyaç duymuşlardır. İşte ilk lobicilerin bu endamı, köylülerde olmayan özelliklerdir. Böylelikle de Atlantik ötesi davranış modelleri, Avrupa'nın derin kırsal değerleriyle bütünleşmektedir.

Öte yandan bu döneme ait ilginç bir diğer olgu ise, Komisyon'un sanayi kesiminde ilk lobicileri örgütlemesidir. Komisyon'un tarım lobilerine karşı amansız bir mücadele vermesine rağmen çok açık bir olgu da kendisini göstermiştir:

Bütün bu etkileşim manzumesi bir süre sonra ciddi ve yapıcı bir diyalogun kurulmasına neden olmuştur. İşte bu nedenle Komisyon, ilk planda hiç hoşlanmadığı **lobicilerin gerçekte uzlaşmacı, arandığında bulunabilir ve konulara hakim birer yarı-resmi temsilciler olduğunu farketmiştir.**

Tarım kesimiyle lobiciler kanalıyla kurulan ilişkinin bir benzerinin de sanayi kesimiyle kurulmasına inanan Komisyon, ilk kez FEBİ'nin (Fédérations Européennes de branches d'industrie) kuruluşuna önyak olmuştur. Topluluk üye ülkelerdeki sanayi kesimi temsilcilerini tek tek karşısına almak yerine, Topluluk ölçeğinde ortak tavrını önceden belirlemiş bir grup ile tartışmak ve uzlaşmak Komisyon'nun tercih ettiği bir yöntem halini almıştır.

Bu başarılı girişimin ardından 1972 yılında kimya sanayicileriyle CEFIC (Conseil Européen des fédérations industries chimiques) ve 1978 ilaç üreticileriyle de benzer bir örgütlenmeye (European Federation of Pharmaceutical Industries Associations) gidilmiştir. Bu kuruluşların imkanları oldukça sınırlıdır. Eylem planları ve hareket tarzları Komisyon'un kendilerine tanıdığı çerçeveleri aşmamaktadır.

Nitekim sadece Komisyon'un kurduğu değerlendirme ve bilgilendirme komitelerine katılabilmektedirler.

Sonuç olarak Komisyon sektörel bazda örgütlenen bu yarı - resmi lobi kuruluşlarının kurulmalarına önyak olmaktadır. Ancak bu kuruluşların idari yapılarına herhangi bir katılımı söz konusu değildir.

Bu döneme de (1951-1979) günümüzde olduğu gibi her konuyu sahiplenebilecek biçimde örgütlenen özel lobi firmaları da mevcut değildir. Bunlar gerçekte dernek tarzı düzenlenmiş birer baskı gruplarıdır. ⁴⁵

---

⁴⁵ Touruelle F.: "L'histoire du Lobbysme Européen", Documentation Française, 1994, ss:18-19.

1.2. Avrupa Parlamentosu'nun Halkoyu ile Doğrudan Seçiminden Beyaz Kitap'ın Yayınına Kadar Geçen Dönem (1979-1985)

Avrupa Parlamentosu'nun doğrudan halkoyu ile seçilmesi, Parlamento'nun yetkilerini arttırmamıştır. Ancak Topluluk ölçeğinde bir genel seçim yapılması seçmenin konuya ilgisini arttırmıştır.

Bu yeni durum seçmenlere, yetkileri o gün için çok sınırlı olan bu Avrupavekilleri'nden bölgeleri için bir dizi isteği gündeme getirme imkanını ve şansını sağlamıştır. Seçimlerin ardından da vaadlerinin ve isteklerinin takipçisi olmuşlardır.

Parlamento ise gündemine giren sosyal ve ekonomik konularda etkili olmaya çalışmıştır. Seçmenler, kurulan Parlamento Komisyonları'nın çalışmalarını, Genel Kurul oylamalarını yakından takip ederek; bölgesinin, sektörünün hatta ülkesinin çıkarlarını korumak (Halbuki Parlamento'da ülke çıkarlarından öteye Topluluk çıkarları ön planda tutulmaktadır.) ve gözlemek istemişlerdir. Özellikle bu tavsiye niteliğindeki karar arifelerinde lobi kuruluşları marifetiyle Avrupavekilleri etki altında tutulmaya çalışılmıştır.

Bütün bu lobi faaliyetlerinin yanısıra sosyo-ekonomik konularda Parlamento'nun yetkilerinin sınırlı olmasından ötürü Topluluk tarihinde pek rastlanmayan konularda yeni lobiler oluşmaktadır. Örneğin, çevre koruma, hayvanları koruma, tüketiciyi koruma lobileri parlamenterleri bu konulara eğilmeye ve bir dizi kararlar almaya zorlamaktadır.

Ayrıca Komisyon'un aldığı kararları Parlamento vasıtasıyla yıpratma veya bu kararlara karşı yaygın bir kamuoyu yaratma zemini oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Konsej'in karar alma prensibinin oybirliğine dayanması nedeniyle bu dönemde de Konsey üzerinde pek etkili bir lobi çalışması yapılamamaktadır.

Ancak Konsey kararlarını bloke etmek amacıyla ulusal bazda lobi faaliyetleri görülmektedir. Nitekim bir üye ülke bakanının red oyu, tüm kararları bloke edebilmektedir. Ulusal bazda yapılan lobi çalışmaları sonucu bloke edilen kararlardan mağdur olan gruplar

Brüksel ve Strasburg'da yaptıkları lobi faaliyetleriyle oluşturdukları kamuoyu baskısı neticesinde mevcut durumu leyhlerine çevirmeye çalışmaktadırlar.

Bu genel hatların dışında Birlik kurumlarında etkili olmaya çalışan gruplara meydanı boş bırakmamak için bu fikirlerin karşıtları da faaliyet göstermeye gayret etmektedirler.

Sonuç olarak 1979-1985 dönemi bir önceki döneme oranla temel bir farklılık göstermektedir:

- 1951-1979 döneminde Birlik kararlarına lobicilik marifetiyle karşı durulmaya çalışılırken;
- 1979-1985 döneminde Topluluğun kararlarına karşı durmak yerine, karar alma sürecinde karşıt grupların lobi mücadelesiyle alınacak kararlar üzerinde etkili olunmaya çalışılmaktadır. Burada artık doğrudan muhatap Konsey, Komisyon veya Parlamento değil, ama baskı gruplarının kendisidir.

Öte yandan lobi faaliyetlerine çok açık bir zemin olan Ekonomik ve Sosyal Komite üzerinde o yıllarda henüz pek ciddi bir lobi faaliyetine rastlanmamaktadır. Diğer kayda değer bir olgu ise yine bu dönemlerde baskı gruplarının profesyonel lobi kuruluşlarını kullanmak yerine lobiciliği kendi bünyelerinde kurdukları birimler ile sevk ve idare etmeye çalışmalarıdır.⁴⁶

1.3. Beyaz Kitap'tan İtibaren Birlik Antlaşması'na Kadar Geçen Dönem (1985-1992)

1992 yılında Avrupa Topluluğu'nu Tek Pazara taşıyan ve Roma Antlaşması'nın bazı maddelerini bu hedef doğrultusunda düzenleyen Tek Senet'in ilanı ve yürürlüğe girişiyle Avrupa'da lobicilik için yeni bir dönem başlamıştır.

---

⁴⁶ Touruelle F.: "L'histoire du Lobbysme Européen", Documentation Française, 1994, ss:20-21.

Beyaz Kitap, Tek Pazar'ın kurulabilmesi için 31 Aralık 1992 tarihine dek, 286 adet önlemin yürürlüğe girmesini emretmektedir. Ayrıca bu zorlu maratonun böylesine kısa bir sürede tamamlanabilmesi için Tek Pazar'a ilişkin konularda Konsey, nitelikli çoğunlukla karar alabilmektedir. Öte yandan Tek Senet ile Parlamento'nun yetkileri de arttırılmıştır.

Beyaz Kitap'ta yayınlanan iş kataloğu genel makro-ekonomik kararların ötesinde, sektörel bazda bir dizi önlemi de gündeme getirmiştir. Bu durumdan hemen hemen her sanayi üretim faaliyeti etkilenmektedir.

Ayrıca Tek Pazar'ın kurulması hizmet sektörünü de doğrudan etkilemektedir. Böylelikle Avrupa Birliği'nde tüm sosyal ve ekonomik aktörler; sendikalarıyla, meslek kuruluşlarıyla, siyasi partileriyle, üniversiteleriyle vb... Tek Senet'in etki alanına girmişlerdir.

Ancak genel geçer lobi faaliyetleri etkisiz kalmıştır. Özellikle girişimciler, işletme sahipleri ve çalışan kesim, nitelikli çoğunluğa döndürülen Konsey karar alma mekanizması üzerinde daha etkili bir lobi faaliyeti yapabilme şansına sahip olmuşlardır. Bu durumda da daha sofistike yöntemlere başvurmak gereksinimi ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, Komisyon'un Konsey'e gönderdiği Öneri'lerin hazırlanma aşamasında, Komisyon'un ilgili Genel Müdürlükleri'ne etki etmek gerekmektedir. Bunların ötesinde ise Konsey'den çıkan kararlar (Tüzükler ve Yönergeler) artık ulusal mevzuatları etkilemekte ve ulusal mevzuatların önünde gelmektedir.

Sonuç olarak, bir anda Brüksel kararları her kesimin korkulu rüyası haline dönüşmüştür. Yasalaşan Tüzükler kimilerini rekabet üstünlüğüne taşırken, kimilerini de ekonomik sahnenin dışına itebilmektedir.

Nitekim bu gelişmeler Avrupa'da lobıcılık anlayışını da temelinden sarsacaktır. Artık bir bakanın ikna edilerek çıkacak kararın bloke edilmesi mümkün değildir. Nitelikli çoğunluğa ulaşabilmek için en az 7 ülkenin bakanının konu hakkında bilgilendirilmesi ve desteğinin alınması gerekmektedir. Bu işlemin ise ayrı ayrı ülkelerde yürütülmesi zamanın

darlığından ötürü hemen hemen imkansızdır. Bu durumda da lobi faaliyet alanı zorunlu olarak Brüksel'e kaymıştır.

Ayrıca Konsey ile Parlamento arasında tasarıların onay sürecinde git-gel işlemi ve Parlamento'nun artan yetkileri lobi faaliyetlerinin daha akılcı ve düzenli bir biçimde yürütülmesini emretmektedir.

Bu noktada, Avrupa Birliği'nin karar alma mekanizmasında ortaya çıkan prosedür değişikliği, lobiciliğin yepyeni boyutlara ulaşmasına da neden olmuştur.

Yeni prosedürün lobiciliğin yakından etkilediği husus Parlamento'da ikinci kez görüşülen bir tasarıyı Konsey tarafından ancak oybirliğiyle reddedilebilmesidir.

Bu durumda da lobicilerin müdahalesi aşağıdaki biçimde ortaya çıkmaktadır:

Komisyon tarafından hazırlanan Öneri, Konsey'e gönderilmekte ve bu Öneri önce Daimi Temsilciler Komitesi'ne iletilmekte, Komite'de karara bağlanan kısımlar ve uzlaşılmayan bölümler dahil olmak üzere Konsey'e geri gelmektedir. Konsey bunu karara bağlamakta ve Parlamento'nun onayına göndermektedir.

Parlamento ise bir dizi olası değişikliği yaparak Konsey'e Tasarı'nın son şekli ile vermektedir. Bu değişiklikler Konsey'de reddedildiğinde ikinci bir müzakere için Parlamento'ya geri gönderilmektedir. İşte Parlamento ilk değişikliklerinde ısrar ederse Konsey bu değişiklikleri ancak oybirliğiyle reddedebilmektedir. Oybirliği hasıl olmadığı durumlarda metin, Parlamento'dan geldiği biçimde yasalaşmaktadır.

Bu durumda lobi firmaları çok etkili bir çalışma sonucu ikinci müzakere turunda Parlamento'dan çıkan ilk metin üzerinde ısrarı temin edebilirler ise, Konsey'in tartışılmaz gücü bir anda yok olmaktadır. Böylelikle bir Tasarı'yı önlemenin en güzel yolu Parlamento'dan geçer hale gelmiştir veya Tasarı'yı hızla yasalaştırmanın yolu ise Parlamento'nun ilgisini konudan tamamen uzak tutmaktan ibarettir.

1985'e kadar Birlik kurumlarında faydalı olan lobi etkinlikleri artık zorunlu birer faaliyet halini almıştır. Nitekim 1989 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde sanayi kollarına ait bir çok federasyon, Avrupavekilleri'nin çalışma ekiplerinin içerisinde kendi uzmanlarını danışman olarak sızdırmayı başarmışlardır.

Tek Senet ile ortaya çıkan bu yeni gelişmeler ile birlikte Topluluğun daha bir uluslarüstü yapıya kavuşturulma çalışmaları ve karar alma erkinin ulusal başkentlerden Brüksel'e kayma olasılığının artması, her kesimin lobi firmalarıyla ciddi organik bağlar oluşturmalarına neden olacaktır.

Maastricht ile Birlik Antlaşması artık "Eurolobbying" kavramını kuramsal bir varsayım olmaktan çıkartarak günlük yaşamın bir parçası haline dönüştürmüştür.

Bugün için Avrupa lobiciliğinin yadsınamaz bir gerçek olduğu kuşkusuzdur. Nitekim Avrupa Birliği düzeyinde Ticaret Birlikleri veya Odaları uzun süredir Brüksel nezdinde lobicilik yapmaktadır.

Son dönemde bunlara bölgesel kuruluşlar, ulusal oda veya birlikler ve hatta resmi olmayan sanayi konsorsiyumları da katılmıştır.

Ancak gerçek büyük değişiklik, firmaların münferiden lobicilik yapmaya başlamış olmalarıdır. Daimler-Benz ve Elf Aquitaine Brüksel'de büro açmak suretiyle bu konuda öncülük yapmışlardır.

Doğal olarak bir temsilciliğin açılması beraberinde Avrupa Birliği hukukçuları, halkla ilişkiler danışmanları ve profesyonel lobicilerin istihdamını da emretmektedir.

Bu kişilerin sayısının gittikçe artması Birlik yetkililerini ve Parlamenteleri lobicilerin her yere girmelerini önleyici bazı tedbirler almaya itmekteyse de çıkar gruplarının ve lobiciliğin önlenemez gelişmesi sürmektedir.

Komisyon, iş dünyasını ilgilendiren alanlarda hiçbir dönemde olmadığı kadar çok sayıda önemli kararlar almakta ve mevzuat oluşturmaktadır.

Bu nedenle iş dünyasının, lobicilik yaparak tepki vermesinin, Birlik yetkililerince beğenilse de beğenilmese de artarak devam edeceği kesinlik kazanmaktadır.

Brüksel’de bulunan Avrupa Birliği organlarının 15 üye devleti kapsayan kuruluşlar olması, özellikle dış dünyaya açık kalma çabası göstermelerine neden olmaktadır. Böylesi bir konum da lobicilerin faaliyetlerini büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır.⁴⁷

---

⁴⁷ Touruelle F.: “L’histoire du Lobbysme Européen”, Documentation Française, 1994, ss:21-23.

SONUÇ

Genel olarak düşünölenin aksine, Avrupa'da lobicilik faaliyetleri her zaman başarılı sonuçlar vermemektedir. Hatta yüksek düzeyde bir Komisyon yetkilisinin açıklamasına göre Brüksel'de yapılan lobicilik faaliyetlerinin %90'ı etkili olamamaktadır.

Buna örnek olarak iki yıl önce Avrupa'da düzenlenen Turizm Paket Turlarına daha kısıtlayıcı bir mevzuat getirilmesi sırasında yaşanan lobicilik faaliyeti gösterilir. Ülkemizde de olduğu gibi, Avrupa Birliği ölkelerinde turizm konusunda Paket Turlar hem ödeme kolaylıkları, hem de rahat tatil yapabilme açısından tercih edilen bir seyahat türüdür.

Ancak gene ölkemizde olduğu gibi, Paket Turların tanıtımı ile gerçeği arasında önemli farklılıklar Avrupa Birliği ölkelerinde de her zaman görölmektedir. Bu nedenle Paket Tur organize eden şirketlerin başlattığı büyük lobicilik kampanyası, temas edilen tüm görevlilerin bir şekilde bu tür seyahatlerden ağızları yanmış olduğu için tam anlamıyla ters etki yapmış, sarfedilen onca paraya rağmen Paket Tur mevzuatı, belki lobicilik yapılmadan daha insaflı çıkabilecekken, lobicilik yüzünden büsbütün kısıtlayıcı biçimde kabul edilmiştir.

Birçok sanayi dalı, çok sayıda çıkar grubu, Komisyon görevlilerinin ifadesine göre Brüksel'de çok yetersiz ya da yanlış biçimde temsil edilirler. Ancak uygulamadaki bazı başarısızlıklar sistemin gittikçe yayılmasını ve lobiciliğin çok çabuk gelişen bir iş dalı olmasını engellememektedir. Gerçekten de bugün Brüksel'de 3000'den fazla lobi uzmanı çalışmaktadır.

Avrupa Birliği Komisyonu nezdinde başlayan lobicilik faaliyeti bugün yalnızca Komisyon değil, Parlamento, Ekonomik ve Sosyal Komite gibi diğer Avrupa Birliği organları üzerinde de yoğunlaşmaktadır.

Ayrıca, Avrupa Birliği düzeyinde Ticaret Birlikleri veya Odaları uzun süredir Brüksel nezdinde lobicilik yapmaktadır, son dönemde bunlara bölgesel kuruluşlar, ulusal Oda veya Birlikler ve hatta resmi olmayan sanayi konsorsiyumları katılmıştır.

Ancak gerçek büyük değişiklik, firmaların münferiden lobicilik yapmaya başlamış olmalarıdır. Daimler Benz ve Elf aquitaine Brüksel’de büro açmak suretiyle bu konuda öncülük yapmışlardır. Doğal olarak bir temsilciliğin açılması beraberinde avukat, halkla ilişkiler danışmanı ve profesyonel lobici türü mesleklere de önemli istihdam fırsatları yaratmaktadır. Bu kişilerin sayısının gittikçe artması Topluluk yetkililerini ve Parlamenterleri lobicilerin her yere girmelerini önleyici bazı tedbirler almaya itmekteyse de çıkar gruplarının ve lobiciliğin önlenemez gelişmesi sürmektedir.

Brüksel’de önemli bir lobicilik kuruluşunun danışmanlarından birinin ifadesine göre, Avrupa Birliği Komisyonu, iş dünyasını ilgilendiren alanlarda hiçbir dönem olmadığı kadar çok sayıda ve önemli kararlar almakta ve mevzuat oluşturmakta, bu nedenle iş dünyasının, lobicilik yaparak tepki vermesinin, Avrupa Birliği yetkililerine beğenilse de, beğenilmese de, artarak devam edeceği kesinlik kazanmaktadır.

Brüksel’de bulunan Avrupa Birliği organlarının 15 üye devleti kapsayan kuruluşlar olması özellikle dış dünyaya açık kalma çabası göstermelerine yol açar. Böylesi bir konum da lobicilerin işlerini büyük ölçüde kolaylaştırır. Ancak Brüksel’de lobi yapmanın da bir dizi “altın kuralı” vardır. Kısaca inceleyecek olursak bu kuralları şöylece sıralamak mümkün olacaktır:

İlk kural: "Hedefini doğru seç"

Belki temel olarak uyulması gereken tek kuraldır. İyi bir lobici, belirli bir sorun için kime başvurması gerektiğini bilen kişidir. Brüksel’e yeni gelen bir lobici bile politik konularda teknokratlarla konuşmanın bir anlamı olmadığını bilir.

Ancak bunun tersinin de geçerli olduğu nedense pek anlaşılmaz. Fransız firmalarının bu konuda devamlı yanlış yapmaları en sık kullanılan örnektir. Aérospatiale'in De Havilland birleşmesi için yaptığı teklifin geri çevrilmesi böylesi yanlışların yarattığı acıklı sonuçları en iyi simgeleyen örneklerden biridir.

Fransız firması politik kararları alan kişiler üstünde çok başarılı çalışmalar yürütmüş olmasına rağmen çok etkili bir kaç yüksek teknokratı atlamış olmanın faturasını ihaleyi kaybederek ödemiştir. Teknik şartnamelerin hazırlanmasından sonra yapılacak politik lobiciliğin yararlı olmayacağı da bu vesile ile Avrupa Birliği içinde bir kez daha anlaşılmıştır.

İlk kurala ek kural: “Mevzuat ve uygulamaları iyi bil”

Birçok firma ya da kuruluşun Brüksel'in karmaşık işleyişini bilmeden lobicilik yaptıkları bir gerçektir. Lobicilik, çok çeşitli evrelerde etkinlik yaratabilir, hem siyasi, hem de teknik açıdan Komisyon'da, Avrupa Parlamentosu'nda, Üye Devletler'in Avrupa Birliği Temsilciliklerinde veya Avrupa Birliği nezdindeki Temsilciliklerde lobicilik yapmak mümkündür.

Ancak hepsi değişik yaklaşımlar gerektirir. Bu nedenle Brüksel'e yeni gelen lobicilere “Avrupa Birliği Nasıl Çalışır” adlı bir kurs verilmekte ve yaklaşık altı ayda keşfedebilecekleri mekanizmalar üç günde öğretilmektedir.

Değişmeyen kural: “Erken harekete geç”

Üzerinde büyük tartışmalar yapılan, kamuoyunu harekete geçiren, hükümetleri birbirine düşüren önemli, önemsiz bütün kararların taslakları daima alt düzey Avrupa Birliği yetkilileri tarafından hazırlanır ve sonra üst düzeyde tartışmaya açılır. Bu nedenle Avrupa Birliği karar alma mekanizmalarında yetki sahibi olanların üzerinde etki yapabilmek için dev çabalar sarfetmek, daha sonra raporları yeniden hazırlanmak üzere teknik kadrolara

geri göndertmek imkansız değildir. Ancak korkunç zaman ve enerji ister. Oysa daha alt düzeydeki memurlarla iyi ilişkiler içinde olan bir lobcinin başarı şansı % 80'dir. Aynı şey Avrupa Parlamentosu için de geçerlidir. Rapor hazırlayacak parlamenterle erken ilişkiye geçmek raporun baştan ılımlı çıkmasını sağlar.

Çok dikkatli kullanım isteyen kural “Gerçekleri söyle”

Avrupa Birliği organlarının dış dünyaya açıklığı her ne kadar lobcilerin işini kolaylaştırır da bu açıklığın bir de bedeli bulunmaktadır. Sanayi ve ticaretin olduğu kadar politikanın da nabzını tutabilmek için dış bilgilere daima ihtiyaç duyan Avrupa Birliği yetkilileri, bu bilgilerin doğru ya da tam olmaması halinde çok olumsuz tepki verebilirler. Bu bir lobcinin kesinlikle çiğnememesi gereken bir kuraldır. Verilen tek bir yanlış bilgi, ondan sonra verilebilecek tüm bilgilere damgasını vurur.

Bu konuda klasikleşen örnek Avrupa Otomobil üreticilerinin tavrıdır. Avrupa Birliği'nin otomobiller için getirmek istediği motor emisyonu konusunda kısıtlayıcı standartlar, teknolojik açıdan gerçekleştirilemeyeceği gerekçesiyle uzun süre otomobil üreticileri tarafından engellenmiştir. Ancak Avrupa Birliği'nin ısrarlı tutumu yüzünden kabul edilen standartlar, hiçbir üretici için aşılabilir teknik sorunlar çıkartmamış ve herkes bu yeni standartlara uyum sağlayabilmiştir. Avrupa Birliği içinde otomobil endüstrisinin lobcilik faaliyetleri bu olaydan sonra uzun bir süre etkinliklerinden çok şey yitirmiş olarak devam edebilmiştir.

Daima unutulmuş kural: “Aşırıya kaçma”

“Topyekun bombardıman” taktiği çoğu zaman tümüyle olumsuz netice verir. 1991 başlarında Avrupa Parlamentosu ilaç reklamları konusunda bazı kısıtlamalar getirmek istediğinde, güçlü ecza tröstleri yoğun bir lobcilik çabasına girmişler, kısıtlama kararını yumuşatmak için 200 kadar karar değişikliği önergesi Parlamento'ya sunulmuş, bunların birçoğu Avrupa Birliği'nin dokuz değişik lisanında verilmiş birbiriyle tamamen aynı

önergelerden oluşmuştur. Bu olay Parlamento'da önemli bir skandal yaratarak, Parlamenterlerin onuru gündeme getirilmiştir.

Bugün Parlamento'da lobcilik faaliyetlerinin kısıtlanması yolundaki girişimlerin suçlusu olarak ecza tröstlerinin bu yanlışlığı gösterilmektedir.

Son kural: “Ulusal dayanışma kartını çok dikkatli kullan”

Bu kural temel olarak Avrupa Birliği üyesi ülkelerin lobcilerini ilgilendirmektedir. Üçüncü ülke kökenli Avrupa Birliği yetkilileri hem çok az sayıdadır, hem de karar alma mekanizmalarının anahtar noktalarında bulunmazlar. Ancak gene de üçüncü ülke kökenli bir lobici, Avrupa Birliği yetkilisi bir vatandaşı bulduğunda onun orada vatanı için istihbarat görevi yapan biri değil, uluslararası planda kariyer yapan bir memur olduğunu unutmamaya gayret göstermelidir.

Avrupa Birliği üyesi ülkelere gelen lobciler için durum daha değişiktir. En üst düzeyden en alt düzeye kadar her seviyede kendi vatandaşlarıyla karşılaşabilir, ancak Avrupa Birliği içinde karar alma kolejiyal biçimde gerçekleştiği için, bir Komiser ile olağanüstü iyi ilişkiler kurulsa bile, diğer 14 üye devlet kökenli komiserler de ikna edilmek durumunda oldukları için kesin başarı sağlamak çok zordur. Lobcilik iknaya, ikna edebilme de akılcı gerekçeler göstermeye dayanır. Milli heyecanlar genellikle ikna edici olmazlar.

Tüm bu “altın kurallar” başarıyı garantilemez. Dikkat edilirse kurallar ne yapılmasını değil, daha ziyade ne yapılmaması gerektiğini belirtirler. Başarısız lobcilik örneklerini bulmak çok kolaydır. Hemen hemen her gün bir ya da bir kaç başarısız örnek bulmak mümkündür.

Ancak Belmont European Policy Center yöneticisi ve kurt lobici Stanley Crossick'in de söylediği gibi, “eğer bir lobcilik faaliyeti başarılı oldu ise, çok büyük bir olasılıkla ondan bahsedildiğini hiç duymayacağız demektir”. En başarılı cinayet, nasıl hiçbir zaman

anlaşılamayan ve doğal ölüm sanılan cinayetse, aynı biçimde en başarılı lobici, lobici olduğu hiç keşfedilememiş kişidir.

Bir Avrupa Birliği yetkilisinin, kamuoyuna süpriz gibi gelen olumlu bir açıklamasının ardında, günlerce hatta aylarca yapılmış ve hiçbir zaman açığa çıkmayacak önemli lobicilik faaliyetleri yatar.

Bir Avrupa ülkesi olarak Türkiye, 1959 tarihinden itibaren çeşitli girişimler ve antlaşmalarla Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolunda adımlar atmıştır.

Bu adımlardan ilki 1959 tarihinde Avrupa Birliği'ne yapılan ortaklık başvurusudur. 12 Eylül 1963 yılında imzalanarak 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren ve Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık oluşturan Ankara Antlaşması, Avrupa Birliği'nin akdettiği ilk ortaklık antlaşmalarından biridir ve nihai hedef olarak tam üyelik öngören bir anlaşmadır.

Türkiye, 14 Nisan 1987'de Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuş, Parlamento bu başvuruyu incelemiş ve Türkiye ile Avrupa Birliği arasında ekonomik ve toplumsal gelişme düzeyi bakımından farklar olduğu, ülkede demokrasi ve insan haklarının eksik olduğu ifade edilmiş ancak Türkiye'nin tam üyeliğe uygunluğunu ve Avrupa Birliği ile yakınlaşmaya teşvik edilmesinde topluluğun çıkarı olduğunu da teyid etmiştir.

1963 Ankara Antlaşması, tam üyeliğe geçiş için öncelikli olarak Gümrük Birliği sağlamalarını öngörmüş, daha sonraki süreç içerisinde Türkiye, kararlı adımlar atarak, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren Gümrük Birliği'ne girilmiştir. Bundan sonraki aşamada Birliğin gerçekleşmesinden dolayı meydana gelebilecek olumlu ya da olumsuz etkileri doğru değerlendirmek zorundadır.

Gümrük Birliği, ortak ülkelerin karşılıklı dayanışma ve entegrasyon sürecidir. Bu Birlik, globalizasyon, ekonomik bloklamalar perspektifinden görülmelidir. Salt iktisadi sınırların

ortadan kalkacağı serbest ticaret anlaşması olarak bakmak, konunun yalnızca rekabetin olumsuz etkileri açısından değerlendirilmesine neden olur.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne dahil olmadan Gümrük Birliği'ne giren tek ülkedir. Bu da Dışişlerinin yoğun ve istikrarlı çalışmaları, lobi faaliyetleri ile sağlanmıştır.

Bugüne kadar Türkiye'nin karşısına çıkan en büyük handikap Avrupa'nın Türk'ü ve Türkiye'yi tanımamasıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunun kabulü için çağımızda ülkelerin politika ve kamuoyuna yön veren lobi faaliyetleriyle tanıtılması gerekmektedir.

Bunun için büyük bir tanıtım kampanyasına girişilmeli, ülke içindeki tanıtımla iç kamuoyunu harekete geçirmeli ve toplumun tanıtım faaliyetlerine katılması sağlanmalıdır.

Ulusal bazda yapılan lobi çalışmaları ile oluşturulan kamuoyu baskısı sonucunda mevcut durum leyhe çevrilebilir.

Sözgeçen lobi faaliyetleri, kuruluşlar tarafından yapılan, uzmanlık isteyen bir daldır. Bu konuda uzman kişilerin doğru sonuca ulaşabilmeleri için, Brüksel'in karmaşık işleyişini bilmeleri gerekmektedir. Bu anlayış içerisinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne kabul edilme süreci hızlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Bayramoğlu N.: Avrupa Topluluğu, Ülkeleri ve Türkiye'nin Tanıtımı, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No:34

Bozkurt V.: Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1993

Buhart J.: Principes de Droit Européen de la Concurrence, Bruxelles, 1997

C.E. : XXV. Rapport Général sur l'activité des Communautés européennes, OPOCE, Bruxelles, 1993

Cluckhohn C. - Kroeber L. A.: Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions, Papers Cambridge, Mass, The museum, 1952

Esin A.: Rekabet Hukuku, ESC, İstanbul, 1998

Esin A.: Avrupa Topluluğu Mozaiği, AT'nin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı, İKV Yay., İstanbul, Mart,1989

Esin A.: Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Etkileri, İKV Yay, İstanbul, 1992

Esin A.:“AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE arasında tamamlanmakta olan GÜMRÜK BİRLİĞİ'nin ANA ESASLARI üzerine görüşler”, Finansal Forum, İstanbul 1997

Esin A.: Avrupa Topluluklarının Bölgesel Kalkınma Politikası, İKV Yay. İstanbul, 1988

Esin A.:Gümrük Birliğinin Türk Ekonomisine Etkileri Önlemler ve Öneriler, İKV Yay., İstanbul, 1995

Farnel: J.: Le lobbying: un menagement en contacte évolution, Revue de la Recherche, Presse Universitaire d'Aix-Marseille, 1993

Günuğur H.: Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması) Türkiye Ticareti, Sanayi, Deniz Ticaret Odalar ve Ticaret Borsaları Birliği, 2. Baskı, Barış Can Yay., Ankara, 1988

Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi'ne Muhtemel Etkileri, Vakıfbank Araştırma Dizisi, No:1, 2. Baskı, Ankara, 1996

Gökalp Z: Türkçülüğün Esasları, Ankara Kültür Bakanlığı Serileri, 1974

Le Grelle B.:Profession Lobbyman, Hachette, Paris, 1987

Maciver, R.: Society A Text Book Sociology, New York, Hassas E. Richar, tarih belirtilmemiş.

Nonon J. - Clamen M. : L'Europe et ses couloirs, Dunod, Paris, 1991

Özgiiven A.: Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, Bursa, 1982

Radcliffe-Brown R., A.: Structure and Function in Primitive Society, London, Cohen and West, 1952

Rigel N.: Medya Ninnileri, Sistem Yay., İstanbul, 1994

Süerdem A.: Avrupa Kültürü, M.S.Ü., İstanbul, 1989

Tekeli İ. - İlkin, S.: Türkiye ve Avrupa Topluluğu Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'nın Türkiye'ye Yaklaşımı, 1. Kitap, Umut Yayıncılık, Ankara, 1993

Touruelle F.: “L’histoire du Lobbyisme Européen”, Documentation Française, 1994

Vever B. : Pratiquer l'Europe, Eyrolles, 1993

Weiss E.: Mener son lobbying à Bruxelles, Ed. Nathan, Paris, Paris, 1993

KISALTMALAR

AKÇT:	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AET:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
ATAD:	Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
AT:	Avrupa Topluluğu
AB:	Avrupa Birliği
AP:	Avrupa Parlamentosu
FAST:	Forecasting Assessment Science & Technology
GSMH:	Gayri Safi Milli Hasıla
ECU:	European Currency Unit
OECD:	Organisation Economic Cooperation & Development
OGT:	Ortak Gümrük Tarifesi
EFTA:	European Free Trade Area
ODTP:	Ortak Dış Ticaret Politikası
OTP:	Ortak Tarım Politikası
ECO:	Economic Cooperation Organisation
KİT:	Kamu İktisadi Teşebbüsü
ECOSOC:	Economic & Social Committee
ECIP:	European Community Investment Partnership
GAP:	Güney Doğu Anadolu Projesi
TKF:	Toplu Konut Fonu
GTİP:	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
EURATOM:	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu